

Statenvoorstel 67/12 A

Voorgestelde behandeling :
PS-vergadering : 16 november 2012
Statencommissie : Alle commissies, 2 november 2012

Onderwerp

Fondsvoorstellen 2e tranche Investeringsagenda

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Directie

Economie & Mobiliteit

Bijlage(n)

5

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Samenvatting

Wij gaan uw Staten voorstellen om in het kader van de 2^e tranche van de Investeringsagenda over te gaan tot het instellen van een viertal (revolverende) fondsen: een Innovatiefonds, een Energiefonds, een Breedbandfonds en een Groen Ontwikkelfonds Brabant.

1. Inleiding

Bij de behandeling van de Voorjaarsnota 2012 hebt u het college opdracht gegeven om u uitgewerkte ideeën voor fondsvorming aan te bieden voor een integrale besluitvorming bij de begroting en najaarsnota 2013 en daarbij suggesties aan te reiken wat betreft de reële omvang van deze fondsen. In vervolg op dit besluit ontvangt u hierbij een viertal fondsvoorstellen voor de 2^e tranche Investeringsagenda. De vier fondsen die wij hierbij aan u voorleggen: innovatie, energie, breedband en groen, passen in de opdracht die uw Staten ons bij de Voorjaarsnota hebben gegeven. Wij willen met uw Staten in gesprek treden of deze fondsen qua doelstelling en inrichting de juiste invulling vormen van de Agenda van Brabant. Pas hierna willen we overgaan tot een definitieve uitwerking van deze fondsen.

In ons Bestuursakkoord hebben we aangekondigd tijdens deze collegeperiode voorbereidingen te zullen treffen voor het invullen van de tweede tranche van de Investeringsagenda. We geven met dit voorstel hieraan invulling, omdat wij van mening zijn dat dit het juiste moment is om een krachtige investeringsimpuls te geven aan de toekomst van Brabant. De opgaven die we ons in de Agenda van Brabant hebben gesteld en de gevolgen van de economische crisis rechtvaardigen meer

dan ooit dat we nu een beroep doen op de middelen van de Investeringsagenda. Ook de introductie van de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF) heeft meegespeeld om nu tot deze fondsvoorstellen over te gaan. Immers het revolverend inzetten van ons vermogen vormt geen beletsel voor de wet HOF en biedt kansen om de beperkende effecten van deze wet te ontlopen en toch invulling te geven aan onze ambities. Zodoende kunnen we voor Brabant een verschil maken.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

We zetten hieronder uiteen hoe de voorstellen passen in de ambities, opgaven en randvoorwaarden van de Agenda van Brabant en hoe we uitvoering willen geven aan de opgaven via (revolverende) fondsen. Hierbij gaat we kort in op de organisatorische, juridische en financieel-technische aspecten en op de rol en positie van uw Staten in relatie tot deze fondsen. Hierna worden de vier fondsvoorstellen beschreven:

- Innovatie,
- Energie;
- Breedband;
- Groen.

Deze fondsvoorstellen kunnen zowel afzonderlijk als in samenhang door u worden beoordeeld. Aan de voorstellen liggen business cases (haalbaarheidsstudies) ten grondslag, die als bijlagen bij dit voorstel zijn gevoegd.

2. Van Agenda van Brabant naar tweede tranche Investerings

Agenda van Brabant en de Investeringsstrategie

In 2010 is de Agenda van Brabant vastgesteld. Daarin is onze ambitie verwoord dat Brabant tot de top van de Europese (industriële) kennis- en innovatieregio's wil behoren. Dat betekent onder meer dat we bewust inzetten op de verbetering van het vestigings- en leefklimaat in Brabant. Deze stip op de horizon maakt het mogelijk koers te houden in een sterk veranderende wereld.

Allianties smeden voor extra investeringskracht

Vanuit kracht wil Brabant tot de top van de kennis- en innovatieregio's blijven behoren. Dat vraagt niet alleen om privaat initiatief maar ook om een publieke investeringsstrategie, die ruimte biedt en mogelijkheden creëert om gezamenlijk de uitdagingen en opgaven van Brabant op te pakken. Met de verkoop van Essent zijn middelen vrijgekomen die opgebracht zijn door de Brabanders. Deze middelen bieden ons de nodige financiële ruimte die we willen inzetten voor de toekomst van Brabant en de Brabanders.

We concentreren ons in relatie tot deze doelstelling op een beperkt aantal ambities die voor onze provincie cruciaal zijn. Daarbij houden we rekening met onze eigen kernrollen en -taken en met de verantwoordelijkheden en kracht van anderen. Er wordt altijd samenwerking gezocht met gemeenten, marktpartijen en maatschappelijke organisaties. Allianties worden gesmeed om extra investeringskracht te realiseren.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Onze inzet verrichten we volgens onze Investeringsstrategie, onderdeel van de Agenda van Brabant. Een strategie die gericht is op structuurversterking en verduurzaming van het vestigings- en leefklimaat rond vijf samenhangende investeringsdomeinen: kennis, bereikbare regio, leefklimaat, Brabant Mozaïek en natuur en landschap. Gezamenlijk moeten deze investeringsdomeinen tot synergie leiden in het licht van de ambities van de Agenda van Brabant.

Investeringsdomeinen

De investeringsdomeinen vormen de routes die worden gevolgd om de ambities van de Agenda van Brabant te bereiken.

Investeringsdomeinen Agenda van Brabant

- *Kennis*; duurzame innovatie en slimme ambachtelijkheid: om tot de top van de Europese kennis- en innovatieregio's te behoren is een publiek innovatiebeleid noodzakelijk gericht op het versterken, valoriseren en opschalen van innovatie, creativiteit en het Brabants ondernemerschap in vitale samenwerkingsverbanden
- *Bereikbare regio*; de bereikbaarheid in Brabant staat onder druk maar in relatie tot onze ambitie is (inter)nationale en regionale bereikbaarheid essentieel
- *Leefklimaat*; de kwaliteit van de sociale en culturele infrastructuur zorgt voor de bevordering van de maatschappelijke binding en een bruisende omgeving
- *Brabants Mozaïek*; het fijnmazig samenspel van stad en platteland in Brabant biedt vele aanknopingspunten voor de opgaven in het licht van de Agenda van Brabant. De identiteit van stad en land is leidend voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Rekening houdend met bevolkingskrimp aan de 'randen' en een gedifferentieerde verstedelijkingsopgave.
- *Natuur en landschap*; de hoogwaardige groen-blauwe structuren van Brabant bieden een landschappelijke omgeving, die op complementaire wijze denk- en leefruimte biedt aan Brabanders en mensen van buiten Brabant. Een kostbaar en noodzakelijk bezit voor een complete kennisregio.

De investeringsdomeinen zijn voor een deel herkenbaar in de projecten die onderdeel zijn van de 1^e tranche van de Investeringsagenda. Niet alle

domeinen zijn toen in volle omvang aan bod gekomen. We zijn van mening dat met de huidige voorstellen er een evenwichtig pakket aan projecten tot stand komt die recht doet aan wat we aan ambities en focus met de Agenda van Brabant voor ogen hebben.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Eerste tranche Investeringsstrategie

Eind 2010 hebben Provinciale Staten de eerste tranche van projecten in het kader van de Investeringsstrategie vastgesteld. De gemaakte inhoudelijke keuzes voor deze projecten zijn gevoed door wat zich op dat moment aan kansen voordeed en door gevoelde urgentie om bepaalde provinciebrede uitdagingen op te pakken. Verder ligt het accent op het versterken van de ‘top’ in Brabant. De volgende investeringsprojecten zijn nu volop in uitvoering:

Overzicht 1^e tranche Investeringsagenda

Bedragen in € miljoenen

	Toegekende bijdrage
Sportplan Brabant 2016	40,0
2018 EindhovenSamen	
Culturele Hoofdstad	50,0
Grote erfgoedcomplexen	61,5
Energietransitie	71,2
Landschappen van Allure	56,2
<i>Subtotaal eerste tranche investeringsagenda</i>	<i>278,9</i>
Spaar – en investeringsfonds wegeninfrastructuur	750,0
Totaal	1.028,9

Bij de meeste van deze projecten ligt de uitvoering op schema en wordt er belangrijke voortgang geboekt. Zoals bijvoorbeeld de verplaatsing van het onderzoekscentrum ECN naar Eindhoven, de oprichting van de Green Chemistry Campus voor startende biobased bedrijven in Bergen op Zoom, de inrichting van een netwerk voor elektrisch rijden, de ontwikkeling van topsportvoorzieningen en de aankoop van de eerste te ontwikkelen erfgoedcomplexen. Ook zijn belangrijke stappen gezet bij de ontwikkeling van Eindhoven/Brabant Culturele Hoofdstad. Bij twee projecten loopt de uitvoering achter omdat de voorbereiding meer tijd vergt dan voorzien. Maar over het geheel genomen zijn we tevreden met

de tot nu toe bereikte resultaten (zie ook de rapportage Uitvoeringsagenda Tien voor Brabant als bijlage bij de Najaarsbrief 2013).

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Bij de eerste tranche valt op dat daar de beoogde revolverendheid maar in beperkte mate kon worden gerealiseerd. Bij de tweede tranche willen we dit ijkpunt van de Investeringsagenda, mede in het kader van de veranderde financiële kaders, daarom stringenter toepassen

Ijkpunten

Bij de nadere invulling zijn condities (ijkpunten) geformuleerd als uitwerking van de Investeringsstrategie waaraan de investeringsprojecten moeten voldoen. In het kort: we moeten een daadwerkelijk verschil kunnen maken en toegevoegde waarde hebben, er moet een aantoonbaar provinciaal belang zijn, we moeten niet overnemen wat door anderen kan gebeuren, we doen het samen, er moet een aantoonbare bijdrage zijn aan duurzame ontwikkeling van Brabant volgens de ambities van de Agenda van Brabant en de investeringen moeten een structuurversterkend karakter hebben.

De Rekenkamer heeft de toepassing van de ijkpunten bij deze eerste tranche geëvalueerd en geadviseerd om de ijkpunten te handhaven en deze expliciet te betrekken bij de voorbereidingen voor de tweede tranche in het gesprek met Provinciale Staten. De Rekenkamer is van mening dat geformuleerde ijkpunten passend zijn voor de Investeringsstrategie. De insteek daarbij is dat het geen strak keurslijf mag zijn, omdat het aan uw Staten is om hierin hun eigen politieke afweging te maken.

De tweede tranche

Inmiddels is er sinds 2010 veel gebeurd. De economische crisis heeft zich ernstig verdiept en is dusdanig complex van aard dat op vele niveaus systeemaanpassingen nodig zijn. Banken en financiële instellingen zijn uitermate terughoudend of worden door allerlei regelgeving (Basel3) beperkt bij investeringen die enig risico met zich meebrengen. Vooral innovatieve startende en doorgroeiende bedrijven worden hierdoor ernstig in hun ontwikkelingsmogelijkheden geremd. Juist voor Brabant met haar sterke industriële en technologische basis is dit een groot risico. Tegelijkertijd raken de bezuinigingen ook de provincie Noord-Brabant hard. En politiek gezien is de situatie in Nederland en Europa complex en onzeker.

Naast het op orde brengen van onze overheidsfinanciën zijn juist in deze tijd van recessie investeringen cruciaal met het oog op de toekomst van Brabant. Voor de 2^e tranche zijn daarom thema's benoemd die aansluiten op de genoemde investeringsdomeinen en die in deze

onzekere en voor velen sombere tijden een goede basis zijn voor een kansrijk perspectief voor Brabant en de Brabanders.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Keuze thema's

Bij de voorbereidingen zijn verschillende thema's voor een tweede tranche de revue gepasseerd. Vanuit de ambities van de Agenda van Brabant zijn de afgelopen periode verschillende beleidskaders opgesteld die ons hebben geholpen de keuzes te maken voor de onderwerpen die naar ons idee het meest kansrijk en urgent zijn. We hebben hierbij in het bijzonder gekeken naar:

- de toegevoegde waarde en maatschappelijke effecten van de investeringen in relatie tot de speerpunten van de Agenda van Brabant;
- de mogelijkheden om de middelen revolverend in te zetten;
- de impulsen die hiermee bij externe partijen kunnen worden gegenereerd;
- de samenhang met de overige projecten binnen de Investeringsagenda;
- de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de voorstellen.

Uiteindelijk hebben wij vier thema's benoemd waaraan wij via de tweede tranche een investeringsimpuls willen geven: innovatie, breedband, energie en groen.

We zijn van mening dat hiermee een evenwichtig pakket aan investeringsvoorstellen vanuit de Investeringsagenda op tafel ligt, zeker gezien de voorstellen die al in de 1^e tranche zijn goedgekeurd. Deze thema's zijn ook al in de Voorjaarsnota 2012 door Provinciale Staten besproken en door u in principe positief bevonden.

De vier thema's passen niet alleen volledig in de investeringsdomeinen van de Agenda van Brabant, maar zijn in de afgelopen periode ook beleidsmatig nader uitgewerkt en als speerpunten van het provinciale beleid opgepakt. De thema's hebben een hoge mate van actualiteit en urgentie. Daarom zijn we van mening dat we alle mogelijkheden die tot onze beschikking staan, moeten inzetten om aan deze thema's uitvoering te geven. Het benutten van de middelen van de Investeringsstrategie past hierin. Per thema lichten we dit kort toe.

Ons voorstel: vier thema's voor de tweede tranche

De vier onderwerpen die wij hier aan u voorleggen: innovatie, energie, breedband en groen, passen in de opdracht die uw Staten ons bij de Voorjaarsnota hebben gegeven. Wij willen met uw Staten in gesprek treden of de deze fondsen qua doelstelling en inrichting de juiste invulling vormen van de Agenda van Brabant. Pas hierna willen we overgaan tot een definitieve uitwerking van deze fondsen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Innovatie

Voor de toekomst van Brabant is het van levensbelang om tot de Europese topregio's op het terrein van innovatie te behoren. Zoals uiteengezet in het op 11 mei 2012 door uw Staten vastgestelde Economisch Programma 2020, moet daarvoor grootschalig worden geïnvesteerd in "kennis, kunde en kassa". Mede door de financiële crisis zijn banken en investeerders terughoudend of niet in staat om startende en doorgroeiende innovatieve ondernemers te voorzien van risicodragend kapitaal. Hierdoor worden in Brabant grote kansen gemist en groei mogelijkheden beperkt, waardoor we in Europa achterop dreigen te raken. Met ons fondsvoorstel willen we, samen met particuliere investeerders, zorgen voor een sluitende keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Brabant, zoals hightech, life science, biobased, agrofood, logistiek, maintenance en creatieve sector. Ook willen we bijdragen aan vernieuwende maatschappelijke opgaven zoals innovatie in de zorg, slimme mobiliteit, vernieuwing in het landelijk gebied en zo mogelijk ook vrijetijdseconomie. Met onze provinciale investering willen we minimaal het drievoudige aan totale investeringen genereren.

Energie

Brabant duurzaam maken vormt een van de leidende principes van de Agenda van Brabant. In de in oktober 2010 goedgekeurde Energieagenda hebben we hieraan voor de provincie concreet te bereiken energiedoelstellingen gekoppeld. Op basis hiervan is in de eerste tranche van de investeringsagenda € 71,2 mln beschikbaar gesteld voor het stimuleren van innovatie op het terrein van energie (solar, elektrisch rijden en biobased). De Energieagenda noemt echter nog een belangrijke rol voor de provincie, namelijk het aanjagen en versnellen van energiebesparing en de transitie naar duurzame energie. Hier liggen nog grote kansen en mogelijkheden, die door de particuliere sector nog niet in voldoende mate worden opgepakt. Met name bij de financiering van energieprojecten is er behoefte aan een rol als katalysator. Met ons fondsvoorstel willen we deze kans oppakken. Met onze provinciale investering verwachten we een veel grotere externe investering los te kunnen maken (een factor 1:4 á 5 moet haalbaar zijn). We richten ons dan ook nadrukkelijk op samenwerking met andere partijen, in het bijzonder het bedrijfsleven. Hiermee wordt een substantiële bijdrage geleverd aan het bereiken van onze energiedoelstellingen en daarmee van een duurzaam Brabant.

Breedband

In het Bestuursakkoord is groot belang toegekend aan de Digitale Agenda. Inzet is zo maximaal mogelijk gebruik te maken van de potentie van ICT om economische kansen te grijpen en maatschappelijke

veranderingen aan te pakken. Dit vergt grote investeringen in met name de breedbandinfrastructuur. Op dit terrein zijn al diverse particuliere partijen werkzaam en ook zien we diverse lokale en regionale initiatieven. We zien grote kansen en mogelijkheden om de aanleg van breedband in Brabant te versnellen en Brabantbreed te realiseren. Uw Statencommissie EZB heeft op 14 september 2012 ingestemd met het betreffende scenario om dit mogelijk te maken onder het voorbehoud van een nog vast te stellen kadernota. Het fondsvoorstel bouwt hierop voort en geeft hier nadere uitwerking aan.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Groen

Ambities natuur en landschap

Ook voor natuur en landschap is de Agenda van Brabant de leidraad voor het handelen. Voor de toekomst van Brabant is de instandhouding van de (internationale) biodiversiteitsdoelen en een gezonde leefomgeving met voldoende natuur in een aantrekkelijk landschap van groot belang. Die groene omgeving, deels als contramale van verstedelijkt Brabant, is een belangrijke vestigingsfactor.

De realisatie van natuur en landschap brengt kansen met zich mee.

Kansen voor bijvoorbeeld recreatieondernemers die ontwikkelruimte zien tegen de achtergrond van een groen decor, voor agrariërs die mogelijkheden zien om de integratie van landbouw en natuur opnieuw op hun bedrijf vorm te geven of ondernemers die economie en natuur willen combineren (zie SER-rapport Economie en Natuur in Brabant, Samen Slimmer Investeren!) In de kadernotitie Brabants Uitnodigend Groen hebben wij onze ambities beschreven op het gebied van natuur en landschap in Brabant. Provincie Noord-Brabant kiest voor de realisatie van de hele Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Voor de rijks-EHS maakt provincie Noord-Brabant afspraken met het rijk. Voor de provinciale EHS is aangegeven op welke manier en met hoeveel middelen wij deze EHS willen realiseren. Daarbij is een innovatieve samenwerking met maatschappelijke partners van cruciaal belang.

Vernieuwende aanpak

Zoals uiteengezet in het koersdocument Stad en Platteland ondergaat de uitvoering van de EHS een ware metamorfose. De insteek is erop gericht om samen met de externe partners de uitvoering vorm te geven.

Vernieuwing, samenwerking, ondernemerschap en participatie zijn daarbij de sleutelwoorden. De externe partners hebben op dit punt hun betrokkenheid onmiskenbaar duidelijk gemaakt en zijn bereid om hierin (ook financieel) hun verantwoordelijkheid te nemen. Initiatieven van onder meer de SER, ZLTO, waterschappen en terreinbeheerders laten enthousiasme en vertrouwen in de nieuwe aanpak zien.

Deze aanpak zal leiden tot vernieuwende vormen van realisatie van de EHS waarbij bijvoorbeeld verwerving niet altijd noodzakelijk is en

waarbij besparingen op inrichting mogelijk zijn. Er wordt gewerkt met nieuwe verdienmogelijkheden en arrangementen en waar mogelijk kan het natuurdoel enigszins worden aangepast. Er wordt gestuurd op het besparen van structurele beheerskosten. In alle gevallen wordt dit gebiedsgericht opgepakt. In een gebiedsaanpak wordt met partners uit de streek gezocht naar een meerwaarde voor dat gebied. Een meerwaarde vanuit ecologie, economie en de bewoners. Uiteraard worden daarbij de doelstellingen voor natuur en landschap niet uit het oog verloren, maar wel in een integrale benadering.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Instellen extern Groen Ontwikkelfonds

Om deze vernieuwende aanpak goed te kunnen faciliteren is het instellen van een extern Groen Ontwikkelfonds Brabant met veel slagvaardigheid, in samenwerking met onze maatschappelijke partners, belangrijk. Dit fonds moet zorgen dat de noodzakelijke initiatieven in gezamenlijkheid tot stand komen en dat publieke en private geldstromen worden gebundeld, provinciaal en regionaal. Hierdoor moet de impact van de provinciale extra middelen uit Brabant Uitnodigend Groen vrijwel worden verdubbeld. Het fonds wordt beheerd door een kleine professionele en daadkrachtige regie-unit die stuurt op innovatie en toetst of provinciale doelen daadwerkelijk worden gerealiseerd. Zij werkt vanuit het principe dat een integraal project via één loket wordt afgehandeld. Een extern fonds is ook laagdrempeliger met het oog op inbreng van financiën door derden.

Financiële implicaties

Bij de uitwerking van bovengenoemde thema's binnen de Investeringsstrategie is gekozen voor het instrument van fondsvorming. Door de middelen in een fonds onder te brengen willen we onder meer bereiken dat er duidelijkheid is over:

- de doelstellingen en reikwijdte van de in te zetten middelen;
- de wijze waarop we de beschikbare middelen willen inzetten, met name wat betreft de organisatievorm en het ijkpunt revolverendheid;
- de termijn waarbinnen wij de middelen willen inzetten.

Inrichting uitvoeringsstructuur

De keuze voor een fonds is niet zonder consequenties. In juridische zin heeft een fonds feitelijk geen inhoudelijke betekenis en geen status. In zekere zin is een fonds niet meer dan een financiële toezegging ("pot geld") voor een bepaald doel. Om hiervan gebruik te kunnen maken moet een uitvoeringsstructuur worden ingericht. Hiervoor zijn diverse alternatieven mogelijk, variërend van het opzetten van een eigen rechtspersoon zoals een 'fonds voor gemene rekening', vennootschap, stichting of coöperatie of het onderbrengen van een fonds bij een derde

partij al dan niet via een aanbestedingstraject. De uiteindelijke keuze uit deze varianten heeft directe gevolgen voor bijvoorbeeld de sturing en zeggenschap van de provincie op de middelen, het beheer en de monitoring, de financiële inrichting, organisatie en fondsvoorwaarden. Ook dient rekening te worden gehouden met bepaalde juridische en financiële kaders en randvoorwaarden. Hier dienen dus op voorhand grondige afwegingen gemaakt te worden. Immers met het instellen van een fonds gaan we als provincie voor langere tijd een verplichting aan.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Zorgvuldig besluitvormingsproces in twee stappen

Om deze afwegingen gedegen en zorgvuldig te kunnen maken stellen we een proces voor waarbij wij de realisatie van de fondsen gefaseerd willen laten plaatsvinden. In elk van deze fasen is uw Staten telkens in de gelegenheid om de noodzakelijke besluiten te nemen. Hiermee willen we ervoor zorgen dat:

- er bij uw Staten voldoende zekerheden worden geboden, dat de beoogde provinciale doelen via de fondsen ook daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd,
- u voldoende vertrouwen hebt in de kwaliteit en effectiviteit van de uitvoeringsstructuur,
- er voldoende verantwoording en informatie is over de implementatie en tussentijdse resultaten,
- er sprake is van een adequate governance zodat de zeggenschap en sturing vanuit de provincie voldoende is geborgd en
- de risico's inzichtelijk, beheersbaar en afdoende afgedekt zijn.

Eerste fase

In deze eerste fase vragen we u via het voorliggende voorstel om over te gaan tot de instelling van de betreffende fondsen en hiervoor de benodigde middelen te reserveren. In de betreffende instellingsbesluiten geven we aan welke provinciale doelen we via het fonds willen bereiken en wat hiervan de reikwijdte is. Verder geven we een onderbouwing van het benodigde bedrag, welke organisatorische, juridische en financiële randvoorwaarden er in acht moeten worden genomen en hoe het implementatietraject voorzien is.

Tweede fase

In de tweede fase zal het college op basis van het instellingsbesluit de noodzakelijke voorbereidingen treffen voor het oprichten van het fonds, respectievelijk het inrichten van de betreffende uitvoeringsstructuur. Hierin vindt een nadere uitwerking van de doelstellingen plaats, vindt een finale analyse plaats van de haalbaarheid en juridische aspecten en zal de uitvoeringsstructuur en daarbij behorende governance in overeenkomsten worden vastgelegd. Dit resulteert in een oprichtingsvoorstel voor het betreffende fonds, dat eveneens ter

besluitvorming aan u wordt voorgelegd. In beginsel is een dergelijk besluit de bevoegdheid van GS, maar wij willen op deze manier uw Staten zo groot mogelijke zekerheid bieden dat het betreffende fonds aan uw verwachtingen en voorwaarden voldoet. Mocht blijken dat hiervan wordt afgeweken, dan hebt u op dat moment nog de gelegenheid om bij te sturen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Verantwoordelijkheid uitvoeringsfase

Wanneer een fonds eenmaal is opgericht, ligt de verantwoordelijkheid voor de sturing en monitoring bij GS. Dit is vergelijkbaar met de situatie bij deelnemingen en andere privaatrechtelijke regelingen. GS dragen zorg voor de rapportage en verantwoording van de fondsen naar PS. We stellen ons voor om in het geval van de voorliggende fondsen naast de reguliere P&C cyclus uw Staten op een actieve manier te betrekken bij de voortgang van de betreffende fondsen. Juist omdat de fondsen zich richten op speerpunten van provinciaal beleid willen we u op een passende manier op de hoogte houden van de voortgang en resultaten. Over de vormgeving en invulling hiervan willen we graag met u in gesprek. Verder stellen we voor dat, conform de regeling bij de deelnemingen, tenminste elke 4 jaar een evaluatie van de fondsen plaatsvindt.

3. Organisatorische en financiële fondsvraagstukken

Met het oog op de voorbereiding en verdere uitwerking van de fondsvoorstellen hebben we onderzocht welke organisatorische, juridische en financiële aspecten en randvoorwaarden van belang zijn en wat deze betekenen voor de verdere inrichting van de uitvoeringsstructuur. Ook is gekeken hoe er vanuit de fondsen een relatie kan worden gelegd met de nieuwe Europese regionale programma's. Enkele hoofdpunten uit deze verkenning willen we hier kort toelichten.

Organisatorische inrichting van de fondsen

Uitvoeringsstructuur

Zoals gezegd dient bij een fonds een uitvoeringsstructuur te worden ingericht en ondergebracht in een rechtspersoon. Hiervoor zijn diverse alternatieven mogelijk variërend van

- a. een samenwerkingsvorm zoals:
 - fonds voor gemene rekening'
 - een commanditaire vennootschap;
- b. het opzetten van een eigen rechtspersoon zoals een

- naamloze vennootschap (NV)
 - besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (BV),
 - stichting of coöperatie,
- c. het onderbrengen van het fonds bij een derde partij al dan niet via een aanbestedingstraject waarbij de Provincie als opdrachtgever gerechtigde/belanghebbende wordt als vermogensverschaffer.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Bij de inrichting van de fondsen is het van belang dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan hem opgedragen doelstellingen te behalen terwijl ook de provincie voldoende in positie is om de publieke doelen te waarborgen.

Tot de doelstellingen behoort bij drie van de vier voorliggende bestedingsvoorstellen de eis van revolverendheid. Dit vergt van het fondsbeheer specifieke expertise en een bedrijfsmatige cultuur die niet standaard bij een overheidsorganisatie aanwezig is. Het op afstand plaatsen van het fondsbeheer ligt dan ook voor de hand, maar heeft als consequentie dat er minder directe provinciale zeggenschap mogelijk is. Indirecte zeggenschap is dan wel te organiseren. Optimale inzet op de revolverendheid van een fonds vergt daarnaast discipline, continue alertheid op financiële risico's en kansen en het handhaven van de primaire uitgangspunten en kwaliteitseisen.

Voorkeurstructuur

Zoals gezegd zijn er meerdere mogelijkheden om de fondsen op afstand te zetten. De verkenning naar de verschillende mogelijkheden heeft tot de voorlopige conclusie geleid dat het onderbrengen van de fondsen in een vennootschappelijke structuur (NV/BV/CV) vanuit het oogpunt van doelmatigheid, aansprakelijkheid, governance en fiscaliteit de voorkeur verdient. Het onderbrengen bij een gekwalificeerde derde uitvoerder via een marktconsultatie en aanbestedingstraject is ook mogelijk. Dit vereist zeer strikte vooraf vastgelegde kaders, waardoor de toekomstige sturingsmogelijkheden kunnen worden beperkt. Bij vergelijkbare fondsen in andere provincies zijn hiermee wisselende ervaringen opgedaan.

Benutten bestaande provinciale uitvoeringsstructuren

We zijn van mening dat het uit het oogpunt van efficiency en slagvaardigheid van belang is na te gaan of er bij de inrichting van de fondsen gebruik kan worden gemaakt van al bestaande provinciale uitvoeringsstructuren. We denken hierbij met name aan de Brabantse OntwikkelingsMaatschappij (BOM). Deze heeft al ervaring met het revolverend inzetten van provinciale middelen via aparte vennootschappen, zoals het BOM participatiebedrijf en de Brabantse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijventerreinen (BHB). Op dit moment wordt op verzoek van het Rijk gewerkt aan het opzetten van een nieuwe Holdingvennootschap (werktitel 'BOM Holding'), waarin de provincie enig aandeelhouder is. Aan deze holding komen meerdere

vennootschappen te hangen, die voortkomen uit eerdere provinciale besluiten, zoals de BHB en Life Sciences Park Oss (OLSP). We zijn van mening dat deze nieuwe ontwikkeling een unieke mogelijkheid biedt om te onderzoeken of naast het Innovatiefonds ook het Energie- en Breedbandfonds hierin ondergebracht zouden kunnen worden. Het onderbrengen van het Groenfonds bij deze nieuwe holding ligt minder voor de hand. Een belangrijk voordeel van de nieuwe holding is dat de provinciale zeggenschap binnen de nieuwe holding optimaal is geborgd en er zowel op holding- als fondsniveau mogelijkheden zijn om afspraken over de governance te maken. Een bijkomend voordeel zou zijn dat er sprake is van inbesteding zodat er geen goedkeuring van BZK nodig is en er geen aanbestedingsprocedure hoeft te worden gevolgd. Het vergt wel ingrijpende wijzigingen van de organisatie en de governance van de BOM. Ook zal er zekerheid moeten zijn dat de noodzakelijke expertise kan worden verkregen voor het beheer en uitvoering van de fondsen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Juridische aspecten

Ten aanzien van het opzetten van de diverse fondsen is in principe het privaatrecht van toepassing. Dit is van belang voor onder andere aspecten als aansprakelijkheid, verhaalsmogelijkheden en de mogelijkheid van beroep en bezwaar. Bij de inrichting van de fondsen moet voorkomen worden dat de investeringen onder bepaalde omstandigheden als subsidie worden aangemerkt waardoor het publiekrecht van toepassing is. Mocht dit het geval zijn dan heeft dit invloed op de risico's van het desbetreffende fonds.

Een van de belangrijkste nadelen van subsidie ten opzichte van de zuiver privaatrechtelijke, marktconforme weg is het gevaar van (ongeoorloofde) staatssteun. Het is belangrijk dat bij de inrichting rekening wordt gehouden met de eisen die de Europese Commissie hieromtrent stelt. Voor de voorliggende fondsen geldt de mogelijkheid om gebruik te maken van de Algemene groepsvrijstellingsverordening ('Agvv') mits aan de gestelde voorwaarden wordt voldaan. Indien dit niet het geval is dan zal een nadere beoordeling moeten plaatsvinden aan de hand van een afwegingstoets. Veelal gebeurt dit via een melding van het fonds bij de Europese Commissie in Brussel.

Financieel-technische aspectenRevolverende inzet middelen

Bij drie van de vier bestedingsvoorstellen geldt als uitgangspunt dat de middelen revolverend worden ingezet. Gelet op de risico's van de fondsen en de eis dat de kosten van het fondsbeheer uit de opbrengsten moeten worden gedekt, wordt verwacht dat de middelen aan het eind van de looptijd nominaal gelijk zijn gebleven. Alleen voor het Groenfonds wordt de voorwaarde van revolverendheid niet gesteld. Voor

de investeringen in natuur en landschap in de EHS wordt dit niet als realistisch gezien. Wel geldt hier de voorwaarde dat de provinciale middelen tenminste eenzelfde omvang aan besparingen en cofinancieringsmiddelen moeten genereren. Voor een beperkt deel wordt verwacht dat de middelen ingezet kunnen worden voor de financiering van verdienmogelijkheden.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Risico's

We realiseren ons dat het revolverend inzetten van middelen in sectoren waar sprake is van marktfalen gepaard gaat met risico's. Daarom hebben we bij de voorbereiding van de fondsvoorstellen onze financiële adviseur, bureau Zanders, nauw betrokken bij de opstelling van de fondsplannen en de onderliggende berekeningen laten beoordelen op de financiële haalbaarheid. Deze inbreng is in de business cases verwerkt. De toetsing van de risico's heeft in deze fase nog op een algemeen niveau plaatsgevonden. In de verdere uitwerking zal een nadere kritische risicoanalyse van de fondsen moeten plaatsvinden en moeten worden aangegeven hoe deze risico's te beperken, te beheren, te beheersen en af te dekken.

Gevolgen voor de wet HOF

Het revolverend inzetten van de beschikbare middelen betekent dat er voor de provincie geen negatief effect op het EMU-saldo ontstaat. De middelen blijven immers als vermogen voor de provincie beschikbaar. Daarmee passen deze fondsen binnen de kaders van de wet HOF. Ook als de wet HOF niet wordt ingevoerd, is het revolverend inzetten van provinciale middelen een 'no-regret' maatregel aangezien hiermee de begroting niet wordt belast. Voor het Groenfonds ligt de situatie anders, aangezien hier geen of slechts beperkt sprake is van revolverendheid. Uitgaven in het Groenfonds hebben daarom wel een negatief effect op het EMU-saldo. Er wordt nog onderzocht of er mogelijkheden zijn om deze negatieve effecten op het EMU-saldo in de toekomst zijn te beperken. Aangezien ook de gevolgen van de wet HOF (wet Houdbare Overheidsfinanciën) nog niet precies duidelijk zijn, zijn de uitkomsten hiervan nog niet beschikbaar.

Relatie met de nieuwe Europese regionale programma's

Bij de voorbereiding van de bestedingsvoorstellen is de vraag gesteld hoe deze kunnen bijdragen aan de cofinanciering van de nieuwe Europese regionale programma's. Dit heeft geresulteerd in de vaststelling dat in potentie er bij twee onderdelen van het nieuwe Europese programma, namelijk Jeremie (Innovatiefinanciering MKB) en Jessica (Stedelijke vernieuwing en energie) mogelijkheden zijn voor een koppeling aan de voorliggende fondsen. Voor het overige hebben de Europese programma's ook in de toekomst nog steeds een overwegend subsidiekarakter en is cofinanciering via de voorliggende fondsen niet

mogelijk. Bij twee fondsen willen we voorstellen dat de fondsbeheerders zich verplichten om mee te werken aan de oprichting van beide Europese fondsen en dat uit de beschikbare fondsmiddelen ook middelen worden gereserveerd voor de benodigde cofinanciering. Voor het Innovatiefonds willen we hiervoor € 5-15 reserveren in relatie tot Jeremie en voor het Energiefonds maximaal € 5 mln. voor het energiedeel van Jessica. Dit betekent dat maximaal € 10- 20 mln. van de benodigde cofinancieringsmiddelen voor de Europese programma's via voorliggende fondsen kan worden afgedekt. Voor het overige stellen we voor een voorlopige reservering binnen de Investeringsagenda op te nemen. Gelet op de onzekerheden rond de inrichting en omvang van de nieuwe Europese regionale programma's kan over de omvang hiervan nog weinig worden gezegd en willen we deze vooralsnog als een PM post opnemen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Financiële effecten fondsvoorstellen voor de Investeringsagenda

De financiële effecten van de voorliggende fondsvoorstellen kan in de volgende tabellen worden samengevat.

Raming Reserve investeringsagendaportefeuille per 1 September 2012

	X € mln
1. Reserve investeringsagendaportefeuille ultimo 2011	799
2. Te ontvangen rente in 2012	11
Totaal beschikbaar medio 2012	810

1^e tranche Investeringsagenda

	X € mln
a. Energietransitie: als kans voor innovatie en duurzaamheid	71
b. BrabantStad Culturele Hoofdstad: de kunst van het samenleven	50
c. Sportplan Brabant: versterking sportinfrastructuur	40
d. Grote erfgoedcomplexen	61
e. Landschappen van allure	56
Totaal 1^e tranche	278

2^e tranche investeringsagenda

	X € mln 1 ^e fase	X € mln Evt. 2 ^e fase
a. Innovatiefonds	125	
b. Energiefonds	60	40
c. Breedbandfonds	50	19
d. GroenOntwikkelfonds	240*	
e. Reservering Cofinanciering Europese Programma's	PM	
Totaal 2^e tranche	475 +	59 +

	PM	PM Datum
		2 oktober 2012
Saldo na 1^e en 2^e tranche: ultimo 2012	57 - PM	Documentnummer
		3283088
Geraamde toekomstige inkomsten:		
a. Geraamde vrijval restant escrow in 2015	60	
b. Geraamde rente-inkomsten	130	
Totaal	190	

* Wanneer deze middelen worden ondergebracht bij een externe bancaire fondsbewaarder, dan zal alleen de Netto Contante Waarde hiervan ten laste komen van de Investeringsagenda. Doordat de externe fondsmanager in staat is rente-inkomsten te generen zal dit bedrag uiteindelijk leiden tot de beoogde eindsom van 240 mln. (Rekenvoorbeeld; een bedrag van ong. € 200 mln zal bij een rente van 3% en een lineair uitgavenpatroon gedurende 15 jaar resulteren in € 240 mln.)

4. Fondsvoorstellen 2^e tranche Investeringsagenda

1. Innovatiefonds

In 2010 is de Agenda van Brabant vastgesteld. Daarin is onze ambitie verwoord dat Brabant in de top van de Europese (industriële) kennis- en innovatieregio's blijft horen. In het in mei 2012 door PS vastgestelde Economisch Programma Brabant is uitgewerkt hoe de provincie invulling wil geven aan het verbeteren van de innovatie kracht van de Brabantse economie.

Versterkt door de financiële crisis zijn banken en investeerders terughoudend om startende en doorgroeiende innovatieve MKB-ondernemers te voorzien van risicodragend kapitaal. Hierdoor worden in Brabant grote kansen gemist en groeimogelijkheden beperkt, waardoor we in Europa achterop dreigen te raken. Dit marktfalen en de gevolgen die dit heeft voor de Brabantse economie en werkgelegenheid is voor ons de directe reden om als provincie zelf de noodzakelijke investeringen mogelijk te maken.

Het Innovatiefonds vormt een belangrijke bouwsteen voor het realiseren van het primaire doel van het ***Economisch Programma***: Brabant in de top 5 brengen van de meest innovatieve regio's¹. Met het Innovatiefonds willen we dat op een vernieuwende manier doen: niet als afstandelijke subsidiegever, maar als actieve partner en met de inzet van revolverende middelen. Door als provincie het initiatief te nemen en onze nek uit te steken willen we ook andere private investeerders stimuleren om te

¹ Statenvoorstel 18/12 A, vastgesteld in PS op 11 mei 2012. Zie ook de Voorjaarsnota 2012: "Koersvast in onzekere tijden", 2012.

investeren in risicovolle innovatieve MKB-bedrijven. We zien hiervoor veel kansen en mogelijkheden. Hiermee willen we de ontwikkeling van het innovatieve MKB in Brabant een krachtige impuls geven.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Doelstellingen van het Innovatiefonds

1. samen met particuliere investeerders, zorgen voor een sluitende keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Brabant, zoals hightech, life science, biobased, agrofood, logistiek en maintenance. Ook richten we ons op belangrijke 'enablers' van deze clusters zoals de creatieve sector, ICT en breedbanddiensten.
2. bijdragen aan de financiering van vernieuwende maatschappelijke opgaven zoals innovaties in de landbouw, zorgeconomie, mobiliteit en duurzame energie.
3. stimuleren dat er zoveel mogelijk geld beschikbaar komt van andere (particuliere) financiers voor innovatieve MKB-bedrijven

Gebleken is dat innovatieve MKB-bedrijven niet alleen in de startfase, maar ook in de ontwikkel- en doorgroeifase grote financieringsproblemen hebben. Ook in de doorgroeifase, waarbij vaak grotere bedragen vereist zijn, zijn de mogelijkheden op de kapitaalmarkt uiterst beperkt. Daarom richt het Innovatiefonds zich op financieringsmogelijkheden voor zowel de start- ontwikkel- als de (door)groeifase van innovatieve MKB-bedrijven die nauw op elkaar aansluiten en zo optimaal inspelen op de behoefte van de desbetreffende bedrijven ("sluitende financieringsketen"). Dit vereist een sterke regierol van het Innovatiefonds in relatie tot de andere financiers. Doel van het Innovatiefonds is dan ook te stimuleren dat er zoveel mogelijk geld beschikbaar komt van andere (particuliere) financiers voor innovatieve MKB-bedrijven. De inzet van de middelen van het Innovatiefonds kan hierbij als hefboom dienen.

Met het Innovatiefonds willen we de financieringsmogelijkheden voor MKB-bedrijven in een breed scala aan Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven in de verschillende fasen van hun ontwikkeling verbeteren. Elk van de topclusters en maatschappelijke opgaven heeft echter specifieke kenmerken en randvoorwaarden en vraagt daarom om daarop afgestemde expertise en om maatwerkoplossingen. Het Innovatiefonds zal daarom samen met de betrokken partijen in de desbetreffende clusters en sectoren moeten zorgen voor passende financieringsconstructies. Dit vergt deskundigheid en creativiteit en een grote mate aan 'financial engineering'. Dit betekent dat de fondsbeheerder ruimte moet hebben om dit soort oplossingen mogelijk te maken. Daarom is gekozen voor een model van een dakfonds (fonds-in-fonds), waarbij geïnvesteerd kan worden in sub- of werkfonds

die passend zijn voor de opgaven in de desbetreffende clusters en sectoren en die kunnen leiden tot optimale participatie van derden.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Uitgangspunten

Bij de uitwerking van het innovatiefonds gelden de volgende uitgangspunten:

- Het Innovatiefonds kan deelnemen in (sub)fonds van derden of eigen (sub)fonds opzetten indien hieraan duidelijk behoefte is en andere partijen hiertoe niet bereid zijn;
- (Sub)fonds dienen gericht te zijn op MKB-bedrijven met een innovatief karakter die actief zijn in één of meerdere van genoemde Brabantse topclusters of maatschappelijke opgaven;
- De investering per (sub)fonds bedraagt maximaal € 10 mln; investeringen boven dit bedrag vereisen vooraf goedkeuring van de provincie.
- Bij deelnemingen in fondsen van derden is het aandeel van het Innovatiefonds maximaal 50%;
- Subfondsen zullen per (bedrijfs)investering nooit meer dan 50% publieke middelen inbrengen;
- Voor het Innovatiefonds als geheel geldt een multiplier van 1:3. Dat betekent dat voor elke euro provinciaal geld, twee euro door derden geïnvesteerd moet worden;
- Het fonds is nominaal revolverend inclusief de kosten van het fondsmanagement; ons kapitaal in het fonds blijft dus in stand, maar levert geen financieel rendement op.

Fondsomvang en looptijd

Voorgesteld wordt om uit de middelen van de Investeringsagenda een bedrag van € 125 mln beschikbaar te stellen voor het Innovatiefonds te besteden in een periode van 10 jaar.

Gelet op de totale kapitaalbehoefte voor de komende jaren in Brabant achten we een provinciale investering van € 125 mln wenselijk en verantwoord. Dit mede omdat het fonds brede doelstellingen heeft die kunnen leiden tot een diversiteit aan financieringsinstrumenten. Niet alleen willen we ons richten op de topclusters, maar ook de financiering van 'enablers' (ICT, breedbanddiensten) als maatschappelijke opgaven (zorgeconomie, duurzame agrofood). Dit betekent dat er ruimte moet zijn voor de fondsbeheerder om op deze verschillende terreinen actief te zijn, terwijl er tegelijkertijd sprake moet kunnen zijn van een verantwoord investeringsbeleid. Dit wordt moeilijker wanneer de financiële ruimte hiervoor beperkt is.

We realiseren ons dat we wel rekening moeten houden met de opnamecapaciteit en de beschikbaarheid van de noodzakelijke cofinancieringsmiddelen van particuliere investeerders en dat daarom een gefaseerde inzet van de middelen nodig zal zijn. Daarom stellen we

voor om na 4 jaar een evaluatie naar de voortgang en resultaten van het Innovatiefonds uit te voeren en op basis van de uitkomsten hiervan met u te beoordelen of er aanleiding is om de omvang van de middelen voor het Innovatiefonds nader te bezien en zo nodig aan te passen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

De voorgestelde omvang van het fonds is onder meer gebaseerd op de volgende overwegingen:

1. Uit een marktscan en inventarisatie van lopende ontwikkelingen en initiatieven is een behoefte voor de komende jaren af te leiden die de omvang van dit fonds stevig onderbouwd.
2. In vergelijking met andere provincies met een regionale ontwikkelingsmaatschappij beschikt Brabant over aanzienlijk minder participatiekapitaal voor innovatieve MKB-bedrijven
3. Onderzoeken naar de kapitaalsbehoefte van innovatieve bedrijven in Zuid-Holland en Limburg laten daar een grote behoefte zien. Wanneer we dit extrapoleren naar de Brabantse economie dan zou de behoefte in Noord Brabant zeker zo'n € 40 á 50 mln per jaar zijn. Met het Innovatiefonds dekken we hiervan een deel af.

De looptijd van fonds is als volgt. Gedurende 10 jaar kan het Innovatiefonds haar middelen inzetten in subfondsen. Deze subfondsen kennen, afhankelijk van het soort fonds, op hun beurt weer een periode waarin ze investeren in projecten (gemiddeld 5-7 jr) en een periode waarin de investeringen moeten worden afgelost en terugbetaald (gemiddeld 5-7 jr). Hiermee komt de totale looptijd van het fonds op maximaal 24 jaar.

Randvoorwaarden voor de implementatie

- Organisatorisch: het fonds wordt als BV ondergebracht in de te vormen holding van de Brabantse ontwikkelingsmaatschappij.
- Juridisch: met betrekking tot staatssteun heeft het de voorkeur het fonds zodanig in te richten, dat het volledig op privaatrechtelijke basis kan acteren.
- Financieel: het fonds dient nominaal revolverend te laten zijn.
- Risico's: de aard en activiteiten van het fonds brengt risico's met zich mee. In de uitwerking zal het beperken van deze risico's een bijzonder aandachtspunt zijn in de te maken afspraken met de fondsbeheerder.
- Nationaal: Bij investeringen in subfondsen vanuit het Innovatiefonds wordt steeds complementariteit gezocht met instrumenten van andere overheden (bijvoorbeeld het Innovatiefonds MKB van het Nederlandse ministerie EL&I)
- Europees: In het nieuwe Europese regionale programma zijn ook mogelijkheden aanwezig om revolverend te investeren in

innovatieve MKB-bedrijven. Het gaat daarbij vooral om het fonds JEREMIE. De kaders daarvan zijn op dit moment nog in ontwikkeling. In de verdere uitwerking van het Innovatiefonds Brabant willen regelen dat een deel van de beschikbare middelen voor de cofinanciering in dit fonds wordt gereserveerd (€ 5-15 mln) en dat het Innovatiefonds betrokken is bij de uitwerking van Jeremie.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Op basis van deze randvoorwaarden zal met de BOM Holding worden overlegd over de structuur, inrichting en governance van het fonds. De betreffende overeenkomsten zullen ter goedkeuring aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

2. Energiefonds

Op 1 oktober 2010 hebben Provinciale Staten ingestemd met de Energieagenda 2010-2020 als visiedocument gericht op innovatie en duurzaamheid. Binnen het innovatiespoor bouwt de provincie aan onderscheidende clusters op de terreinen van solar, elektrisch rijden/slimme netwerken en de biobased economy. Deze clusters hebben een wereldwijde marktpositie en worden daarmee één van de pijlers van de Brabantse economie. Tegelijk spreekt de energieagenda over de uitrol van duurzame energie. Daarmee kan de provincie haar bijdragen leveren aan het bereiken van de klimaatdoelstellingen. Innovatie en het toepassen van duurzame energie versterken elkaar. Zo ontstaat er een eigen markt voor producten die in onze regio worden ontwikkeld. Het draagt bij aan de uitstraling van Brabant als duurzame regio. Deze uitstraling werkt weer positief naar potentiële klanten van Brabantse ondernemers en buitenlandse investeerders en het is één van de vestigingsfactoren bij het aantrekken van talent. Met de opzet van het Energiefonds wil de provincie een versnelling aanbrengen in de uitrol van de toepassing van duurzame energie en energiebesparing.

Doel van het fonds

Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant.

We willen dit doel bereiken door in het energiefonds twee hoofdfuncties onder te brengen: een ontwikkelfunctie en een katalysatorfunctie.

- a. Ontwikkelfunctie: Veel projecten worden opgestart vanuit een goed idee, maar stranden door een gebrek aan kapitaal en professionaliteit om de acquisitie- en ontwikkelingsfase door te komen. Naast het beschikbaar stellen van kapitaal, maakt professionele ondersteuning daarom integraal onderdeel uit van het fonds. Dit verhoogt de slagingskansen van de projecten en daarmee de energietransitie. Daarnaast verkleint het de financiële risico's voor het fonds en krijgt het fondsbeheer goed zicht op de

meest kansrijke opties. De kosten voor deze ondersteuning zullen door het fonds zelf gedragen worden.

- b. Katalysatorfunctie: In de huidige financiële markt is het lastig om aan voldoende kapitaal te komen voor duurzame energieprojecten. Het Energiefonds Brabant kan dit financieringsgat overbruggen, waardoor kansrijke projecten sneller van de grond komen. Dit zorgt voor een multiplier op onze investering van tenminste 4-5. Deze multiplier kan verder worden verhoogd wanneer het fonds projecten in haar portefeuille kan doorzetten naar eindbeleggers, zoals pensioen- en beleggingsfondsen. Dit doen we via bundeling van kleinere projecten tot een omvang die voor deze partijen interessant is. Daarmee kan het provinciale geld sneller *revolveren* en opnieuw worden ingezet.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Met het energiefonds willen we een bijdrage leveren aan de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van energie voor de Brabantse burger. Ook willen we een bijdrage leveren aan de oplossing van andere milieuvraagstukken, zoals luchtkwaliteit en mesttransitie en verwachten wij een positieve bijdrage te geven aan de werkgelegenheid in Brabant.

Projectenscope en uitgangspunten

Het fonds investeert in beproefde technieken om zo technische risico's te verlagen en de betrouwbaarheid te waarborgen. Daarbij ligt in eerste instantie het zwaartepunt² op zonne-energie, biovergisting, restwarmtebenutting, geothermie³, warmtekracht koppeling en energiebesparende maatregelen in de gebouwde omgeving. Afhankelijk van de technologische ontwikkelingen en situatie op de markt kan hierin verschuiving plaatsvinden. De fondsbeheerder maakt jaarlijks een investeringsplan en zal deze aan de provincie voorleggen.

Het fonds zal de volgende uitgangspunten voor haar investeringen hanteren:

- Provinciale investeringen moeten geen vervanging zijn van andere financieringsbronnen;

² Uw Staten hebben gevraagd de mogelijkheden te verkennen om waterkracht te stimuleren, in relatie tot het energiefonds (Statenvergadering 22 juni, M22). Grootschalige projecten zoals in de Maas bij Grave of in het Wilhelminakanaal bij Tilburg worden opgepakt door Rijkswaterstaat. Daarnaast kent Brabant weinig locaties met een dusdanige waterkracht dat dit veel zal bijdragen aan duurzame energieopwekking. Wij stellen voor om waterkracht niet op te nemen in projectenscope, maar ook niet geheel uit te sluiten. Komt vanuit het fondsmanagement een zeer kansrijk project, kan daar met toestemming van GS in geïnvesteerd worden.

³ Afhankelijk van de kaderstellende beleidsontwikkeling ondergrond. Het fonds krijgt altijd de verplichting mee te voldoen aan provinciaal beleid.

- Provinciale investeringen zijn aanvullend op private financiers; we stappen alleen in projecten waar zowel een financier, als de initiatiefnemers zelf in wil investeren. Voor het fonds als geheel is een multiplier van 1:4 het uitgangspunt;
- Het fonds investeert in beproefde technieken om zo technische risico's te verlagen en de betrouwbaarheid te waarborgen;
- Het fonds investeert uitsluitend in projecten met een sluitende exploitatie;
- Het fonds is nominaal revolverend; ons kapitaal in het fonds blijft in stand.
- De kosten van het fondsmanagement dienen te worden gedekt uit de opbrengsten van het fonds
- Waar mogelijk worden investeringen doorgezet naar eindbeleggers om daarmee het provinciale geld sneller vrij maken voor nieuwe investeringen om daarmee de effectiviteit van het fonds te vergroten.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Inzet en beleidseffect

Om enig zicht te krijgen op de mogelijke beleidseffecten van een provinciaal fonds zijn 2 varianten doorgerekend, een met een fondsomvang van €60 mln en een met een omvang van €100 mln.

Daarbij gaan we uit van een investeringsperiode van 15 jaar, en 5 jaar uitlooptijd. (totale looptijd 20 jaar) In beide varianten wordt een bandbreedte gegeven voor de resultaten. Die bandbreedte wordt bepaald door de *snellheid* waarin onze investeringen revolveren en opnieuw binnen het fonds kunnen worden ingezet.

Omvang fonds	ondergrens - langzaam		Bovengrens – snel		Effect komt overeen met het energieverbruik aantal huishoudens
	Duurzame energie opwekking	Energie besparing	Duurzame energie opwekking	Energie besparing	
€ 60 mln	1,9 PJ	2,4 PJ	6,6 PJ	4,9 PJ	110.000 - 285.000*
€ 100 mln	3,7 PJ	3,6 PJ	8,5 PJ	4,9 PJ	180.000 - 330.000*

* uit de tabel blijkt, dat een omvang van €60mln het meest kosteneffectief is. Een omvang van €100mln biedt vooral de aanvullende mogelijkheid tot grotere investeringen in de (relatief duurdere projecten in de) gebouwde omgeving.

Ter indicatie, in de situatie van €60mln, snel revolverend kan dit leiden tot een portefeuille waarin we:

- 12.000 woningen isoleren tot Label A+
- 380.000 huishoudens voorzien van Zonne-energie
- 8 biovergistingslocaties bouwen (komt overeen met energieverbruik van 17.500 huishoudens). In combinatie met mestverwerking levert dit een bijdrage aan het

mest/fosfaatprobleem. De input is ongeveer gelijk aan het berekende mestoverschot in Brabant op dit moment.

- 26 restwarmtenetwerken + 5 geothermieprojecten aanleggen (komt overeen met energieverbruik van 180.000 huishoudens).

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Fondsomvang

Wij stellen voor om een bijdrage van € 60 miljoen beschikbaar te stellen voor het energiefonds gedurende een periode van maximaal 20 jaar (15 jaar investeringsperiode en 5 jaar om de aflossingen van de uitstaande gelden te kunnen innen). Dit op basis van de volgende overwegingen:

1. Een marktscan biedt houvast om te veronderstellen dat er voldoende absorptievermogen en financieringsvraag in Brabant aanwezig is om tenminste € 60 mln effectief en revolverend te kunnen investeren.
2. Energieprojecten kennen een relatief lange ontwikkeltijd. Een te klein fonds zal onvoldoende zekerheid geven aan initiatiefnemers, dat bij de daadwerkelijke bouwfase een beroep op het energiefonds kan worden gedaan.
3. Om een robuuste gesprekspartner te zijn voor strategische partijen dient het fonds voldoende substantie te hebben. Dit maakt cofinanciering op project niveau mogelijk.
4. Het provinciale fonds wil haar investeringen doorzetten naar eindbeleggers om daarmee het provinciale geld weer vrij te maken. Het provinciale fonds moet daarom groot genoeg zijn om tot bundeling van vergelijkbare projecten te komen.
5. Bij een fondsomvang van € 60 mln. kan een professioneel fondsmanagement worden aangesteld zonder de revolverendheid in gevaar te brengen.

Randvoorwaarden voor implementatie

- Organisatorisch: het fonds moet als onafhankelijke entiteit op afstand worden gezet. het onderbrengen van een daartoe opgerichte vennootschap ligt op dit moment het meest voor de hand. We zullen daarbij nadrukkelijk kijken naar en leren van de ervaringen van andere provincies en gemeenten die soortgelijke fondsen oprichten.
- Juridisch: uit de eerste analyse blijken juridische kaders geen belemmeringen op te werpen voor het inrichten van een fonds. De kaders zullen nader worden uitgewerkt o.a. op de thema's staatsteun, fiscaliteit en toezicht. Daarbij is aandacht voor de bestuurs- en privaatrechtelijke verhouding.
- Financieel: het fonds dient nominaal revolverend te zijn. De kosten van het fondsmanagement dienen uit de opbrengst te worden afgedekt en dient binnen redelijke normen te blijven.
- Europees: Op projectniveau bieden de nieuwe Europese regionale fondsen wellicht een bron van cofinanciering. Het gaat

daarbij vooral om het fonds JESSICA. De kaders daarvan zijn op dit moment nog in ontwikkeling. In de verdere uitwerking zullen we ervoor zorgen dat optimale synergie met het Energiefonds Brabant te bereiken is. Daartoe reserveren we nu €5 mln. binnen het fonds, met de opdracht aan het fondsmanagement om aansluiting te maken met JESSICA.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Op basis van deze randvoorwaarden zal onderzocht worden welke structuur het best hieraan kan beantwoorden. Hierbij wordt ook de mogelijkheid van onderbrenging bij de BOM Holding betrokken, naast andere opties. Afhankelijk van de gekozen optie zal e.e.a. verder worden uitgewerkt in overeenkomsten, die ter goedkeuring aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

3. Breedband Infrastructuur Fonds

De afgelopen decennia heeft informatie- en communicatietechnologie (ICT) een steeds grotere rol gekregen voor onze economie en de manier waarop onze samenleving is georganiseerd. De trend naar steeds verder gaande digitalisering zal zich naar verwachting de komende jaren onverminderd intensiveren. Om de kansen die ICT biedt - voor economische groei en werkgelegenheid en het bieden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in Brabant - ook daadwerkelijk te benutten, is een goede hoogwaardige breedband (NGA) infrastructuur voor huishoudens, instellingen en bedrijven een basisvoorziening.

In de Startnotitie Digitale Agenda van Brabant, voor verdere uitwerking goedgekeurd door de commissie EZB op 14 september 2012, is de ambitie geformuleerd de kansen en mogelijkheden van de digitale wereld voor *alle* Brabantse huishoudens, ondernemingen en instellingen toegankelijk te laten zijn. Hiertoe werden een viertal elkaar versterkende realisatie-strategieën onderkend: 1) kennisdeling en het monitoren van ontwikkelingen; 2) de opzet van een Breedband loket; 3) de opzet van een Breedband Dienstenfonds en 4) de opzet van een Breedband Infrastructuur Fonds. Deze business case betreft de verdere uitwerking van de 4^e actielijn, de opzet van het Breedband Infrastructuur Fonds (BIF). De uitwerking van het Breedband Dienstenfonds wordt vormgegeven als onderdeel van het Innovatiefonds.

Doel van het fonds

Het Breedband Infrastructuur Fonds heeft als hoofddoel, het financieren van en/of investeren in de uitrol van Next Generation Acces (NGA) netwerken in gebieden in Noord-Brabant waar op dit moment geen NGA beschikbaar is of op de korte termijn op initiatief van de markt beschikbaar komt.

Naast dit hoofddoel streeft het Breedband Infrastructuur Fonds naar:

- Het maximaliseren van het aantal op NGA netwerken aangesloten huishoudens ('homes connected') in Brabant;
- Het bevorderen van infrastructuurconcurrentie en het versnellen van de aanleg van NGA netwerken in Brabant door private partijen;
- Openheid en de vrije toegang van diensten over nieuwe en bestaande NGA netwerken binnen Brabant;
- Optimale interconnectie tussen aanwezige NGA netwerken in Brabant (en daarbuiten).

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Door de instelling van dit fonds worden diverse indirecte beleidseffecten beoogd, waaronder een positief effect op de werkgelegenheid, een versterking van het vestigingsklimaat verspreid over heel Brabant, bijdrage aan de leefbaarheid van de Brabantse kleine kernen en buitengebied en bijdragen aan het innovatievermogen en de verduurzaming van de Brabantse economie.

Financieringsprobleem

In veel kleinere gemeenten en kernen in Brabant bestaat de wens om huishoudens, geïsoleerd liggende bedrijfspanden of instellingen, agrariërs en (kleinere) bedrijven op bedrijventerreinen aan te sluiten op een NGA netwerk. De behoefte hieraan is vaak groot, omdat in het buitengebied er veelal alleen via het kopernetwerk van KPN toegang tot internet kan worden verkregen. De aanleg van aansluitingen in het buitengebied is relatief kostbaar, gemiddeld zo'n euro € 3000,- per aansluiting.

Marktpartijen zijn alleen bereid aan te leggen in het buitengebied als er:

- voldoende bewoners zich van te voren hebben aangemeld dat zij een aansluiting zullen afnemen (bv. resultaat van vraagbundeling meer dan 60%) en bereid zijn eenmalige aansluitkosten van € 100,- te betalen;
- de gemiddelde aansluitkosten voor de marktpartij niet meer dan gemiddeld € 1.000,- bedragen;
- er een oplossing gevonden wordt ter overbrugging van het financiële tekort van gemiddeld € 1.900,- per aansluiting.

Het oplossen van dit financiële tekort blijkt in de praktijk een bijna onneembare hindernis. De grootste marktpartij (Reggefiber) is er tot dusver niet in geslaagd in Brabant een project voor aanleg in het buitengebied te definiëren. Ook lokale initiatieven lopen langdurig tegen hindernissen op. Banken zijn terughoudend in de financiering en verlangen meer zekerheden dan projecten kunnen bieden. Dit fonds kan het financieringsgat overbruggen, waardoor kansrijke projecten van de grond komen.

Werking van het fonds

De inzet van het Breedband Infrastructuur Fonds is om samen met andere financiers waaronder particulieren, private partijen, gemeenten

en commerciële banken, financiële oplossingen te bieden ter overbrugging van eerder genoemde financieringsproblemen.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Het fonds wordt vormgegeven in een juridische entiteit waarin de provincie Noord-Brabant de enige aandeelhouder is. Het fonds wordt gemanaged door een onafhankelijke beheerder/manager. Het BIF heeft twee functies:

- Een coördinerende rol in het samen met marktpartijen en publieke organisaties verbeteren van de toegankelijkheid en interconnectie van netwerken op niveau van dienstenplatforms. Hierbij zal het fonds samenwerking zoeken met het breedbandloket uit het flankerend beleid vanuit de provincie Noord-Brabant;
- Investeren, financieren of garanderen van projecten in gebieden waar conform Europese definities marktfalen optreedt. Dit marktfalen kan worden omschreven als gebieden waarin geen toereikend NGA beschikbaar is, en waarbij er geen investeringsvoornemens van private partijen bekend zijn in de nabije toekomst.

Het fonds investeert bij voorkeur samen met andere fondsen en/of financiële instellingen. Dit zorgt voor een grotere multiplier en draagt bij aan risicospreiding en deling van kennis en ervaring.

Het fonds wordt revolverend opgezet onder beheer van een professionele fondsmanager die verantwoordelijk is voor de selectie van kansrijke projecten en het behalen van voldoende rendement. Het fonds heeft een investeringsperiode van 12 jaar, en een terugverdientijd van investeringen van 10 jaar. De totale looptijd van het fonds bedraagt daarmee 22 jaar.

Afhankelijk van de dimensies van het project in kwestie (waaronder het aantal aan te sluiten huishoudens of bedrijven/instellingen, de interesse van eindgebruikers om aangeboden aansluitingen ook daadwerkelijk af te nemen, de gemiddelde aansluitkosten in het aan te sluiten gebied, de financiële bereidheid van mede-investeerders, etc.) kan de fondsbeheerder tot een maatwerkoplossing voor elk aan te sluiten project komen. Zowel participaties, garantiestelling als een mix van achtergestelde lening of een laag-rentedragende lening behoort daarbij tot het mogelijk in te zetten instrumentarium van de fondsmanager. De fondsmanager streeft daarbij naar een optimale mix tussen verwacht rendement en verwacht verlies.

Risico's zitten hierbij in een mogelijk faillissement van de aanvragende professionele partij, en het risico dat een verstrekte lening aan de particulier niet wordt terugbetaald door verhuizing of schuldenproblematiek. De investering in infrastructuur geldt als een

toekomst vaste investering voor degene die het eigendom over de infrastructuur heeft. De kosten van het fondsmanagement worden geraamd op € 575.000,- per jaar, met na afloop van de investeringsperiode van 12 jaar een afslag van 50%. Deze kosten zullen door het fonds zelf gedragen worden.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Projectenscope

Het fonds zet in op het financieren van projecten waarin nieuwe NGA netwerken worden aangelegd op die plaatsen waar nog geen NGA netwerk aanwezig is, of daar waar het aanwezige NGA netwerk aantoonbaar niet voldoet in termen van openheid of gerealiseerde bandbreedte/snelheid. Hierbij wordt gewerkt binnen de mogelijkheden van overheidsinterventie zoals voorgeschreven door Europese (staatssteun) regels met betrekking tot de financiering van NGA netwerken.

Het fonds zal daarbij de volgende uitgangspunten voor haar investeringen hanteren:

- Aanvragen kunnen worden ingediend door professionele partijen, zoals marktpartijen, parkmanagers of coöperaties.
- Het fonds wordt techniek-neutraal opgezet. Dat betekent dat project van elke NGA techniek die nu (en in de toekomst) onderkend worden, in principe bij het fonds terecht kunnen. Projecten kunnen bestaan uit enkelvoudige of een mix van vaste en draadloze technologische oplossingen om te voorzien in de vraag naar bandbreedte door eindgebruikers. Onder vaste NGA netwerken wordt (op dit moment) VDSL2, kabel of glasvezel gerekend. Draadloze alternatieven hiervoor zijn bijvoorbeeld satelliet, straalverbindingen, 3G of 4G technologieën.
- Projecten kunnen betrekken hebben op boerderijen, bedrijven en huishoudens in het buitengebied en in dorpskernen, bedrijventerreinen gelegen in 'wit' gebied en geïsoleerd gelegen witte percelen;
- Investerings door bewoners zijn een voorwaarde voor aansluiting. Het betreft hier eenmalige aansluitkosten plus additionele maandlasten. Deze maandlasten kunnen afhankelijk van het gekozen financieringsmodel variëren tussen de 20 en 60 euro per maand;
- De looptijd van de verstrekte financiering is 10 jaar;
- Na doorlooptijd van het fonds is de investering voor 100% revolverend. Dit ondanks een ingebouwde marge van 10% van het niet voldoen aan rente- en aflossingsverplichtingen;
- Er ontstaat een multiplier van 3,2 gebaseerd op een fondsomvang van 69 mln. en een totale investeringsopgave in breedband van 222 mln.

Fondsomvang en fasering

Wij stellen voor een bedrag van € 50 mln. beschikbaar te stellen uit de middelen van de Investeringsagenda voor het breedband infrastructuur fonds, met een mogelijke uitbereiding naar € 69 mln. bij gebleken succes op basis van een evaluatie in jaar 4. Dit op basis van de volgende overwegingen:

- Een becijfering van de financieringsvraag in Brabant op basis van in de markt gevalideerde schattingen van niet aangesloten huishoudens, instellingen en bedrijven in Brabant. Ingeschat is, dat 70.000 huishoudens en 4150 kleine bedrijven op dit moment nog niet zijn aangesloten op een NGA netwerk. Van deze panden is vanuit de markt aangegeven dat zij niet zonder financiële overheidssteun zullen worden aangesloten;
- Een marktscan naar de belangstelling bij kleinere gemeenten en bewoners in buitengebieden voor aansluiting op NGA netwerken. De belangstelling voor provinciale steun bij de financiering van is groot. Daar waar vraagbundelingstrajecten in buitengebieden in Brabant zijn verricht, is een grote response (40 – 60%) van bewoners verkregen om te participeren. De verwachting is daarom dat het absorptievermogen en de financieringsvraag in Brabant aanwezig is om de € 50 mln. effectief te kunnen investeren.

Randvoorwaarden voor implementatie

- Het fonds moet als onafhankelijke entiteit op afstand worden gezet. Het onderbrengen in een daartoe opgerichte vennootschap ligt op dit moment het meeste voor de hand;
- Het fonds wordt zo ingericht dat het op privaatrechtelijke basis kan acteren;
- Het fonds is revolverend van opzet. De inschatting is dat dit goed lukt op basis van eerder genoemde uitgangspunten;
- Het nog open te stellen Europese Communications Infrastructure Fund en mogelijk Jessica is wellicht een bron van cofinanciering, en kunnen zorgen voor een grotere multiplier op de inzet van provinciale middelen.

Op basis van deze randvoorwaarden zal onderzocht worden welke structuur het best hieraan kan beantwoorden. Hierbij wordt ook de mogelijkheid van onderbrenging bij de BOM Holding betrokken, naast andere opties, waaronder de mogelijkheid van aanbesteding. Afhankelijk van de gekozen optie zal e.e.a. verder worden uitgewerkt in overeenkomsten, die ter goedkeuring aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Hieraan voorafgaand zal Provinciale Staten beschikken over de toegezegde kadernota.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

4. Groen Ontwikkelfonds Brabant

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Natuur en landschap in Brabant is van groot belang en een van de pijlers voor een gezonde leefomgeving met voldoende natuur in een aantrekkelijk landschap. Natuur en landschap zijn belangrijk als vestigingsfactor voor bedrijven en welzijn voor burgers. In de Agenda van Brabant vormen natuur en landschap een leidraad voor het handelen van de provincie. In de kaderstellende nota Brabant Uitnodigend Groen is het beleid voor natuur en landschap opnieuw vormgegeven voor de periode van 2012-2022. In deze nota wordt een vernieuwende aanpak voor de realisatie van natuur- en landschapsdoelen gepresenteerd vanuit de provincie. Getuige de reacties van de manifestpartners wordt deze aanpak maatschappelijk ondersteund. Bij deze nieuwe aanpak is de vorming van een Groen Ontwikkelfonds een belangrijk instrument dat nodig is om de vernieuwing van het voorgestane beleid vorm te geven.

Publiek belang

In het streven naar een duurzame welvaart en welzijn wil Brabant tot de Europese top van kennis- en innovatieregio's behoren (Agenda van Brabant). Om deze ambitie te realiseren is de versterking van het leef- en vestigingsklimaat van groot belang. De instandhouding van de (internationale) biodiversiteit is daarbij een van de opgaven voor de overheid. Duidelijk is inmiddels dat deze opgave niet alleen door de overheid kan worden gerealiseerd, maar dat burgers en bedrijven daarin ook een belangrijke rol vervullen. Het provinciaal bestuur heeft in de Agenda van Brabant, het Bestuursakkoord en bij de herziening van het natuur- en landschapsbeleid haar standpunt duidelijk gemaakt. Bestuurlijk bestaat in Brabant een breed draagvlak voor de realisatie van de volledige Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de daaraan gekoppelde ecologische verbindingzones (EVZ).

Doelstellingen van het natuurbeleid

De doelstelling voor het natuurbeleid zijn in de kaderstellende nota als volgt omschreven:

1. een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden inclusief verbindingen;
2. behoud en herstel van biodiversiteit Brabant breed van stad tot land;
3. een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten gericht op een goed leef- en vestigingsklimaat;
4. verankering van natuur en landschap in de samenleving, in samenhang met economische en sociale culturele ontwikkelingen in een ruimtelijke context.

Doel van het fonds

Zoals uiteengezet in het koersdocument Stad en Platteland ondergaat de uitvoering van de EHS een ware metamorfose. De insteek is erop gericht om samen met de externe partners de uitvoering vorm te geven. Vernieuwing, samenwerking, ondernemerschap en participatie zijn daarbij de sleutelwoorden.

De externe partners hebben op dit punt ook hun betrokkenheid onmiskenbaar duidelijk gemaakt en zijn bereid om hierin (ook financieel) hun verantwoordelijkheid te nemen. Initiatieven van onder meer SER Brabant, ZLTO, waterschappen en terreinbeheerders laten enthousiasme en vertrouwen in de nieuwe aanpak zien. De vorming van het Groen Ontwikkelfonds is nodig om de benodigde vernieuwende aanpak gezamenlijk met maatschappelijke partners uit te kunnen voeren.

De gebiedsaanpak staat daarbij voorop. In een gebiedsaanpak wordt met partners uit de streek gezocht naar een meerwaarde voor dat gebied. Een meerwaarde vanuit ecologie, economie en de bewoners. De doelstellingen voor natuur en landschap worden daarbij zoveel mogelijk vanuit een integrale benadering gerealiseerd (people, planet, profit).

Om deze vernieuwende aanpak goed te kunnen faciliteren is het instellen van een extern Groen Ontwikkelfonds Brabant met veel slagvaardigheid, in samenwerking met onze maatschappelijke partners, belangrijk. Dit fonds moet zorgen dat de noodzakelijke initiatieven in gezamenlijkheid tot stand komen en dat publieke en private geldstromen worden gebundeld, provinciaal en regionaal. Hierdoor moet de impact van de provinciale extra middelen uit Brabant Uitnodigend Groen vrijwel worden verdubbeld. Het fonds wordt beheerd door een kleine professionele en daadkrachtige regie-unit die stuurt op innovatie en toetst of de doelen inderdaad worden gerealiseerd. Zij werkt vanuit het principe van de één loketfunctie.

In essentie wordt door het instellen van het fonds het volgende mogelijk gemaakt.

1. De slagkracht van de uitvoering wordt vergroot.
2. Vernieuwende arrangementen kunnen beter worden ondersteund.
3. Derden worden gestimuleerd tot (financiële) participatie aan projecten/gebiedsontwikkelingen door middelen uit het fonds onder condities beschikbaar te stellen.
4. Middelen worden langjarig gereserveerd voor een beleidsdoelstelling en daarbij worden langjarige keuzes gemaakt. Dit geeft de partners vertrouwen en nodigt uit te participeren.
5. Financiële mogelijkheden worden gecreëerd voor partners om op regionaal niveau te participeren in een fonds.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

6. De mogelijkheid wordt vergroot voor het binnenhalen van Europese subsidies.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Omvang van het fonds

Vulling van het fonds zal voor het overgrote deel plaatsvinden vanuit de provincie. De provincie levert een bijdrage van 240 mln. aan het fonds. Partners storten niet op voorhand (lump sum) in het fonds. Wel is het mogelijk dat de middelen die partners voor regionale projecten beschikbaar stellen, via het fonds worden uitgekeerd aan de initiatiefnemers. Naast provinciale middelen en middelen van partners voor regionale projecten zullen (beperkt) aanvullende middelen beschikbaar komen door storting van derden in het fonds b.v. compensatiegelden.

In het fonds zijn, naast financiële middelen, ook gronden opgenomen die aan initiatiefnemers ter beschikking kunnen worden gesteld ten behoeve van het realiseren van een business case.

Het merendeel van de middelen uit het fonds zullen – vanwege de aard van de natuurprojecten- niet revolverend kunnen worden ingezet. Voor een klein deel (b.v. projecten waarvan commerciële activiteiten deel uitmaken) kan dit wel het geval zijn. Met de realisering van de doelen die met het fonds worden nagestreefd, neemt het resterende volume van het fonds in de loop der tijd af. Bij de volledige realisatie van de natuur en landschapsdoelen in 2027 zal het fonds zijn uitgeput.

Randvoorwaarden

Een belangrijke randvoorwaarde voor het toekennen van middelen uit het fonds is dat initiatiefnemers een projectvoorstel kunnen aanbieden (met o.a. heldere doelstellingen, een sluitende business case) dat voldoet aan – nog op te stellen- vereisten waaronder cofinanciering. Verder moet de initiatiefnemer –ook in financiële zin- een voldoende betrouwbare partij zijn.

Elke business case wordt beoordeeld door een regie-unit die de trekkingsrechten uit het fonds toekent.

Implementatietraject

Bij de nadere uitwerking van het fonds zijn diverse onderwerpen die nog aandacht en keuzes behoeven. Dit betreft onder meer het volgende:

- de juridische vorm van het fonds, de breedte van het takenpakket van het fonds,
- de positionering van het fonds (intern of extern),
- de wijze van vulling van het fonds,
- het vormgeven van de overeenkomsten tussen de onderdelen van het fonds (bewaar- en regie-unit) en de positie van de provincie daarbij,
- de toezichthoudende rol,

- de betrokkenheid van externe partners in de vormgeving en aansturing,
- het vraagstuk of de middelen voor natuurbeheer in het fonds worden betrokken.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Tot slot zal bij de vormgeving en instelling van het fonds moeten worden aangegeven op welke wijze recht wordt gedaan aan de kaderstellende, controlerende rol en het budgetrecht van PS.

5. Het voorstel

Wij stellen u voor te besluiten conform bijgaand ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter

de secretaris

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk drs. W.G.H.M. Rutten

Auteur: W. Wagenmans toestel (06-55686527)

Bijgevoegd treft u de volgende bijlagen aan:

1. Business case Innovatiefonds
2. Business case Energiefonds
3. Business case Breedbandfonds
4. Business case Groen Ontwikkelfonds
5. Rapport Opzet fondsvoorstel met checklist en toelichting

Ontwerp-besluit 67/12 B

Voorgestelde behandeling :
PS-vergadering : 16 november 2012
Statencommissie : Alle commissies, 2 november 2012

Onderwerp

Fondsvoorstellen 2e tranche Investeringsagenda

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

Directie

Economie & Mobiliteit

Bijlage(n)

5

Provinciale Staten van Noord-Brabant,

- gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten, d.d. 2 oktober 2012;
- gelet op de adviezen van de commissies voor Mobiliteit en Financiën, Ruimtelijke Ordening en Wonen, Economische Zaken en Bestuur, Ecologie en Handhaving en Cultuur en Samenleving d.d. 2 november 2012

besluiten:

1. in te stemmen met het instellen van een Innovatiefonds en hiervoor een voorlopige reservering op te nemen ad € 125 mln. ten laste van de middelen van de Investeringsagenda
2. in te stemmen met het instellen van een Energiefonds en hiervoor een voorlopige reservering op te nemen ad €60 mln. ten laste van de middelen van de Investeringsagenda
3. in te stemmen met het instellen van een Breedbandfonds en hiervoor een voorlopige reservering op te nemen ad € 50 mln. ten laste van de middelen van de Investeringsagenda
4. in te stemmen met het instellen van een Groen Ontwikkelfonds en hiervoor een voorlopige reservering op te nemen van € 240 mln.(als eindsom van een netto contante waarde berekening) ten laste van de middelen van de Investeringsagenda
5. het College van GS opdracht te geven bovengenoemde fondsen nader in te richten en onder te brengen in daartoe passende uitvoeringsorganisaties en de uitkomsten hiervan vooraf ter goedkeuring aan Provinciale Staten voor te leggen. Hierbij dient in het bijzonder aandacht te zijn besteed aan:
 - o Omschrijving van de doelen van de fondsen;

- o De definitieve omvang van de fondsen;
- o Organisatiestructuur en governance van de fondsen;
- o Voortgangsrapportage en betrokkenheid Provinciale Staten;
- o Financieel-juridische aspecten als staatssteun en revolverendheid, etc.;
- o Kritische risicoanalyse (door derden);
- o De flexibiliteit van de fondsen en de beëindigingsmogelijkheden.
- o De relatie met de nieuwe Europese regionale programma's.

Datum

2 oktober 2012

Documentnummer

3283088

's-Hertogenbosch, 16 november 2012
Provinciale Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter

de griffier

BUSINESS CASE

INNOVATIEFONDS

NOORD-BRABANT

2 oktober 2012

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1. Verantwoording.....	3
2. Achtergrond.....	4
2.1. Het belang van innovatie voor Noord-Brabant.....	4
2.2. Marktfalen op de kapitaalmarkt	4
3. Doelstellingen van het Innovatiefonds.....	6
4. Uitgangspunten en werking van het Innovatiefonds	8
4.1. Uitgangspunten	8
4.2. Marktsegmenten	8
4.3. Levenscyclus (fase)	10
4.4. Geografie	11
4.5. Fondsomvang	12
4.6. Investeringsvorm	14
4.7. Samenwerking met andere investeerders en positionering in het innovatie ecosysteem.....	14
4.8. Relatie met Europa.....	16
5. Governance.....	17
5.1. Structuur: onderbrengen als BV onder de BOM Holding.....	17
5.2. Zeggenschap, toezicht en een investeringscommissie	18
5.3. Vergoedingen	19
6. Financieel.....	19
6.1. Exploitatiebegroting en liquiditeitsoverzicht	19
6.3. Rendementen en risico	21

1. Inleiding

Met de voorjaarsnota 2012 heeft u besloten tot nadere uitwerking van een aantal fondsvoorstellen voor de 2e tranche Investeringsagenda. Hierbij treft u de concept business case voor het *Innovatiefonds* aan.

In 2010 is de Agenda van Brabant vastgesteld. Daarin is onze ambitie verwoord dat Brabant in de top van de Europese (industriële) kennis- en innovatieregio's blijft horen. Hoe de provincie invulling wil geven aan het verbeteren van de innovatie kracht van de Brabantse Economie is onder meer uitgewerkt in het door PS vastgestelde Economisch Programma Brabant.

Het Innovatiefonds vormt een belangrijke bouwsteen voor het realiseren van de *doelstellingen van het Economisch Programma* van de provincie: Brabant in de top 5 van de meest innovatieve regio's¹. Met het Innovatiefonds wil de provincie dat op een vernieuwde manier doen: niet als afstandelijke subsidiegever, maar als actieve partner en met de inzet van revoluerende middelen. Via participaties willen we ook andere partijen stimuleren om deel te nemen. Doel is om zowel de economische clusters te versterken als een belangrijke bijdrage te leveren aan de maatschappelijke opgaven waarvoor we staan.

In het voorliggende business plan beschrijven we de *rol en werking van het Innovatiefonds*. Dat wil zeggen: de doelstelling, randvoorwaarden en fondsopzet zijn helder en het financieel model is onderbouwd en getoetst op robuustheid. Het plan geeft kaders voor GS voor de uitwerking van het fonds. Ook zal het plan de basis vormen van de managementovereenkomst die gesloten zal worden tussen de provincie en de uitvoerder.

1.1. Verantwoording

Deze business case is opgesteld door een breed samengestelde *werkgroep 'Innovatiefonds'*. Naast medewerkers van verschillende directies (E&M, Middelen) hebben externe deskundigen hieraan deelgenomen onder meer afkomstig van de Brabantse OntwikkelingsMaatschappij (BOM), Agentschap NL en de adviesbureaus Dialogic en Zanders. De werkgroep heeft naast de eigen kennis en expertise gebruik gemaakt van de resultaten van de werkgroep "Structuur", die in het bijzonder de organisatorische, juridische en financieel-technische aspecten van fondsvorming heeft onderzocht. De resultaten van deze werkgroep zijn verwerkt in een "Checklist Fondsvorming". Deze checklist is opgesteld door adviesbureau Zanders met behulp van de werkgroep die onder meer bestond uit medewerkers juridische zaken, inkoop, middelen, economie en vastgoed van de provincie.

De business case is bedoeld als kader en nadere onderbouwing van het fondsvoorstel Innovatie dat onderdeel uitmaakt van de 2e tranche van de Investeringsagenda. Ze beschrijft op hoofdlijnen de doelstellingen, uitgangspunten, benodigde fondsomvang, inrichting en randvoorwaarden van het Innovatiefonds. De elementen zijn getoetst op haalbaarheid en robuustheid. In de verdere uitwerking van de fondsen zullen de elementen nader moeten worden onderzocht en getoetst.

¹ Statenvoorstel 18/12 A, vastgesteld in PS op 11 mei 2012. Zie ook de Voorjaarsnota 2012: "Koersvast in onzekere tijden", 2012.

2. Achtergrond

2.1. Het belang van innovatie voor Noord-Brabant

Brabant moet met urgentie werken aan een *veerkrachtige economie* met een duurzaam concurrentievermogen. We concurreren immers in een globaliserende wereld, waarbij we ook nog eens te maken hebben met een crisis die vraagt om extra groeikracht. De sleutel om daar te komen ligt in het innovatiepotentieel van het Brabantse mozaïek van grote en kleine (MKB) bedrijven en (kennis)instellingen. Kennis en innovatie zijn cruciaal voor onze toekomstige welvaart. Bovendien biedt een veerkrachtige economie mogelijkheden om maatschappelijke doelen te bereiken.

Met het *aanjagen en realiseren van innovaties* zijn we in Brabant in staat om sneller innovatieve nieuwe producten en diensten te introduceren, met positieve effecten op omzet en werkgelegenheid. Met samenwerking tussen grote bedrijven, MKB bedrijven en (kennis)instellingen kunnen we bovendien innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen realiseren. Ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie, slimme mobiliteit, de transitie naar een duurzame agrofood keten en de zorg economie laten namelijk zien dat de maatschappelijke uitdagingen van vandaag de groeimarkten van morgen kunnen zijn. Ook de verbetering van productieprocessen is nodig om de Brabantse concurrentiekracht te bestendigen. Vooral het vernieuwen van productieprocessen die het mogelijk maken om op een flexibele manier meer gespecialiseerde en meer kleinschalige series van producten te maken zal van belang zijn.

De overheid kan *innovatie op verschillende manieren stimuleren*. Eén van instrumenten om innovatie aan te jagen, is middels de financiering van innovatieve ondernemingen; niet subsidiëren, maar leningen verstrekken aan innovatieve bedrijven of participeren in die bedrijven. Zo helpen we innovatie tot stand komen, de vernieuwende producten naar de wereldmarkt te brengen en de 'ASML's van de toekomst' te helpen opstaan. Maar financiering is niet het enige waar innovatieve bedrijven behoefte aan hebben; zij zijn ook op zoek naar coaching, goede huisvesting en faciliteiten, netwerken van andere innovatieve ondernemers, enzovoort. Het plaatsen van een fonds dat investeert in innovatie moet daarom worden ingebed in een innovatie ecosysteem en een palet van overheidsinterventies om innovatie aan te jagen.

2.2. Marktfalen op de kapitaalmarkt

Ongeveer één op de vijf bedrijven heeft behoefte aan financiering². Versterkt door de financiële crisis zijn banken en investeerders terughoudend om startende en doorgroeende innovatieve MKB-ondernemers te voorzien van risicodragend kapitaal.

Structureel hangt de moeite die bedrijven hebben om kapitaal aan te trekken samen met de levensfase en van de sector waarin zij actief zijn: vooral *jonge en snelgroeiende innovatieve MKB-bedrijven* hebben moeite met het aantrekken van kapitaal³. Die bedrijven hebben namelijk nog geen 'track record', kunnen geen (gegarandeerde) cashflows laten zien, hebben geen onderpand of nemen onvoldoende voorbereid contact op met mogelijke financiers. Hierdoor wordt het voor kapitaalverschaffers moeilijk om de

² EIM (2012). *Financieringsmonitor 2012-1. Onderzoek naar de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven*. Zoetermeer. In opdracht van het Ministerie van EL&I.

³ Zie ook de Richtlijn van de Europese Commissie over het verschaffen van risicokapitaal door de overheid voor een meer uitgebreide beschrijving van marktfalen.

verhouding tussen risico en (verwacht) rendement in te schatten⁴. Gevolg is dat niet of minder snel kapitaal wordt verschaft aan starters en het (doorgroeende) innovatieve MKB. De bedrijven blijven als het ware hangen in de Valley of Death. Hierdoor worden in Brabant grote kansen gemist en groeimogelijkheden beperkt.

Dit marktfalen is voor ons *reden voor overheidsingrijpen*. Daarom willen we een innovatiefonds oprichten dat zich als dakfonds (fonds-in-fonds) richt op het financieren van starters, doorgroeiers en joint ventures in en tussen de prioritaire clusters in Brabant. Hiermee dragen we bij aan het *meer sluitend maken van de kapitaalketen en het verminderen van het genoemde marktfalen*.

Samenwerking met *private financiers* is hierbij cruciaal. Deze marktpartijen beschikken over waardevolle expertise om het toekomstpotentieel van investeringen te beoordelen. Daarnaast helpt de financiële bijdrage van deze marktpartijen de impact van het innovatiefonds aanzienlijk te vergroten. Door het innovatiefonds onder gelijke voorwaarden als minderheids aandeelhouder met andere financiers te laten investeren beperken we de risico's op staatsteun vraagstukken.

Er is niet alleen een behoefte om financiers en bedrijven (of starter) met een financieringsbehoefte bij elkaar te brengen, maar ook een behoefte om financiers onderling in contact te brengen. Dat levert mogelijkheden op voor syndicatie, maar zorgt ook voor *betere verbindingen binnen de kapitaalketen (een beter geregisseerd netwerk)*. Betere schakels tussen verschillende fondsen en financiers levert voordelen op: voor fondsen en financiers verderop in de keten (bijvoorbeeld gericht op later stage) ontstaan er daardoor betere investeringskansen, terwijl het exitmogelijkheden voor fondsen en financiers aan het begin van de keten vergroot. Er zijn ook andere initiatieven die daar aan bijdragen. Denk aan het oprichten van een business angels netwerk (BAN) om startende ondernemers in contact te brengen met informele investeerders of een regisserende functie bij de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij⁵. Andere belangrijke innovatie-instrumenten worden uitgewerkt in parallelle sporen binnen het economisch programma.

⁴ Dit kan gezien worden als een marktfalen: er is sprake van informatieasymmetrie.

⁵ Zie Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (2012). *Meerjarenplan 2013-2016*.

3. Doelstellingen van het Innovatiefonds

De *doelstellingen* van het Innovatiefonds zijn:

1. Samen met particuliere investeerders, bijdragen aan een sluitende keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Brabant, namelijk hightech systems & materialen, life sciences, biobased economy, (agro)food, logistiek, en maintenance. Tevens richten we ons op “enablers” (catalysatoren) van de topclusters als de creatieve industrie, ict en breedbanddiensten.
2. Bijdragen aan de financiering van vernieuwende maatschappelijke opgaven zoals innovaties in de landbouw, zorg economie, mobiliteit en duurzame energie.
3. Stimuleren dat er zoveel mogelijk geld beschikbaar komt van andere (particuliere) financiers voor innovatieve MKB-bedrijven.

Concreet willen we vanaf 2013 met de investeringen van het Innovatiefonds het volgende realiseren:

- Bijdragen aan de totstandkoming van zo’n 200 tot 300 nieuwe kleine innovatieve bedrijven (pre-seed fase/ seed fase) in Noord-Brabant in de genoemde topsectoren en gericht op de maatschappelijke opgaven (baserend op een gemiddelde investering per partij van 250.000 euro);
- Het ondersteunen van 75 tot 100 MKB bedrijven in early stage (baserend op een investering per partij van gemiddeld 1.000.000 euro);
- Tenminste 20 tot 40 sterk groeiende MKB bedrijven (later stage) (5.000.000 euro gemiddeld per partij).

Gebleken is dat innovatieve MKB-bedrijven niet alleen in de startfase (preseed en seed), maar ook in de early stage (ontwikkelfase) en later stage (doorgroeifase) financieringsproblemen hebben. Ook in de ‘later stage’, waarbij vaak grotere bedragen vereist zijn, zijn de mogelijkheden op de kapitaalmarkt uiterst beperkt. Daarom richt het Innovatiefonds zich op nauw op elkaar aansluitende *financieringsmogelijkheden (van preseed fase tot en met later stage) van innovatieve MKB-bedrijven* om zo optimaal in te spelen op de behoefte van de desbetreffende bedrijven (“sluitende financieringsketen”). Dit vereist een sterke regierol van het Innovatiefonds in relatie tot de andere financiers. Doel van het Innovatiefonds is dan ook te stimuleren dat er zoveel mogelijk geld beschikbaar komt van andere (particuliere) financiers voor innovatieve MKB-bedrijven. De inzet van de middelen van het Innovatiefonds kan hierbij als hefboom dienen.

Met het Innovatiefonds willen we de financieringsmogelijkheden voor MKB-bedrijven in een breed scala van Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven in de verschillende fasen van hun ontwikkeling verbeteren. Elk van de topclusters en maatschappelijke opgaven heeft echter specifieke kenmerken en randvoorwaarden en vraagt daarom om daarop afgestemde specifieke expertise en om maatwerkoplossingen. Het Innovatiefonds zal daarom samen met de betrokken partijen in de

desbetreffende clusters en sectoren moeten zorgen voor passende financieringsconstructies. Dit vergt deskundigheid en creativiteit en een grote mate aan ‘financial engineering’. Dit betekent dat de fondsbeheerder ruimte moet hebben om dit soort oplossingen mogelijk te maken. *Daarom is gekozen voor een model van een dakfonds (fonds- in- fonds)*, waarbij geïnvesteerd kan worden in sub- of werkfonds die passend zijn voor de opgaven in de desbetreffende clusters en sectoren en die kunnen leiden tot optimale participatie van derden.

Met het Innovatiefonds als Dakfonds willen we bevorderen dat er *meer lijn in het provinciale financieringsinstrumentarium wordt gebracht*. Op een meer systematische manier worden subfondsen opgericht of gesteund, wordt aan risicospreiding gedaan en kan aangesloten worden bij de financieringsbehoefte van innovatieve MKB bedrijven in de markt. Het Innovatiefonds wordt hét financiële participatie vehikel van de provincie om de bovengenoemde doelstellingen te realiseren.

Voor het innovatiefonds geldt een multiplier moet worden gerealiseerd (over het gehele fonds) van 1:3. Dat betekent dat we met de provinciale investering van 125 miljoen euro een *totale investering van 375 miljoen euro* in de Brabantse economie willen realiseren.

4. Uitgangspunten en werking van het Innovatiefonds

4.1. Uitgangspunten

Investerings die vanuit het Innovatiefonds gedaan worden, hebben de volgende inhoudelijke uitgangspunten en randvoorwaarden:

- Het Innovatiefonds is een *Dakfonds* (fonds-in-fonds). Het Innovatiefonds kan deelnemen in *subfondsen* van derden of eigen subfondsen opzetten als hieraan duidelijk behoefte bestaat en andere partijen hiertoe niet bereid zijn. Het managen van het portfolio van subfondsen is een belangrijke taak van het Innovatiefonds.
- Publieke middelen worden *revoluerend ingezet in het Innovatiefonds*. Dat wil zeggen dat de middelen (over het gehele Dakfonds) beschikbaar voor het fonds nominaal in stand worden gehouden. Operationele fondskosten (bijvoorbeeld managementkosten) worden gedekt uit gerealiseerd rendement. Er wordt dus niet geëist dat het kapitaal reëel in stand moet blijven. Dit betekent namelijk een hoge opgave voor het Innovatiefonds met betrekking tot het halen van rendementen op de investeringen per deelfonds. Hiermee blijft onvoldoende ruimte over voor investeringen in (relatief risicovolle) preseed en seedfondsen. We gaan er van uit dat de fondsen gericht op later stage rendementen behalen die verliezen in de preseed en seed fasen (want daar zit veel risico) afdekken. We realiseren dat gelet op de aard van de investering er sprake is van een aanmerkelijke risico's. Op basis van een slecht weer scenario moet rekening worden gehouden met een risico van 10 á 15%. .
- Gedurende 10 jaar kunnen initiële investeringen in subfondsen worden gedaan (fonds-in-fonds). Subfondsen waarin geïnvesteerd wordt hebben een investerings- en uitlooptijd van 7-14 jaar (gemiddeld: investeringsperiode van 4 á 7 jaar en uitlooperperiode van 3 á 7 jaar om te komen tot gunstige exits). Vanaf de start van het Innovatiefonds tot aan het einde van de laatste investeringen vanuit afzonderlijke subfondsen rekenen we op maximaal 24 jaar.
- Binnen deze periode kan de fondsbeheerder ontvangen aflossingen en opbrengsten uit exits herinvesteren mits passend binnen de maximale looptijd van 24 jaar. Daarmee is het Innovatiefonds een *closed end fonds*, een fonds dat sluit.
- De investering per (sub)fonds *bedraagt maximaal 10 miljoen euro*. Investerings boven de 10 miljoen euro vereisen vooraf instemming van de provincie.
- Na *4 jaar vindt er een evaluatie* plaats naar de voortgang en resultaten van het innovatiefonds. Op basis van deze uitkomsten kan beoordeeld worden of er aanleiding is om het innovatiefonds al dan niet gewijzigd voort te zetten en bijvoorbeeld looptijden of andere randvoorwaarden aan te passen.

4.2. Marktsegmenten

We willen met het Innovatiefonds innovatie in het *MKB* aanjagen. Zoals eerder aangegeven, hebben vooral startende bedrijven en (door)groeierende innovatieve MKB-bedrijven moeite om hun innovatieve activiteiten gefinancierd te krijgen en daarmee echt een stap te zetten. Onder het innovatieve MKB

wordt verstaan: innovatieve bedrijven tot 250 werknemers en met een maximale jaaromzet van 50 miljoen euro of een balanstotaal van maximaal 43 miljoen euro⁶.

Vanuit het Innovatiefonds steunen we subfondsen gericht op zowel *nieuwe ondernemingen* (zoals starters, spin-offs van kennisinstellingen om met afzonderlijke ondernemingen intellectueel eigendom te vermarkten, joint ventures; zie de kadertekst voor het voorbeeld van het Ontwikkelfonds) als op *bestaande ondernemingen*. Wat die ondernemingen gemeen hebben, is hun *innovatieve karakter*. Zij introduceren producten of diensten die voor de markt nieuw of sterk verbeterd zijn. Innovaties zijn gebaseerd op de resultaten van nieuwe technologische ontwikkelingen, nieuwe combinaties van bestaande technologie of het benutten van overige kennis.

Kadertekst 1. Steunen van joint ventures via het Ontwikkelfonds

Eén van de beoogde subfondsen is het Ontwikkelfonds.

Het Ontwikkelfonds steunt consortia van (MKB) bedrijven die samen een innovatief product of dienst gaan ontwikkelen. In een vroege fase van het innovatietraject (de consortiapartners hoeven zich nog niet verenigd te hebben in een formele entiteit en het product dient nog niet marktrijp te zijn) worden consortia gevormd, verder begeleid en financieel ondersteund om hun product/dienst te ontwikkelen en te vermarkten. Het fonds heeft een revolverend karakter, omdat de inbreng vanuit het Ontwikkelfonds (in termen van mankracht voor de begeleiding en financiële investering) wordt omgezet in een aandeel in het consortium. Bij later succes op de markt, vloeien winsten terug naar het fonds.

Het Ontwikkelfonds is een nieuw financieel instrument en komt tegenmoet aan de wens om meer publieke middelen op een revolverende manier in te zetten. Met het huidige instrumentarium op het gebied van innovatiebevordering is dat niet mogelijk; niet met de instrumenten van de provincie, noch die van het Rijk. Daarnaast zijn er geen bestaande instrumenten die heel nadrukkelijk inzetten op het creëren van (formele) samenwerkingsverbanden tussen organisaties en bedrijven om zo in gezamenlijkheid een nieuw product of nieuwe dienst op de markt te brengen. En daar ligt nu juist wel de uitdaging en de behoefte van bedrijven, zo blijkt uit de analyse van een aparte projectgroep en uit eerdere studies en analyses. Immers, de noodzaak tot samenwerking bij productontwikkeling en -vermarkting wordt steeds groter: levenscycli van producten worden steeds korter, technologie wordt complexer en ontwikkeltrajecten worden duurder. Het management van consortia is echter moeilijk, omdat afspraken gemaakt moeten worden over gezamenlijke investeringen en eventuele revenuen, terwijl we met innovatieprojecten te maken hebben. Ofwel: het succes is nog onzeker. Daarnaast, om dezelfde reden, staan financiers niet in de rij om gezamenlijke productontwikkeling te financieren. Het Ontwikkelfonds pakt zo een marktfalen aan.

Het nieuwe fonds sluit daarmee aan op de vraag van het Brabantse MKB en draagt ook bij aan het meer sluitend krijgen van de kapitaalketen in onze regio. Ervaringen in succesvolle regio's als de 'Boston area' laten juist zien dat fondsen ingebed dienen te worden in een omgeving waar ook goede huisvesting voor starters is, starters worden begeleid, aan 'technology scouting' wordt gedaan, et cetera. Het verbinden van innovatie aanjaagactiviteiten en financiering is daarbij cruciaal. Het Ontwikkelfonds zorgt voor die verbinding.

⁶ Cf. Definitie van de Europese Commissie, 2006.

Om het Ontwikkelfonds heen moet een hecht ecosysteem ontstaan (inclusief o.a. de valorisatieprogramma's en aanjaagactiviteiten) dat de fonds pijplijn kwantitatief en kwalitatief helpt vullen en dat op laagdrempelige voorziet in de behoefte aan kennis en ondersteuning van bedrijven/clusters in diverse stadia van groei.

Het Innovatiefonds richt zich in het bijzonder op de *Brabantse topclusters* (en op cross-overs tussen de clusters):

- High Tech Systems en Materialen (inclusief Solar en Automotive);
- Life Sciences & Health;
- (Agro)food;
- Biobased Economy;
- Maintenance;
- Logistiek.

We nemen hier ook de zogenaamde '*enablers*' (catalysatoren) van de bovenstaande topclusters mee. In het bijzonder gaat het om creatieve industrie (met design als speerpunt), ICT en breedbanddiensten.

Het noemen van de topclusters hier betekent *niet* noodzakelijkerwijs de oprichting van parallelle subfondsen met steeds een exclusieve focus op één topcluster. Er kunnen ook meer generieke subfondsen komen (juist met het oog op risicospreiding en portfoliomanagement) gericht op meerdere van de hier genoemde topclusters. De focus van de subfondsen zal afhangen van de marktbehoefte, risico's, sectorspecificiteit en het (bestaande) fondsenaanbod.

Daarnaast sturen we binnen de clusters op een substantieel aandeel innovatieve bedrijven of bedrijfsmatig opgezette instellingen die gericht zijn op innovatieve producten en diensten voor *maatschappelijke vraagstukken*:

- Duurzame agrofood- en landbouw ketens;
- Gezondheid & zorg economie;
- Slimme mobiliteit;
- Duurzame energie;
- Vrijtijdseconomie.

4.3. Levenscyclus (fase)

Eerder in dit fondsplan hebben we benadrukt dat vooral startende bedrijven en innovatieve MKB-bedrijven met groeipotentie en -ambitie behoefte hebben aan financiering. Het Innovatiefonds richt zich dan ook op de *hele range van de preseed fase tot en met de later stage*. Om een gebalanceerd portfolio van subfondsen op te bouwen, wordt echter naar een balans tussen fondsen gericht op verschillende levensfasen van een onderneming:

- Ondernemingen in de (pre-) seed fase;
- Ondernemingen in de early stage;
- Ondernemingen in de later stage.

De risico's en de omvang van de financieringsbehoefte verschilt per levensfase van een onderneming. Zo is het risico groter in de vroege fasen van ondernemingen, het rendement is in deze fase beperkt en daarom zijn mogelijkheden om cofinanciering van andere kapitaalverstrekkers te regelen beperkter. Juist in deze fasen moeten innovatieve bedrijven (starters) het vaak hebben van publieke fondsen, omdat private fondsen gericht op dergelijke bedrijven vrijwel niet bestaan.

In de latere levensfasen van een onderneming neemt het risico van investeringen af maar neemt de omvang van de benodigde investeringen per onderneming gemiddeld toe. Juist de omvang van de investeringen blijkt voor veel van deze bedrijven een bottleneck te zijn en vraagt om een rol van de overheid om andere kapitaalverstrekkers over de streep te trekken. Per saldo verwachten we in dit segment een positief rendement.

We brengen subfondsen gericht op de afzonderlijke fasen allemaal onder bij het Innovatiefonds, om zo een *gespreide portfolio* te hebben. Dat biedt ons de mogelijkheid om zowel onze maatschappelijke doelstelling te halen als te voldoen aan de eis met betrekking tot revolverendheid.

4.4. Geografie

Met het Innovatiefonds willen we – via de subfondsen – *bedrijven in Noord-Brabant* helpen. Het gaat dan primair om bedrijven waarvan hun economische activiteit binnen Noord-Brabant neerslaan (het gaat niet zozeer om de statutaire vestigingsplaats).

Het is goed mogelijk dat een subfonds een bredere geografische focus heeft. Bijvoorbeeld als ook andere provincies investeren in het betreffende subfonds. In dat geval nemen we als uitgangspunt dat investeringen vanuit het subfonds *pro rato* neerslaan in Brabant. Subfondsen mogen ook investeren in initiatieven met een vestiging buiten Noord-Brabant (op het moment van investeren) als aannemelijk gemaakt wordt dat de Brabantse economie en genoemde topsectoren worden versterkt (bijvoorbeeld omdat R&D of productieactiviteiten in de toekomst in Brabant zullen plaatsvinden of het initiatief evident bijdraagt aan een waardeketen die vooral in Noord-Brabant ligt).

Kadertekst 2. Voorbeeld: oprichting fondsen samen met andere provincies

De ontwikkeling van de topsectoren laat zich niet inkaderen door provinciale grenzen. Op sommige terreinen is sprake van intensieve samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven over provinciale grenzen heen. Een voorbeeld hiervan is de Life Science & Health sector. Hier vindt al nauwe samenwerking plaats tussen bedrijven in NO Brabant (Oss, Den Bosch) met bijvoorbeeld de Universiteiten in Nijmegen, Wageningen en Twente. Ook Eindhoven is hierop aangehaakt. Om deze ontwikkeling te bevorderen hebben de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel samen met de BOM en PPM Oost en het ministerie van EL&I besloten tot de oprichting van een gezamenlijk Life Science & Health fonds (totale fondsomvang € 10,4 mln). De BOM en PPM Oost voeren hiervan gezamenlijk het fondsmanagement. Projecten uit alle betrokken provincies komen voor financiering uit dit fonds in aanmerking.

Zoals eerder aangegeven, kan de BOM als beheerder van het dakfonds in subfondsen van derden investeren of zelf subfondsen opzetten. De bovenstaande uitgangspunten sluiten niet uit dat subfondsbeheerders buiten Noord-Brabant zijn gevestigd.

Kadertekst 3. Voorbeeld: geografische spreiding van deelnemers in het Ontwikkelfonds

In het geval van het *Ontwikkelfonds* (steunen van joint ventures) hoeven niet alle partijen die samen de joint venture vormen in Noord-Brabant gevestigd te zijn. Wel dient in ieder voorstel de link met Noord-Brabant te worden aangetoond als ook het uitgangspunt dat economische effecten primair in Brabant zullen neerslaan (bijvoorbeeld omdat de R&D of productieactiviteiten in deze provincie zullen plaatsvinden).

De bovenstaande punten sluiten betrokkenheid van niet-Nederlandse fondsbeheerders niet uit.

4.5. Fondsomvang

Voorgesteld wordt om een bedrag van **125 miljoen euro** beschikbaar te stellen voor het Innovatiefonds, uit te zetten in de subfondsen in een initiële periode van 10 jaar. Onze inschatting is dat er momenteel sprake is van een stuwmeer aan ondernemingen die op financiering wachten. Onze verwachting is dit stuwmeer na twee jaar weggewerkt te hebben en vervolgens jaarlijks 10-15 mln in Brabantse ondernemingen te kunnen investeren. We stellen voor om in **jaar 4 een evaluatie naar de voortgang en resultaten** van het Innovatiefonds uit te voeren en op basis van de uitkomsten hiervan met u te beoordelen of er aanleiding is om de omvang van de middelen nader te bezien.

Het innovatiefonds investeert in subfondsen die zijn gericht op zowel risicovolle (pre) seed, early stage en minder risicovolle omvangrijkere later stage investeringen. Door een gebalanceerde portfolio van investeringen over deze levensfasen verwachten we onze investeringen en fondskosten nominaal terug te verdienen.

De voorgestelde omvang van het fonds is gebaseerd op de volgende overwegingen:

1. Op basis van **een marktscan** en inventarisatie van lopende ontwikkelingen en initiatieven is een behoefte voor de komende jaren af te leiden die de omvang van dit fonds stevig onderbouwd.
2. Onderzoeken naar de **kapitaalsbehoefte van innovatieve bedrijven in Limburg en Zuid-Holland** laten daar een grote behoefte zien.
3. In **vergelijking met andere provincies met een regionale ontwikkelingsmaatschappij** beschikt Brabant over aanzienlijk minder participatiekapitaal voor innovatieve MKB-bedrijven.

1. Marktscan Brabant

Er is in Brabant een aantoonbare behoefte aan aanvullende fondsen die kunnen voorzien in de investeringsbehoefte van innovatieve bedrijven (MKB in het bijzonder) én er is behoefte aan meer samenwerking en regie binnen de kapitaalketen. BOM-Participaties ontvangt jaarlijks 500/600 verzoeken om investeringen waaruit blijkt dat de behoefte aan financiering voor - met name van innovatieve starters – nog steeds sterk aanwezig is.

Daarnaast hebben de Brabantse valorisatie-organisaties Starterslift en Bright Move een inschatting gemaakt van de kapitaalbehoefte buiten hun valorisatieprogramma's. Zij zien een grote behoefte aan vervolginvesteringen voor ongeveer 150 tot 200 ondernemingen.

2. Onderzoeken naar de kapitaalsbehoefte van innovatieve MKB bedrijven in Limburg en Zuid-Holland

Er is in Limburg en Zuid-Holland onderzoek gedaan naar de kapitaalbehoefte van het innovatieve MKB. Wanneer we deze resultaten extrapoleren naar de Noord-Brabantse situatie, krijgen we een impressie van de mogelijke kapitaalbehoefte van het MKB in Brabant.

In haar beleidsnotitie Innovatiefinanciering MKB schetst de provincie Limburg op basis van onderzoek door het Europees Investeringsfonds een tekort aan risicokapitaal voor het innovatief MKB. In dit onderzoek is het in deze provincie beschikbare risicokapitaal vergeleken met de behoefte van het MKB. Hieruit wordt voor Limburg een tekort van minimaal 20 miljoen euro per jaar voorzien. Hierbij zijn een aantal ontwikkelingen als de kapitaalbehoefte van de Chemelot Campus niet meegenomen. Omdat de Brabantse economie ruim twee maal zo groot is dan die van Limburg (zie een vergelijkende tabel op de volgende pagina), zouden we bij extrapolatie van dit onderzoek uit Limburg tot een behoefte voor Brabant van circa 40 miljoen euro per jaar uitkomen.

De provincie Zuid-Holland (en Zeeland hebben) hebben Syntens een onderzoek laten uitvoeren naar het tekort aan risicokapitaal en vreemd vermogen onder zowel startende innovatieve bedrijven als gevestigde bedrijven.

Voor innovatieve starters wordt voor het komende jaar een tekort aan risicokapitaal verwacht van 18 miljoen euro en een tekort aan vreemd vermogen van 33 miljoen euro. Voor groeiende gestarte bedrijven wordt een tekort van 123 miljoen euro aan risicokapitaal en een kleiner tekort van 38 miljoen euro aan vreemd vermogen verwacht.

Voor innoverende bestaande bedrijven wordt een tekort aan risicodragend vermogen verwacht van 72 miljoen euro en een tekort aan vreemd vermogen van 121 miljoen euro. Voor groeiende bestaande bedrijven is het verwachte tekort aan risicodragend vermogen 383 miljoen euro en het tekort aan vreemd vermogen 119 miljoen euro.

Ons Innovatiefonds richt zich primair op het innovatieve startende en of snelgroeiende MKB en minder op grote bestaande bedrijven. De economie van Zuid-Holland en Zeeland is gezamenlijk 1,5 keer zo groot dan die van Brabant (zie een vergelijkende tabel op de volgende pagina). Wanneer uit dit onderzoek alleen de behoefte voor innovatieve starters en groeiende gestarte bedrijven vergelijken, komen we voor Brabant tot een behoefte van bijna 100 mln euro risicokapitaal en bijna circa 50 mln aan vreemd vermogen per jaar.

3. Vergelijking tussen de BOM en andere regionale ontwikkelingsmaatschappijen

De Brabantse economie is de derde van Nederland. Toch is de omvang van het participatiebedrijf van de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij klein in relatie tot de omvang van de economie wanneer we dit vergelijken met de andere ontwikkelingsmaatschappijen waarin het Rijk participeert.

Vergelijking provinciale economieën en regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM)'s (alleen ROM's met participatie van het Rijk)					
Regio's	Aantal vestigingen 2010	Aantal Starters 2010	Bbp 2009 mld euro	Gezamenlijk Bbp samenwerkende provincies	Omvang ROM participatie bedrijf 2010
Nederland	1.099.980	93.600	571,1		
Groningen	31.305	3.018	25,7	56,6	103,4
Friesland	40.245	3.680	18,2		
Drenthe	28.000	2.364	13,0		
Overijssel	63.680	2.706	33,8	92,9	56,5
Gelderland	127.510	14.030	59,1		
Flevoland	22.775	2.432	9,8	Nvt	
Utrecht	89.830	7.344	50,0	Nvt	
Noord-Holland	215.025	18.163	104,9	Nvt	
Zuid-Holland	224.960	19.552	120,3	Nvt	
Zeeeland	22.520	1.796	12,2	Nvt	
Noord-Brabant	171.230	13.313	84,7	Nvt	33,5
Limburg	62.895	5.202	33,7	Nvt	95,9
Bron CBS statline, EIM, Jaarverslag beheer Staatsdeelnemingen 2010 uit 2012					

Bovenstaande overzicht biedt overigens geen volledig beeld van de revolverende innovatie-investeringen van de diverse provincies. Zo heeft Gelderland in 2011 besloten aanvullend € 100 miljoen revolverend in te zetten op het gebied van innovatie zoals op het gebied van breedbandnetwerken en energietransitie. Recent heeft Limburg in haar beleidsnotitie 'Innovatiefinanciering MKB' geschetst dat ze in totaal 35 miljoen euro investeert in een innovatiefonds.

4.6. Investeringsvorm

Vanuit de subfondsen van het Innovatiefonds kunnen initiatieven op verschillende manieren gefinancierd worden:

- Via *participaties*;
- Via *leningen*;
- Via een *mix van bovenstaande instrumenten*.

Ieder financieringsinstrument heeft een eigen risicoprofiel (en verwachte opbrengsten). Om die reden wordt daarom gezocht naar een balans tussen de instrumenten.

4.7. Samenwerking met andere investeerders en positionering in het innovatie ecosysteem

Het Innovatiefonds wordt als Dakfonds ondergebracht bij de BOM (zie hoofdstuk 5). Eerder hebben we al aangegeven dat vanuit het Innovatiefonds ook in subfondsen geïnvesteerd kan worden die door andere investeringsmaatschappijen worden gemanaged (buiten de BOM). De BOM treedt dan op als

aandeelhouder van het subfonds en/of neemt zitting in de investeringscommissie. Bij investeringen in subfondsen vanuit het Innovatiefonds wordt steeds *complementariteit gezocht met instrumenten van andere overheden* (bijvoorbeeld het Innovatiefonds MKB van het Nederlandse ministerie EL&I en het Europees Investeringsfonds). Dit om fondsen elkaar te laten versterken en om concurrentie tussen fondsen uit de weg te gaan.

Beide bovenstaande punten betekenen dat er *samengewerkt wordt met andere investeerders*. Dat kan met:

Type investeerder	Als cofinancier in subfonds	Als manager/beheerder van subfonds
Institutionele investeerder (pensioenfondsen, verzekeraar)	X	
Venture capital investeerder	X	X
Private equity investeerder	X	X
Informele investeerder	X	
Overheid (Rijk, andere provincies)	X	
Uitvoeringsorganisatie van overheid (bijv. investeringsmaatschappij van een andere provincie)	X	X

Kadertekst 4. Ontwikkelingen die op ons afkomen en kansen voor samenwerking met investeerders

Zoals eerder benadrukt, heeft het Innovatiefonds een sterk regisserende rol en kan (private en publieke) investeerders over de streep trekken om te participeren in subfondsen. We zijn al geruime tijd in gesprek met andere overheden en private investeerders om te onderzoeken wat de interesse in de markt is. Sommige initiatieven worden al vrij concreet en bieden expliciet kansen om vanuit het Innovatiefonds in te investeren. Een voorbeeld is het eerder genoemde Ontwikkelfonds. Maar de voorbeelden zijn talrijk en beslaan zowel voorstellen voor (pre)seed fondsen als early stage en later stage fondsen; sommige voorstellen zijn enkel gericht op één sector of cluster (zoals high tech) terwijl andere fondsen een bredere scope hebben. Vanuit het Dakfonds zal met deze partijen verder gesproken worden om te onderzoeken wat de mogelijkheden voor samenwerking zijn. De eerder behandelde uitgangspunten van het Innovatiefonds (spreiding over de topclusters, over de levensfasen, geografische spreiding en dergelijke) worden in die gesprekken meegenomen. Uiteindelijk zal het Innovatiefonds over een breed portfolio aan subfondsen beschikken.

Daarnaast zal het Innovatiefonds nauw *samenwerken met andere initiatieven*. Te denken valt aan het business angels netwerk (BAN) in Brabant. Dat is een initiatief van de BOM om bedrijven en informele investeerders bij elkaar te brengen. Het BAN kan ook in het kader van het Innovatiefonds een belangrijke rol spelen. Zo kunnen informele investeerders aangehaakt worden op het niveau van doelinvesteringen. Daarnaast kunnen de exits van informele investeerders leiden tot investeringskansen voor fondsen verderop in de keten.

Om innovatieve bedrijven succesvol vanuit het innovatiefonds te kunnen ondersteunen is het van belang om het Innovatiefonds stevig in een netwerk/keten van andere innovatie instrumenten te positioneren. Het gaat daarbij niet alleen om afspraken met andere financiers, maar ook om de fase van het opsporen, aanjagen en “investor ready” maken van business cases. Op de samenhang tussen

het innovatiefonds en andere innovatie bevorderende instrumenten dient actief te worden gestuurd. Dit bevordert uiteindelijk het aantal succesvolle exits.

4.8. Relatie met Europa

Een belangrijk punt bij de uitwerking van de subfondsen is de matching met Europese programma's. Eind 2011 heeft de Europese Commissie voorstellen gepubliceerd voor Europese programma's in de periode 2014-2020. Het gaat dan om fondsen om de regionale economie te versterken en voor duurzame energie, maar ook om middelen voor onderzoek en innovatie. De nieuwe Europese programmaperiode zou starten per 1 januari 2014, maar intussen is duidelijk dat dit niet eerder dan 1 januari 2015 zal zijn.

In het kader van de voorbereiding van het nieuwe Europese programma wordt op dit moment op Zuid-Nederlands niveau gewerkt aan het opstellen van een houtskoolschets. De provincie Noord-Brabant is hier nauw bij betrokken. Op basis van deze houtskoolschets zal in het najaar een programmadocument worden opgesteld dat vervolgens wordt ingediend bij de Europese Commissie.

In het Europese programma zijn twee deelprogramma's opgenomen die gericht zijn op het oprichten van revolverende fondsen, namelijk JESSICA (stedelijke vernieuwing en energie) en JEREMIE (MKB innovatie). Het Innovatiefonds heeft alleen een mogelijke relatie met JEREMIE. Voor het overige hebben de Europese programma's ook in de toekomst nog steeds een overwegend subsidiekarakter en is cofinanciering via de voorliggende fondsen niet mogelijk.

Bij het Innovatiefonds willen daarom voorstellen dat de fondsbeheerders zich verplichten om mee te werken aan de oprichting van het Zuid-Nederlands JEREMIE fonds en dat uit de beschikbare fondsmiddelen (van het Innovatiefonds) ook middelen worden gereserveerd voor de benodigde cofinanciering. Voor het Innovatiefonds willen we hiervoor € 5-15 miljoen euro reserveren.

5. Governance

5.1. Structuur: onderbrengen als BV onder de BOM Holding

Bij de inrichting van het Innovatiefonds is het van belang dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan haar opgedragen doelstellingen te behalen terwijl ook de provincie voldoende in positie is om de publieke doelen te waarborgen. Tot die doelstellingen behoort o.a. de eis van revolverendheid. Dit vergt van het fondsbeheer specifieke expertise en een bedrijfsmatige cultuur die niet standaard bij een overheidsorganisatie aanwezig is. Het *op afstand plaatsen van het fondsbeheer* ligt dan ook voor de hand, maar heeft als consequentie dat er minder directe provinciale zeggenschap mogelijk is. Indirecte zeggenschap is dan wel te organiseren. Optimale inzet op de revolverendheid van een fonds vergt daarnaast discipline, continue alertheid op financiële risico's en kansen en het handhaven van de primaire uitgangspunten en kwaliteitseisen.

De concrete vormgeving en inrichting van het fonds is (mede) afhankelijk van de volgende punten:

- Wet- regelgeving (Provinciaal, Nationaal en Europees): het Innovatiefonds zal opereren met inachtneming van alle Nationale en Europese regelgeving inzake staatsteun en risicokapitaal, ongeacht of het Innovatiefonds via een extern of intern subfonds in een onderneming participeert;
- Mate van (gewenste) zeggenschap, controle en toezicht;
- Mogelijkheden tot samenwerking (intern en extern) en gezamenlijke financiering.

Er zijn meerdere mogelijkheden om het fonds op afstand te zetten. De verkenning naar de verschillende mogelijkheden heeft een voorkeur opgeleverd voor een *besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.)* met een Investeringscommissie per fonds en eventueel een Raad van Commissarissen.

Er wordt gekozen voor een BV aangezien:

- Een BV de beste mogelijkheden biedt voor co-financiering en/of samenwerking op fonds- en/of projectniveau met derden;
- De beperking van aansprakelijkheden voor de provincie duidelijk is geregeld;
- De governance van het fonds is het beste in te richten; en
- De fiscale inrichting optimaal is.

Daarnaast is gekozen voor deze structuur om te voorkomen dat de investeringen zelf als subsidie gekwalificeerd moeten worden. Zo valt het fonds binnen het privaatrecht en niet het publiekrecht. Ook in het kader van de mogelijke vrijstellingen onder de Europese staatssteunregels kan het beste met bovengenoemde structuur worden gewerkt.

We zijn van mening dat het uit het oogpunt van efficiency en slagvaardigheid van belang is gebruik te maken van onze bestaande provinciale uitvoeringsorganisatie, de **Brabantse Ontwikkelings Maatschappij** (BOM). Deze heeft al ervaring met het revolverend inzetten van provinciale middelen via aparte vennootschappen, BOM participatiebedrijf en de Brabantse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijventerreinen (BHB). Op dit moment wordt op verzoek van het rijk gewerkt aan het opzetten van een nieuwe Holdingvennootschap (werktitel 'BOM Holding'), waarin de provincie enig aandeelhouder is. Aan deze holding komen meerdere vennootschappen te hangen, die voortkomen uit eerdere provinciale besluiten, zoals de BHB en Life Sciences Park Oss (OLSP). We zijn van mening dat deze nieuwe ontwikkeling een unieke mogelijkheid biedt om ook het Innovatiefonds daar onder te brengen.

Kadertekst 5. Het Dakfonds als kapstok: ook voor bestaande fondsen

Het Innovatiefonds is bedoeld nieuwe impulsen te geven aan de Brabantse economie. Daarnaast zijn er echter een aantal fondsen die recent zijn opgezet met middelen van de provincie, die passen in de hier gestelde kaders (bijv. gericht op innovatie en de topclusters uit het Economisch Programma) en door de BOM worden gemanaged. Het gaat bijvoorbeeld om het Life Sciences & Health fonds en het Biobased fonds. Het ligt voor de hand om deze fondsen – qua beheer – onder te brengen bij het Innovatiefonds onder de BOM Holding.

Het onderbrengen van het Innovatiefonds bij de BOM Holding kan door investering. Hierdoor is geen goedkeuring van BZK nodig en er hoeft geen aanbestedingsprocedure te worden gevolgd. Het vergt wel een ingrijpende wijziging van de organisatie en de governance van de BOM. Ook zal er zekerheid moeten zijn dat de noodzakelijke expertise kan worden verkregen voor het beheer en uitvoering van de fondsen.

5.2. Zeggenschap, toezicht en een investeringscommissie

Het is van belang om het Innovatiefonds zodanig in te richten dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan hem opgedragen **doelstellingen te behalen** waarbij ook **de Provincie voldoende voeding houdt** (middels rapportage en controle mechanisme) zodat de publieke doelen gewaarborgd zijn. Een belangrijk voordeel van de structuur via de BOM Holding is dat provinciale zeggenschap optimaal is geborgd (want de provincie is de enige aandeelhouder) en er zowel op holding- als fondsniveau mogelijkheden zijn om afspraken over de governance te maken.

Het Innovatiefonds stelt een meerjarenbeleidsplan op, dat door de provincie wordt goedgekeurd. Daarnaast stelt het Innovatiefonds jaarlijks een **investeringsplan** op. Dat plan wordt met de provincie als aandeelhouder besproken. Het Innovatiefonds rapporteert jaarlijks over het maatschappelijk rendement van de participatieportefeuille. Maatschappelijk rendement wordt niet alleen bepaald aan de hand van het aantal participaties en de financiële resultaten, maar ook aan de hand van de bijdrage van het bedrijf aan (de ontwikkeling van) innovatieve netwerkomgevingen in de regio, het versterken van de regionale economische structuur en mogelijk andere maatschappelijke relevante grootheden (waaronder het aantal gerealiseerde arbeidsplaatsen, groei van de R&D uitgaven e.d.) die wordt in overleg met de provincie vastgesteld.

Er zal ook een goedkeuringslijst van bijzondere besluiten (grotere investeringen bijvoorbeeld) die aan de Provincie moet worden voorgelegd, worden opgesteld. Dit recht wordt vastgelegd in de statuten maar kan ook in de onderhandse stukken worden vastgelegd.

Er zal op het niveau van de BOM holding een Raad van Commissarissen (RvC) worden ingesteld. Het is van belang om de taken van de RvC goed te waarborgen in de diverse documenten zodat de doelstellingen van de fondsen bereikt worden binnen de gestelde kaders. Daarnaast zal een investeringscommissie worden ingesteld. Deze investeringscommissie zal bestaan uit een aantal personen die actief zijn in de markt (innovatie) en die in staat zijn de investeringen op haar financiële en maatschappelijke merites te beoordelen. De benoeming zal plaats vinden door de aandeelhouder in overleg met de uitvoerder.

5.3. Vergoedingen

Voor het managen (personele kosten) van het Innovatiefonds als dakfonds gaan we uit van **0,75% tot 1% over de geïnvesteerde bedragen**. Daarnaast zijn ook kosten gemoeid met het management van de subfondsen (ongeveer 2% van de subfondsomvang). Die kosten hoeven niet per se door de BOM als manager van het Innovatiefonds gemaakt te worden (dat is namelijk afhankelijk van welke partij het subfonds gaat managen). In alle gevallen geldt de eerder gemaakte opmerking dat kosten voor fondsmanagement meegenomen worden in de totaalkosten en afgedekt dienen te worden uit rendementen (om aan de eis van revolverendheid te voldoen).

6. Financieel

De **125 miljoen euro** investering zal modelmatig in de komende 5 jaar worden geïnvesteerd en – via de subfondsen - haar weg vinden naar de bedrijven. Aangezien het rendement pas op het einde komt als de middelen retour komen en er toch tussentijdse kosten voor het Innovatiefonds worden gemaakt, wordt in **totaal 5.000.000 euro meer tussentijds uitgegeven** dan de investeringsomvang. Die middelen komen echter na afloop retour en vormen feitelijk het voorschieten van de kosten van het Innovatiefonds zolang die nog geen retouren heeft ontvangen. Indien deze situatie daadwerkelijk ontstaat zal er overleg met de provincie plaatsvinden. In de volgende twee paragrafen gaan we nader op het financieel model van het Innovatiefonds in.

6.1. Exploitatiebegroting en liquiditeitsoverzicht

De exploitatie betreft hier de investeringen in de subfondsen en de kosten van het dakfonds. Die beiden resulteren in een jaarlijkse **liquiditeitsvraag** en (opgeteld) in een uitstaand saldo van dit voornemen. Deze exploitatie is gebaseerd op een achterliggend rekenmodel dat een indicatie geeft van het mogelijke investeringsverloop. In onderstaande tabel geven we de samenvatting van het rekenmodel waarbij de liquiditeitsvraag inzichtelijk wordt gemaakt. De verwachting is dat het feitelijke investeringstempo aanvankelijk te maken krijgt met een stuwmeer aan aanvragen en dus hoger zal liggen dan uit dit rekenmodel blijkt. Na twee jaar is de verwachting dat het investeringsniveau lager zal liggen om vervolgens langer door te lopen dan in het rekenmodel becijferd is.

LIQUIDITEITS analyse	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Investeringsen	-12500	-22500	-25000	-25000	-25000	-12500	-2500
Desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
Fondskosten	-219	-388	-575	-763	-950	-1044	-1063
Liquiditeit	-12719	-22888	-25575	-25763	-25950	-13544	-3563
Saldooverloop	-12719	-35606	-61181	-86944	-112894	-126438	-130000

LIQUIDITEITS analyse	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Investeringsen	0	0	0	0	0	0	0
Desinvesteringen	1358	4480	13170	21044	25389	25525	22674
Fondskosten	-1052	-1019	-920	-762	-572	-380	-210
Liquiditeit	305	3462	12250	20282	24817	25145	22463
Saldooverloop	29695	-126233	-113983	-93701	-68884	-43739	-21276

LIQUIDITEITS analyse	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Investeringsen	0	0	0	0	0	0
Desinvesteringen	13984	6110	1765	272	0	0
Fondskosten	-105	-59	-46	-44	-44	-44
Liquiditeit	13879	6050	1719	227	-44	-44
Saldooverloop	-7397	-1347	372	599	555	511

In bovenstaande tabel staan ter indicatie de resultaten van het rekenmodel geschetst. Eerst wordt geschetst hoeveel het fonds in enig jaar gaat investeren. In de regel desinvesteringen wordt inzichtelijk gemaakt hoe we verwachten dat het geld weer terugvloeit naar het fonds. De fondskosten maken de kosten van het innovatiefonds zelf inzichtelijk. De liquiditeit geeft aan hoeveel geld er jaarlijks uit en in

het fonds stroomt waarbij het saldoverloop schetst hoeveel geld er per saldo het fonds uit- en ingestroomd is.

6.3. Rendementen en risico

Het rendement op dakfondsniveau is gecalculeerd op afgerond 0% na alle kosten bij afronding van de investering. Kortom: op het *dakfondsniveau is het Innovatiefonds 100% revolverend*. De gebruikte rendementen zijn gebaseerd op BOM-data die de BOM ook recentelijk in de markt heeft geverifieerd als gebruikelijke, echter niet overdreven rendementen. Bedacht dient hierbij wel te worden dat met name voor vroege levensfasen van bedrijven die informatie over rendementen nauwelijks verkrijgbaar is en dan ook nog eens erg veel fluctuaties door definitie verschillen vertonen.

Wanneer de BOM-data worden vervangen door recente en negatieve observaties (met de bankencrisis daar prominent in verweven) zal de revolverendheid echter in het geding komen. Op basis van een *slecht weer scenario* loopt het fonds een nominaal risico van 10 tot 15% op de inleg.

De BOM als fondsbeheerder zal in haar jaarlijkse investeringsplan dat besproken wordt met de provincie als aandeelhouder schetsen op welke wijze ze omgaat met deze risico's. Wanneer de risico's toenemen is een mogelijk scenario dat *meer investeringen vanuit het Innovatiefonds in latere levensfasen van bedrijven (later stage) gedaan worden*. De rendementen liggen daar hoger. Zo kan de fondsbeheerder tussentijds bijsturen op het halen van de eis met betrekking tot de revolverendheid. In overleg met de aandeelhouder wordt bekeken of op die manier ook de maatschappelijke doelstelling wordt gehaald.

Mochten de rendementen echter meevallen, zal de Provincie meer terugkrijgen dan haar inleg. Het betreffen hier immers geen subsidies maar deelnemingen en leningen.

BUSINESS CASE

ENERGIEFONDS NOORD BRABANT

02 oktober 2012

Inhoud

1	INLEIDING	3
1.1	VERANTWOORDING	3
2	AANLEIDING EN VOORGESCHIEDENIS	3
2.1	ENERGIEAGENDA	3
2.2	KLIMAATDOELSTELLINGEN	4
2.3	AFSTEMMING OP NATIONAAL NIVEAU EN MET ANDERE PROVINCIES	5
3	FINANCIËLE MARKTEN IN RELATIE TOT ENERGIEPROJECTEN	5
3.1	KOSTENCURVE ENERGIEPROJECTEN	5
3.2	WERKING FINANCIËLE MARKTEN	6
3.2.1	<i>Banken</i>	6
3.2.2	<i>Institutionele beleggers en fondsen</i>	7
3.2.3	<i>Private equity</i>	7
3.2.4	<i>Venture capital</i>	7
3.3	WERKING VAN PROVINCIAAL ENERGIEFONDS	7
4	AMBITIES EN DOELSTELLING VAN HET FONDS	8
4.1	DOELSTELLING ENERGIEFONDS	8
4.2	FONDSOMVANG	8
4.3	CO FINANCIERING DOOR STRATEGISCHE PARTNERS	9
4.4	LOOPTIJD FONDS	9
5	INZET EN EFFECTEN	10
5.1	STURING	10
5.2	PROJECTENSCOPE	10
5.3	UITGANGSPUNTEN	12
5.4	SCENARIO'S	12
6	GOVERNANCE EN ORGANISATIE	13
6.1	STRUCTUUR FONDS	13
6.2	JURIDISCHE OPHANGING	14
7	RISICOANALYSE	15
7.1	GEVOELIGHEIDSANALYSE	15
7.2	JURIDISCHE ASPECTEN	16
	BIJLAGE 1: ONDERBOUWING MAATSCHAPPELIJK ENERGIE OPGAVE	17
	BIJLAGE 2 PROJECTEN SCOPE	19
	BIJLAGE 3 UITGANGSPUNTEN SCENARIO BEREKENINGEN	23
	BIJLAGE 4: RISICOANALYSE OP PROJECTNIVEAU	28

1 Inleiding

Energie is vanzelfsprekend. Iedere dag opnieuw vertrouwen wij erop dat elektriciteit, gas en olie in voldoende mate beschikbaar zijn. Door de exponentiële stijging van de wereldwijde vraag naar energie, raken eenvoudig winbare olie- en gasreserves op en neemt onze afhankelijkheid van instabiele landen toe. Daarnaast zijn er sterke aanwijzingen dat het klimaat verandert door menselijke invloed. Een omvangrijke reductie van de uitstoot van broeikasgassen is nodig om de klimaatverandering te temperen.

Tijdens het Energy Event Brabant van 30 mei j.l. signaleerde Herman Wijffels dat we in onbalans leven met onze natuurlijke hulpbronnen. “Dit is eerder gebeurd in de geschiedenis en leidde tot de ondergang van culturen. Daarom moet het roer nu om. En dat kan, want we hebben er alle kennis en techniek voor in huis. Ondernemers spelen een centrale rol om deze mogelijkheden te benutten. Brabant heeft hierin een uitstekende uitgangspositie”.

1.1 Verantwoording

Deze business case is opgesteld door een breed samengestelde werkgroep ‘Energiefonds’. Naast medewerkers van verschillende directies (E&M, ECL, Middelen, RoH) is de externe deskundigheid benut van adviesbureau Zanders. Dit bureau heeft brede expertise op het gebied van energiefondsen. Zij zijn betrokken bij de opzet van fondsen in verschillende andere provincies en hebben in Duitsland een aantal energiefondsen in beheer. Tijdens het opstellen van deze businesscase heeft afstemming plaatsgevonden met vergelijkbare initiatieven in andere provincies, om hun ervaringen mee te nemen in dit proces.

De werkgroep heeft naast de eigen kennis en expertise gebruik gemaakt van de resultaten van de werkgroep “Structuur”, die in het bijzonder de organisatorische, juridische en financieel-technische aspecten van fondsvorming heeft onderzocht. De resultaten van deze werkgroep zijn verwerkt in een “Checklist Fondsvorming”. Deze checklist is opgesteld door adviesbureau Zanders met behulp van de werkgroep die onder meer bestond uit medewerkers juridische zaken, inkoop, middelen, economie en vastgoed van de provincie.

De business case is bedoeld als kader en nadere onderbouwing van het fondsvoorstel energie dat onderdeel uitmaakt van de 2e tranche van de Investeringsagenda. Ze beschrijft op hoofdlijnen de doelstellingen, uitgangspunten, benodigde fondsomvang, inrichting en randvoorwaarden van het Energiefonds. De elementen zijn getoetst op haalbaarheid en robuustheid. In de verdere uitwerking van de fondsen zullen de elementen nader moeten worden onderzocht en getoetst.

2 Aanleiding en voorgeschiedenis

2.1 Energieagenda

Op 1 oktober 2010 hebben Provinciale Staten ingestemd met de Energieagenda 2010-2020 als visiedocument gericht op innovatie en duurzaamheid.

Binnen het innovatiespoor bouwt de provincie aan onderscheidende clusters op de terreinen van solar, elektrisch rijden/slimme netwerken en de biobased economy. De basis voor deze inzet ligt in de bestaande sterktes van Brabant, maar door het verbeteren van de kennisinfrastructuur en het

organiseren van nauwe samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen, en het leggen van cross-sectorale verbindingen, krijgen deze clusters een wereldwijde marktpositie. Ze worden belangrijke pijlers van de Brabantse economie.

Ten behoeve van de financiering van deze clusters is bij de besluitvorming van de 1^e tranche van de Investeringsagenda € 71,2 miljoen beschikbaar gesteld.

Daarnaast is in de energieagenda revolverend fonds benoemd als instrument dat een substantiële bijdrage kan leveren aan toepassing van duurzame energie in Brabant, en daarmee in het leveren van een bijdrage aan de klimaatdoelstellingen.

Ten tijde van de besluitvorming over de energieagenda is aangegeven dat de financiële consequenties mbt zo'n kapitaalfonds in een volgende fase zouden worden meegenomen (via een integrale afweging in de volgende tranches van de investeringsagenda of wanneer de uitvoering van de Energieagenda vanaf 2011 op basis van een nieuw bestuursakkoord van structurele middelen kon worden voorzien).

De beleidsinhoudelijke legitimatie voor de inrichting van een energiefonds is sindsdien eerder verstevigd dan verminderd:

Het aantal initiatieven op het gebied van duurzame energie neemt substantieel toe. Er is een duidelijke trend van lokale energie initiatieven, waar burgers en bedrijven in hun eigen energie willen voorzien. In Nederland komt de uitrol van zonnepanelen op gang, al liggen we nog ver achter op het Europees gemiddelde. Er doen zich tal van kansen voor in het effectief benutten van restwarmte: in de afgelopen anderhalf jaar tijd zijn 13 potentiële cases benoemd en samen met het bedrijfsleven de eerste haalbaarheid getoetst. De potentie van geothermie in Brabant is in beeld gebracht, en biedt basis voor stappen richting toepassing.

De huidige inzet op innovatieve clusters werpt haar vruchten af. Maar ook bedrijven en kennisinstellingen doen een beroep op de provincie om energiebesparing en inzet van duurzame energie in Brabant zichtbaar te laten zijn. Innovatie en het toepassen van duurzame energie versterken elkaar. Toepassing biedt ruimte voor in Brabant ontwikkelde producten, het werkt positief naar potentiële klanten en (buitenlandse) investeerders en het is één van de factoren bij het aantrekken van talent en bedrijvigheid.

Tot slot hebben ontwikkelingen op de financiële markt ertoe geleid dat het steeds lastiger is om aan voldoende kapitaal te komen voor de realisatie van projecten. Het Energiefonds Brabant kan dit financieringsgat overbruggen, waardoor kansrijke projecten sneller van de grond komen.

2.2 Klimaatdoelstellingen

De landelijke klimaatdoelstellingen voor 2020 zijn ambitieus: 14 % duurzame energieopwekking t.o.v. 1990 en 2 % energiebesparing per jaar. Nationaal komt het aandeel hernieuwbare energie van het totale energieverbruik in 2011 uit op 4,3 % (nader voorlopig cijfer). In 1990 lag de opwekking duurzame energie op 1,1% . Daarnaast ligt de hoeveel energiebesparing in Nederland al jaren op ongeveer 1 % per jaar. ¹

¹ Referentie van deze webpagina: CBS, PBL, Wageningen UR (2012). Verbruik van hernieuwbare energie 1990-2011 (indicator 0385, versie 25, 27 juli 2012).

Om inzicht te krijgen in de betekenis van de klimaatdoelstellingen voor Brabant heeft ECN ten tijde van de opstelling van de Energieagenda een kwantificering van deze doelstellingen uitgewerkt². Deze studie geeft een indicatie van de opgave voor het geografische gebied Brabant, voor de speerpunten die zijn opgenomen in de Energieagenda. Dit leidt tot een opgave van 45 PJ aan energiebesparing en 31 PJ aan duurzame energieopwekking. Bijlage 1 geeft een nadere onderbouwing van deze opgave. Met een energiefonds kan 10 % of meer van deze opgave worden ingevuld.

2.3 Afstemming op nationaal niveau en met andere provincies

Verskillende provincies zijn bezig met het opzetten van energiefondsen. De fondsen verschillen in omvang, opzet en de fase waarin ze zich bevinden. Overijssel staat aan de vooravond van de oprichting van een duurzaamheidsfonds van € 250 mln. Flevoland kent een projectorganisatie DE-on, die richt zich op projectontwikkeling en daarnaast beschikt over een investeringskapitaal van € 7,5 mln voor de eerste 2 jaar. Daarnaast hebben de provincies Gelderland (€ 45 mln.), Limburg (€ 20 mln.), Drenthe (€ 40 mln.) en Utrecht (€ 20 mln. alleen in garanties) hun eigen fondsplannen.

Binnen IPO verband, maar ook tussen provincies onderling vindt afstemming plaats over de inrichting van deze fondsen. Dit biedt in de toekomst ook perspectief voor het gezamenlijk investeren op projectniveau.

Uiteraard zijn ook de landelijke ontwikkelingen relevant. In het lenteakkoord 2012 was voorgesteld om te komen tot een fonds van 70 miljoen euro in 2013 en 58 miljoen euro in 2013 voor co-financiering van energiebesparende maatregelen voor grootschalige projecten en voor investeringen door particulieren. Mogelijk dat een dergelijk fonds ook binnen de nieuwe coalitie vorm krijgt.

3 Financiële markten in relatie tot energieprojecten

In de praktijk blijkt het voor projecten en ondernemingen die gericht zijn op energiebesparing of netto energieproductie lastig om aan kapitaal te komen. Banken financieren wel, maar niet het totale bedrag, wat nodig is aan 'vreemd vermogen'. Veel projecten starten met privaat geld maar stranden door een gebrek aan kapitaal om de ontwikkelingsfase door te komen. Die projecten waarbij dat wel lukt, lopen veelal vast in de bouwfase door het gebrek aan een eindbelegger (pensioen- en beleggingsfondsen) die zich wil committeren, bv vanwege een te kleine omvang van het investeringsbedrag of het feit dat installaties nog geen aantoonbare prestatie hebben geleverd.

3.1 Kostencurve energieprojecten

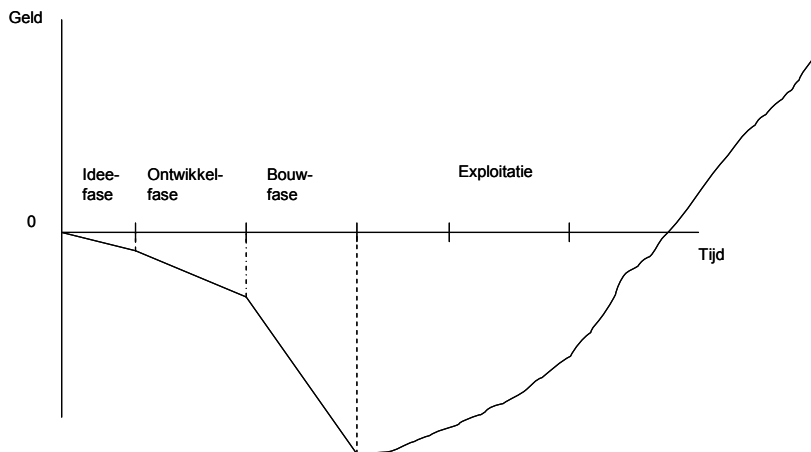
In het realiseren van bouwprojecten onderscheiden we grofweg 4 fasen:

1. Tijdens de idee- of acquisitiefase worden de eerste haalbaarheidsanalyses uitgevoerd. De kosten zijn nog minimaal.
2. In de ontwikkelfase worden alle randvoorwaarden voor een project vastgelegd, o.a. het verkrijgen van vergunningen, afname- en leveringscontracten en de financiering. In deze fase zijn vaak meerdere onderzoeken, zoals milieueffectrapportages, noodzakelijk. De kosten lopen hierbij op.
3. In de bouwfase wordt een installatie daadwerkelijk gerealiseerd, incl. het inregelen en geheel operationeel maken. Dit is de fase waarin de grootste kosten worden gemaakt.

² Masterplan Energie Noord-Brabant in perspectief, ECN, maart 2010.

4. In de exploitatiefase is een project operationeel. Vanaf dat moment genereert het project ook inkomsten om uiteindelijk een sluitende businesscase te krijgen.

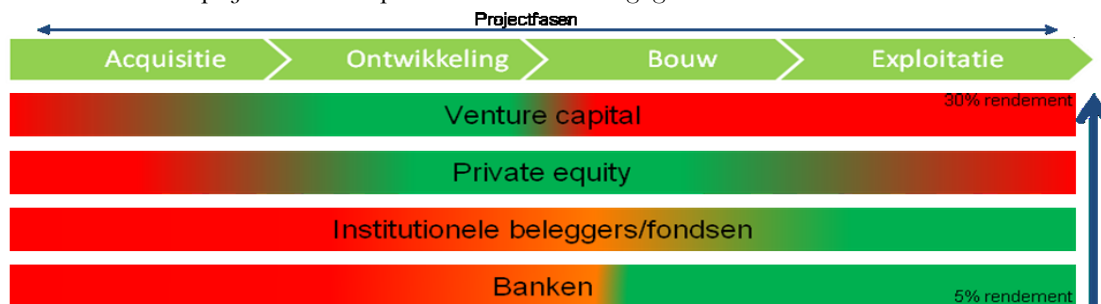
Deze fasen zijn in het onderstaande figuur weergegeven.

Figuur 1: kostencurve energieprojecten

3.2 Werking financiële markten

Onderstaand schema geeft op globaal niveau de bereidheid weer van financiële markten om in de verschillende fasen als kapitaalverschaffer op te treden. De kleuren geven het domein aan waar partijen optreden als kapitaalverschaffer, waarbij groen haalbaar is en rood niet haalbaar is. Op de verticale as is de prijs van het kapitaal indicatief weergegeven.

Figuur 2: Financiers, projectfase en rendement

3.2.1 Banken

Door de nieuwe Europese kapitaaleisen (Basel III) moeten banken steeds meer vermogen aanhouden bij het verstrekken van financiering. Hoe hoger het risico, hoe hoger het vereiste eigen vermogen. Deze ontwikkeling leidt tot lagere bevoorschotting (hoogte van de financiering) en hogere kredietopslagen. Waar in het verleden tot 90% financiering werd verstrekt bij kredietopslagen tot 1,5% is in de huidige markt financiering tot 70% verkrijgbaar tegen kredietopslagen van rond de 2,5%. Het bovenstaande geeft aan dat banken de komende jaren zeer terughoudend zullen zijn in het verstrekken van financieringen, vooral de risicovolle. Daarnaast financieren zij een lager percentage van de totale projectkosten. Simpelweg omdat dit door de wetgeving niet meer efficiënt is. Hier ligt een financieringsbehoefte die door een provinciaal energiefonds kan worden ingevuld.

3.2.2 Institutionele beleggers en fondsen

De markt voor eindbeleggers (pensioen- en beleggingsfondsen) van operationele projecten is omvangrijk. Deze kunnen (vanwege statutaire beperkingen) bijna geen bouw en ontwikkelrisico's opnemen in hun beleggingsportefeuille. Zij zijn wel bereid tot het overnemen van financieringen op het moment dat projecten operationeel zijn, ook als de leningen nog jaren doorlopen. De meeste beleggers richten zich op portefeuilles met enige omvang. De ondergrens ligt rond de 5 miljoen euro voor institutionele beleggers. Dit vanwege de relatief hoge transactiekosten (zowel geld als tijd). Kleinschalige projecten komen daarmee niet door de eerste screening bij institutionele beleggers. Bundeling van deze projecten tot een portefeuille (kralen rijgen) maakt het interessant voor een belegger om de haalbaarheid van een investering in zo'n projectenbundel te onderzoeken.

3.2.3 Private equity

Private equity wordt beschikbaar gesteld door gespecialiseerde fondsen en soms in voorkomende gevallen nog door banken (wordt steeds moeilijker, zie 3.2.1). De rendementseisen zijn hoog, minimaal 20% . De betreffende kapitaalverschaffers claimen controle over de projecten en initiatiefnemers. Dit type financier plaatst zich op korte afstand van de dagelijkse leiding van de onderneming. Het type financiering is met name geschikt voor bedrijven in de groeifase. De investeringsomvang begint bij € 1 mln. euro. De geëiste rendementen kunnen vaak alleen gehaald worden door vroegtijdig in te stappen. Voor veel private equity partijen zijn dan echter de risico's van energieprojecten (bijv vergunningstrajecten) nog te omvangrijk. Daarom haken zij af.

3.2.4 Venture capital

Venture capital wordt veelal beschikbaar gesteld door gespecialiseerde kleinere fondsen en particuliere investeerders. De rendementseisen zijn hoog, 25% en hoger. De betreffende kapitaalverschaffers claimen controle over de projecten en initiatiefnemers. De markt is niet transparant. Voor initiatiefnemers is het tijdrovend en intensief om partners te zoeken en het kost moeite om tot een bevredigend onderhandelingsresultaat te komen. De investeringsomvang beperkt zich veelal tot € 0,5 mln. Partijen stappen in zodra er een pilot is of track record aantoonbaar is. Ze staan in nauw contact met de dagelijkse leiding van de onderneming. Dit type financiers richt zich vooral op veelbelovende nieuwe sectoren en technieken.

3.3 werking van provinciaal energiefonds

De huidige financiële markt maakt het lastig om aan kapitaal te komen voor energieprojecten. Samengevat lopen projecten lopen veelal stuk op

- Een gebrek aan risicokapitaal in de ontwikkelfase
- Het ontbreken van een eindbelegger in de realisatiefase

De provincie Noord-Brabant kan een effectieve bijdrage leveren aan het wegnemen van deze belemmeringen door een fonds in te stellen dat in staat is:

- Risicokapitaal voor ontwikkeling ter beschikking te stellen
- Overbruggingsfinanciering te bieden voor de realisatiefase

Doordat dit fonds aansluit bij andere financiers, zoals banken en privaat kapitaal, levert dit een behoorlijke multiplier op de provinciale middelen. Deze multiplier kan verder worden verhoogd

wanneer het fonds haar portefeuille kan doorzetten naar eindbeleggers. Daarmee kan het provinciale geld sneller *revolveren* en opnieuw worden ingezet. Dit doen we via bundeling van kleinere projecten tot een omvang die voor deze partijen interessant is.

Door een veelvoud van projecten kan het provinciale fonds werken met een mix van hoog- en laag risicovolle projecten, mits alle projecten op voorhand een sluitende exploitatie kennen. Hiermee kunnen maatschappelijk zeer gewenste projecten, maar met een hogere risico toch tot ontwikkeling komen.

Naast het beschikbaar stellen van kapitaal, maakt professionele ondersteuning integraal onderdeel uit van het fonds. Dit verhoogt de kansrijkheid van de projecten en daarmee de energietransitie. Daarnaast verkleint het de financiële risico's voor het fonds en krijgt het fondsbeheer goed zicht op de meest kansrijke opties. De kosten voor deze ondersteuning zullen door het fonds zelf gedragen worden.

4 Ambities en doelstelling van het fonds

4.1 Doelstelling energiefonds

Het doel van een energiefonds is het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant.

Het Energiefonds wil door het beschikbaar stellen van kapitaal en professionele ondersteuning kansrijke projectideeën omzetten in concrete realisatie van duurzame energieprojecten in Brabant. Hiermee draagt het fonds bij aan de versnelling van de energietransitie en geeft het invulling aan Europese en Nationale klimaatdoelstellingen. Het fonds realiseert voor burgers herkenbare projecten, waarbij ze deels zelf betrokken kunnen zijn, bijvoorbeeld via lokale energie-initiatieven.

Het fonds verstaat onder een duurzaam energieproject: het aanschaffen of voortbrengen, installeren en in gebruik nemen van technische voorzieningen die, alleen of in samenhang met andere voorzieningen, leiden tot energiebesparing of *netto* productie van duurzame energie.

Het fonds leidt daarnaast tot:

- Een stabiele en betaalbare energievoorziening in Brabant voor burger en bedrijven.
- Werkgelegenheid, omdat projecten veelal worden gerealiseerd met lokale partijen (bouwondernemers, installateurs).
- Het bijdragen aan het oplossen van andere milieuvraagstukken zoals verbeteren van de luchtkwaliteit of de mesttransitie.

4.2 Fondsomvang

De grote maatschappelijke opgave van verduurzaming van energie en energiebesparing legitimeert een substantiële investering voor het energiefonds binnen een bandbreedte tussen de 60 – 100 mln. De overwegingen daartoe zijn:

1. Een marktscan biedt houvast om te veronderstellen dat er voldoende absorptievermogen en financieringsvraag in Brabant aanwezig is om tenminste €60 mln effectief en revolverend te kunnen investeren.

2. Energieprojecten kennen een relatief lange ontwikkeltijd. Een te klein fonds zal onvoldoende zekerheid geven aan initiatiefnemers, dat bij de daadwerkelijke bouwfase een beroep op het energiefonds kan worden gedaan.
3. Om een robuuste gesprekspartner te zijn voor strategische partijen dient het fonds voldoende substantie te hebben. Dit maakt cofinanciering op project niveau mogelijk.
4. Het provinciale fonds wil haar investeringen doorzetten naar eindbeleggers om daarmee het provinciale geld weer vrij te maken. Het provinciale fonds moet daarom groot genoeg zijn om tot bundeling van vergelijkbare projecten te komen.

Daarnaast bouwen we met een omvang tussen de € 60 – 100 mln. een kosteneffectief fonds. Fondsmanagement kosten voor vergelijkbare fondsen liggen in de praktijk tussen 1% en 1,5% van de fondsomvang plus een eventuele prestatiegerelateerde vergoeding. De minimale kosten voor een professioneel fondsmanagement worden geschat tussen de € 0,6 en 0,65 mln. Uitgaande van de 1% tot 1,5 % leidt dit tot een fondsomvang van 63 tot 95 miljoen Euro. Een lagere fondsomvang van bv. € 20 miljoen zal het team slechts beperkt verkleinen en leidt tot kostenpost van 2,5 tot 3 %.

Binnen de bandbreedte is een gefaseerde investering van de provincie zeer goed mogelijk. voorgesteld wordt om Provinciale Staten voor om voor het energiefonds € 60 mln. vrij te maken, binnen de 2^e tranche investeringsagenda, met een mogelijke uitbereiding naar € 100 mln bij gebleken succes op basis van een evaluatie in jaar 4.

4.3 Co financiering door strategische partners

Partners als gemeenten en bedrijven kunnen meefinancieren. Dit kan het best worden voorzien op projectniveau, omdat cofinanciering op fondsniveau van partners een aantal nadelen met zich mee kan brengen: Op fondsniveau kan het de slagvaardigheid verminderen omdat besluitvorming langs meer schakels verloopt. Er kan sneller sprake zijn van belangentegenstellingen, wanneer commerciële partijen meer baat hebben bij een bepaalde technologie. Daarnaast zijn er juridische kaders die kunnen leiden tot extra bureaucratie. Zo mag een gemeente alleen investeringen doen binnen haar eigen gemeentegrenzen, wat goed moet worden vastgelegd en verantwoord.

Koppeling met Europese programma's

Op fondsniveau is het wel goed mogelijk een koppeling met het Europese instrumentarium van de EIB te maken, met in het bijzonder het instrument Jessica (voor stedelijke ontwikkeling met als mogelijke thema's energie en ICT). In het kader van het nieuwe OP-zuid (Europese structuurgelden, verwacht operationeel in 2015) wordt een Jessica fonds opgericht. Europese regels staan toe dit fonds te ontwikkelen met alleen Europees geld, waarbij de cofinanciering op projectniveau plaatsvindt.

Met het oog op gewenste inzet van steden en andere partijen ten behoeve van dit Europees instrumentarium, kan een toezegging door de provincie op voorhand motiveren om gezamenlijk met de provincie te investeren. Daarom zullen wij in eerste instantie € 5 mln. van het fondsbudget reserveren voor een Europees Jessica fonds.

4.4 Looptijd fonds

Gegeven de tijd die projecten nodig hebben in de ontwikkel- en bouwfase en de gevraagde continuïteit van overheidsbeleid stellen wij voor om de looptijd van het fonds 20 jaar te maken, met de eerste 15 jaar als investeringsperiode en uitloop in de laatste 5 jaar. Bij de exit na 20 jaar zal de provincie haar nominale inleg terugontvangen.

De(gehele of gedeeltelijke) exit kan plaatsvinden door verkoop van de provinciale aandelen in het fonds, dan wel de verkoop van de onderneming. Tevens kan gekeken worden naar herfinanciering zodat de provincie haar belang afbouwt, dan wel door uitgifte van nieuwe aandelen waardoor het belang van de provincie zal verwateren.

Daarbij gaan wij in de opzet van het fonds er vanuit dat investeringen in maximaal 5 jaar worden doorverkocht aan eindbeleggers en het fonds met de vrijgekomen middelen nieuwe investering kan aangaan. Er zit een risico dat dit niet lukt. Als dit al blijkt in de eerste ronde van investeringen, heeft het fonds nog minimaal een looptijd van 15 jaar. In deze periode zullen de meeste financieringen vanzelf aflopen. De effectiviteit van het fonds is dan alleen lager als beoogd. Als blijkt dat in de laatste fase het fonds haar investeringen niet kwijt kan, is er het risico dat provinciale middelen blijven vastzitten in projecten of dat de provincie een verlies moeten nemen op haar portefeuille. Daarbij zullen wij continue monitoren of het fonds haar portefeuille kan doorverkopen aan de eindbeleggers om tijdig te kunnen bijsturen.

5 Inzet en effecten

5.1 Sturing

De provincie stelt een projectenscope op, met een inventarisatie van technieken waar het fonds op kan inzetten. Bij de verdere uitwerking van het energiefonds zal de provincie de maximale inzet van het fonds per technologie vaststellen. Dit zorgt voor spreiding van projecten over de thema's. Enerzijds verlaagt dit het risico van het fonds, omdat niet op 1 techniek wordt ingezet. Anderzijds stuurt de provincie vooraf op de gewenste projecten.

Op basis van deze projectenscope en de gestelde uitgangspunten zal het fondsmanagement worden gevraagd een strategisch meerjarig investeringsplan op te stellen dat past binnen de provinciale kaders. Dit wordt nader uitgewerkt in een jaarlijks uitvoeringsplan, welke door de provincie wordt vastgesteld. Het fondsmanagement kan daarna zelfstandig beslissen over investeringen binnen het domein van de projectenscope. Technologieën buiten het projectenscope zijn niet direct uitgesloten. Als het fondsmanagement een interessante case heeft die buiten de scope valt, kan een voorstel worden ingediend bij GS voor toestemming.

5.2 Projectenscope

Het fonds zet in eerste instantie in op zonne-energie, biovergisting, restwarmtebenutting, geothermie, Warmtekracht koppeling en energiebesparende maatregelen in de gebouwde omgeving.

Deze technieken sluiten aan bij provinciale beleidskaders, zoals de Energieagenda, 1^e tranche investeringsagenda en het PMP:

- De provincie investeert in de 1^e tranche investeringsagenda in de ontwikkeling van dunne film zonnepanelen, vooral gericht op de apparatenbouw. Meer zichtbaarheid van zonne-energie in het algemeen biedt de ondernemers een stimulerend ecosysteem waarin ze potentiële klanten en investeerder kunnen ontvangen.
- Bij biovergisting gaat het niet alleen om de winning van energie, maar zetten we in op mesttransitie(vergisting + verwerking van mest). In het kader van het provinciaal

milieubeleidsplan hebben we daarin een extra beleidsinspanning afgesproken. Deze inzet zal ook mede invulling geven aan de innovatie-opgave van de agrarische sector.

- Vanuit onze makelaarsrol zetten wij bij warmteprojecten in om vraag en aanbod van warmte op elkaar af te stemmen. Via het fonds kunnen we de realisatie van deze projecten borgen.
- In de energieagenda is aangegeven dat wat betreft de gebouwde omgeving een primaire rol is weggelegd voor de rijksoverheid m.b.t. tot wet en regelgeving en gemeenten m.b.t. tot het initiëren van projecten en de loketfunctie naar burgers. Maar de grote opgave, zowel in potentie van energiebesparing, als in investeringsomvang, zien wij een provinciale inzet gerechtvaardigd. Het fonds kan het financieringsgat bij institutionele woningbeleggers overbruggen, dan wel met een garantstelling banken de mogelijkheid geven om in de particuliere woningmarkt te investeren.

De beschreven projectenscope omvat beproefde technieken, waarmee er bereidheid is tot financiering door private investeerders, mits het fonds mee investeert of risico's wegneemt door het afgeven van garanties. De hoogte van deze private investering is projectafhankelijk en ligt tussen de 50 en 100 % (in geval het fonds een bankgarantie afgeeft). Bijlage 2 geeft een nadere duiding per investeringsdomein, de verwachte bereidheid van investeerders en de in te zetten financieringsvorm.

Hieronder een aantal technologieën die in eerste instantie niet binnen de scope van het energiefonds vallen, maar waar na toestemming van GS wel in geïnvesteerd kan worden:

- Grootschalige windenergieprojecten. Het rijk kent voor wind een subsidieregeling (SDE), waarmee windenergie rendabel is. Er zijn voldoende markt initiatieven die zelfstandig willen investeren. Een provinciaal fonds levert onvoldoende meerwaarden.
- Biomassaverbranding. Het is lastig om lange termijn contracten af te sluiten op de brandstof (hout e.d.). Dit maakt investeringen risicovol.
- De uitrol van publieke laadinfrastructuur voor elektrisch rijden. Dit maakt nu onderdeel uit van het 1^e tranche investeringsvoorstel en zet in op innovatie. Over een periode van 2-5 jaar kan mogelijk het energiefonds hierin wel een rol vervullen met het oog op een grote uitrol.
- Koude Warmte Opslag (KWO). De toepassing van KWO maakt vaak deel uit van nieuwbouw projecten. De financiering kan goed worden meegenomen in de financiering van de bouw zelf, zonder dat dit tot een veel hogere financieringsvraag leidt. Dergelijke investeringen kennen een goed rendement, waardoor er op de financiële markt voldoende partijen zijn die dit kunnen en willen financieren.
- Hydro-energie. Grootschalige projecten zoals in de Maas bij Grave of in het Wilhelminakanaal bij Tilburg worden opgepakt door Rijkswaterstaat. Daarnaast kent Brabant weinig locaties met een dusdanige waterkracht dat dit veel zal bijdragen aan duurzame energieopwekking.

Daarnaast stellen wij voor om de volgende technologieën totaal uit te sluiten:

- Kernenergie
- Schaliegas
- Verbranding van primaire grondstoffen, als hout e.d.
- Grootschalige centrale opwekking (boven de 500 MW) m.u.v. centrale warmtekracht koppeling (stadsverwarming)
- CO₂- opslag

De energiemarkt is constant in beweging. Dit vraagt om een evaluatie eens in de 4 jaar evalueren van o.a. de projectenscope en eventuele bijsturing daarvan. Vanwege continuïteitsoverwegingen en het

bieden van zekerheden naar de markt is echter niet de verwachting dat dit tot grote veranderingen zal leiden.

5.3 Uitgangspunten

Het fonds zal de volgende uitgangspunten voor haar investeringen hanteren:

- Provinciale investeringen moeten geen vervanging zijn van andere financieringsbronnen.
- Provinciale investeringen zijn aanvullend op private financiers; we stappen alleen in projecten waar zowel een financier, als de initiatiefnemers zelf in wil investeren. Voor het fonds als geheel is een multiplier van 1:4 het uitgangspunt.
- Het fonds investeert in beproefde technieken om zo technische risico's te verlagen en de betrouwbaarheid te waarborgen.
- Het fonds investeert uitsluitend in projecten met een sluitende exploitatie.
- Het fonds is nominaal revolverend; ons kapitaal in het fonds blijft in stand.
- De kosten van het fondsmanagement dienen te worden gedekt uit de opbrengsten van het fonds
- Waar mogelijk worden investeringen doorgezet naar eindbeleggers om daarmee het provinciale geld sneller vrij maken voor nieuwe investeringen om daarmee de effectiviteit van het fonds te vergroten.

5.4 Scenario's

Om enig zicht te krijgen op de mogelijke beleidseffecten van een provinciaal fonds zijn 2 varianten doorgerekend, een met een fondsomvang van €60 mln en een met een omvang van €100 mln. Daarbij gaan we uit van een investeringsperiode van 15 jaar, en 5 jaar looptijd. (totale looptijd 20 jaar) In beide varianten wordt een bandbreedte gegeven voor de resultaten. Die bandbreedte wordt bepaald door de *snellheid* waarin onze investeringen revolveren en opnieuw binnen het fonds kunnen worden ingezet. Bijlage 3 geeft de uitgangspunten van de scenarioberekeningen.

Omvang fonds	ondergrens - langzaam		Bovengrens – snel		Effect komt overeen met het energieverbruik aantal huishoudens
	Duurzame energie opwekking	Energie besparing	Duurzame energie opwekking	Energie besparing	
€ 60 mln	1,9 PJ	2,4 PJ	6,6 PJ	4,9 PJ	110.000 - 285.000*
€ 100 mln	3,7 PJ	3,6 PJ	8,5 PJ	4,9 PJ	180.000 - 330.000*

* uit de tabel blijkt, dat een omvang van €60mln het meest kosteneffectief is. Een omvang van €100mln biedt vooral de aanvullende mogelijkheid tot grotere investeringen in de (relatief duurdere projecten in de) gebouwde omgeving.

Ter indicatie, in de situatie van €60mln, snel revolverend kan dit leiden tot een portefeuille waarin we:

- 15.000 woningen isoleren tot Label A+
- 250.000 huishoudens voorzien van Zonne-energie
- 8 biovergistingslocaties bouwen (komt overeen met energieverbruik van 17.500 huishoudens). In combinatie met mestverwerking levert dit een bijdrage aan het mest/fosfaatprobleem. De input is ongeveer gelijk aan het berekende mestoverschot in Brabant op dit moment.
- 26 restwarmtenetwerken + 5 geothermieprojecten aanleggen (komt overeen met energieverbruik van 180.000 huishoudens).

Het totale energieverbruik in Brabant ligt op ongeveer 400 PJ. Zoals eerder aangeven is de opgave voor Brabant het realiseren van 45 PJ aan energiebesparing en 31 PJ aan duurzame energieopwekking. Met dit fonds is de verwachting dat minimaal 10 % van deze opgave kan worden ingevuld.

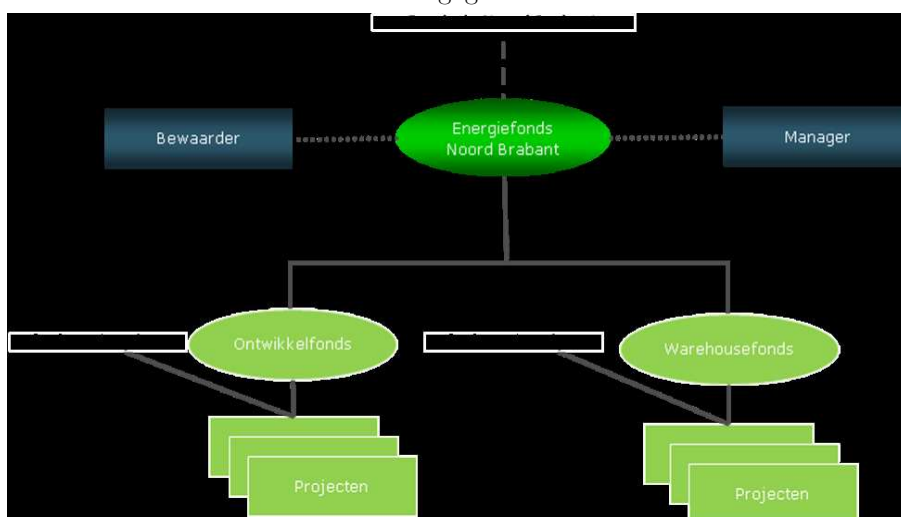
6 Governance en organisatie

6.1 Structuur fonds

Het fonds wordt vormgegeven in een juridische entiteit waarin de provincie de enige aandeelhouder is. Het fonds wordt gemanaged door een onafhankelijke beheerder/manager. In paragraaf 6.2 gaan we in op de juridische uitwerking van het fonds.

Het fonds wordt gesplitst in twee subfondsen, het ENB Ontwikkelfonds en het ENB Warehouse fonds. Met deze twee fondsen beoogt het fonds initiatiefnemers te ondersteunen van de ontwikkel- en realisatiefase tot aan de overdracht aan de definitieve eindbelegger. Het fonds treedt op als een katalysator tussen initiatiefnemers, financiers en eindbeleggers door de inbreng van kapitaal, kennis en netwerk. Het fonds investeert bij voorkeur op projectniveau samen met andere fondsen en/of financiële instellingen. Dit zorgt voor een grotere multiplier en draagt bij aan risicospreiding en deling van kennis en ervaring.

Onderstaand is dit schematisch weergegeven.

Figuur 3: Algemene structuur van het energiefonds

Propositie ENB Ontwikkeling

Beleggingsobject:	Verstrekken van risicokapitaal voor de ontwikkel en bouwfase van duurzame energie en energiebesparingprojecten waarbij de business case voorziet het realiseren van een rendabel project. Activiteiten: projectontwikkeling van ideefase tot financial close.
Omvang:	€ 10 miljoen aan belegd fondsvermogen
Fonds type:	Closed end
Looptijd:	15 jaar
Investeringsperiode:	12 jaar
Looptijd investering:	3 jaar
Omvang investering:	> 50.000 Euro, max 500.000 Euro
Toegestane instrumenten:	Participaties, Leningen
Vreemd vermogen:	Alleen toegestaan op projectniveau
Beoogt rendement:	Kosten (inclusief verliezen) plus 2% als proxy van inflatie

Management fee:	Op basis van offerte van derden, indicatief 1,50% over ingelegd kapitaal
Success fee:	Op basis van offerte van derden, indicatief 20% boven hurdle
Acquisitiefce:	0,50% over assets
Bijzonderheden:	Vervolg financiering mogelijk in warehouse fonds

Propositie ENB Warehouse

Beleggingsobject:	Duurzame energie projecten en energiebesparingprojecten met een stabiel cash rendement en bewezen technologie, waarbij spreiding wordt gerealiseerd tussen activa en technologieën. De investering is gericht op een de overbruggingsperiode vanaf start bouw tot overname door (institutionele) beleggers.
Omvang:	50 tot 90 miljoen aan belegt fondsvermogen.
Fonds type:	Closed end
Looptijd:	20 jaar
Investeringsperiode:	15 jaar
Looptijd investering:	5 jaar voor tijdelijke belegging
Omvang investering:	> 100.000 Euro, max. 10.00.000 Euro
Toegestane instrumenten:	Leningen, Garanties (en beperkt participaties tot maximaal 10 % van fondsvolume)
Vreemd vermogen:	Alleen toegestaan op projectniveau
Beoogt rendement:	Kosten (inclusief verliezen) plus 2% als proxy van inflatie
Management fee:	Op basis van offerte van derden, indicatief 1,50% over ingelegd kapitaal
Success fee:	Op basis van offerte van derden, indicatief 1,50% over ingelegd kapitaal
Acquisitiefce:	0,50% over assets
Bijzonderheden:	Instrumenten zo vorm te geven dat belemmeringen voor financiers en/of beleggers worden weggenomen. Fonds voor maximaal 20 % eindbelegger

6.2 Juridische ophanging

De structuur van het fonds moet zodanig worden ingericht dat er een transparante en goed beheersbare vorm ontstaat, waarbij vanuit de Provincie voldoende invloed en sturing kan worden gegeven zonder op de plek van de uitvoerder te gaan zitten. De structuur moet voldoende waarborgen bieden dat de maatschappelijke doelstellingen van de fondsen behaald kunnen worden.

Kaders:

De vormgeving van het fonds is (mede) afhankelijk van de volgende punten:

- Wet- regelgeving (Provinciaal, Nationaal en Europees);
- Mate van (gewenste) zeggenschap, controle en toezicht;
- Mogelijkheden tot samenwerking (intern en extern) en gezamenlijke financiering.

Het is van belang om de fondsen zodanig in te richten dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan hem opgedragen doelstellingen te behalen waarbij ook de Provincie voldoende voeding houdt (middels rapportage en controle mechanisme) zodat de publieke doelen gewaarborgd zijn.

Inrichting:

Vanwege de noodzaak voor specifieke expertise en een bedrijfsmatige cultuur is er voor gekozen om het fonds op afstand van de provincie te zetten, waarbij is besloten dit te realiseren in de vorm van een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (hierna: BV).

Er is gekozen voor een BV aangezien een BV die beste mogelijkheden biedt voor:

- co-financiering en/of samenwerking op fonds- en/of projectniveau;
- de beperking van aansprakelijkheden voor de provincie is goed te regelen;
- de inrichting van de governance van het fonds is het beste in te richten;
- de fiscale inrichting (geen transparantie) is optimaal.

Tevens is gekozen voor deze structuur om te voorkomen dat de investeringen niet als subsidie kwalificeren om te voorkomen dat het fonds binnen het publiekrecht valt in plaats van het privaatrecht. Ook in het kader van de Europese staatssteunregels kan het beste met bovengenoemde structuur worden in combinatie de een aantal specifieke regels op het projectniveau.

Bij de verdere uitwerking van een fonds zal de keuze uit een drietal varianten worden gemaakt (fonds onder de BOM Holding, BV direct onder de provincie of aanbesteden aan een externe uitvoeringsorganisatie).

Voor de overige structuurdocumenten wordt verwezen naar de algemene bepalingen opgesteld door de structuurwerkgroep fondsen van de provincie Noord-Brabant.

7 Risicoanalyse

7.1 Gevoeligheidsanalyse

In de verdere uitwerking zal voor het fonds een risico en gevoeligheidsanalyse plaatsvinden om een goede inschatting te kunnen maken binnen welke financiële kaders het fonds moet worden opgezet.

Deze kaders bestaan onder andere uit:

- Financiële exogene factoren: Energievraag, energieprijzen, renteschommelingen of inflatie.
- Politieke exogene factoren: subsidiebeleid, salderingen, energiebelastingen, regelgeving in algemeen.
- Project factoren: technische, financiële en juridische afwegingen, die verder staan verwoord in bijlage 4.

Het provinciale energiefonds zal alleen investeren als private investeerders, vooral banken, ook investeren. Dit geeft het voordeel van een dubbele analyse en verlaagt het risico op fondsniveau. Daarnaast maakt kredietrisicomanagement integraal onderdeel uit van het fondsmanagement. Het gaat daarbij om het identificeren en beoordelen van risico's en het vaststellen van beheersmaatregelen.

Met beheersmaatregelen worden activiteiten bedoeld waarmee de kans van optreden of de gevolgen van risico's worden beïnvloed door bijv. eerdere verkoop of een wijziging van een directie. Het gevolg is de verwachte waarde die wordt verloren bij het optreden van dit risico. Om in risico's te kunnen rekenen is het van belang om alle gevolgen om te rekenen naar kosten. In dit geval is kredietrisico het risico op verlies doordat de tegenpartij in een transactie zijn contractuele verplichtingen niet (volledig) kan nakomen. Kredietrisico wordt daarom ook wel debiteurenrisico genoemd.

Er zal gebruik worden gemaakt van statistische of expertmodellen om deze gevoeligheidsanalyse uit te voeren.

7.2 Juridische aspecten

Bij de opzet van dit businessplan is een eerste toetsting gedaan op Europese en nationale juridische kaders. Daarbij is gekeken naar:

- Toezicht Autoriteit Financiële Markten en in hoeverre een fonds vergunningplichtig is ten aanzien van de Wet op financieel toezicht.
- Europese Staatsteunkaders, in hoeverre er sprake is voor geoorloofde of ongeoorloofde staatssteun.
- De wet Fido en de Rudo, die de wettelijke kaders bepalen voor het beleggen van overtollige middelen door decentrale overheden.
- Europese richtlijn Alternative Investment Fund Managers, welke strengere eisen stelt mbt tot aansprakelijkheid aan de bewaarders van kredietinstellingen.
- Fiscaliteit, waarbij bij het opzetten van de fondsen rekening moeten worden gehouden met de meest efficiënte structuur ten aanzien van de fiscale wetgeving.

Een voorlopige conclusie luidt dat deze juridische kaders geen belemmeringen vormen voor het uitwerken van het energiefonds. Een meer diepgaander onderzoek zal in de vervolgfase worden uitgewerkt.

Bijlage 1: Onderbouwing maatschappelijk energie opgave

duurzame energieopwekking

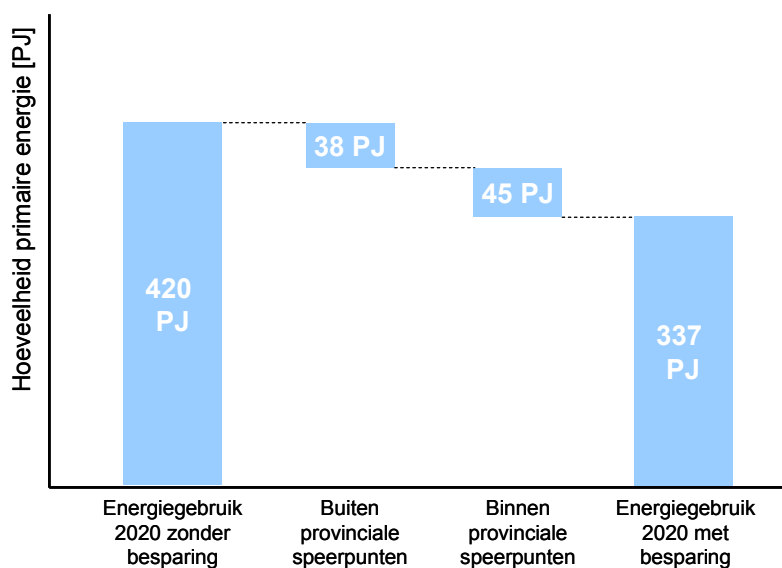
Voor de opwekking van duurzame energie is in het akkoord een indicatieve vertaling gemaakt van de nationale doelstelling voor duurzame energie, gebaseerd op 'fysieke en geografische omstandigheden en de economische bedrijvigheid binnen elke provincie. Voor Brabant is in het akkoord voor 2020 de opwekking van 31 PJ duurzame energie opgenomen. In de onderstaande tabel is de verdeling naar speerpunten weergegeven zoals deze zijn opgenomen in het klimaatakkoord.

Speerpunt	Doelstelling akkoord Rijk-provincies [PJ vermeden primair]
Wind	3
Warmte	7*
Biomassa	21
Zon	0*
Totaal	31

*De grootste technische potentie voor opwekking van duurzame energie ligt bij het speerpunt zon. Wanneer deze potentie daadwerkelijk kan worden benut hangt af van de technologische ontwikkelingen en de economische haalbaarheid. Het jaartal waarop zonne-energie economisch kan worden benut komt snel dichterbij, maar is uit oogpunt van risicovermindering in 2009 nog niet meegenomen in het akkoord. De zelfde redenering zit achter de inspanning rondom warmte. Het benutten van restwarmte kan goed uit, maar voor geothermie is nog meer onderzoek nodig. Vandaar dat de doelstelling voor warmte minimaal is t.o.v. de langere termijn potentie.

Energiebesparing

Het verwachte energieverbruik in Brabant in 2020 wordt geschat op 420 PJ. Wanneer de nationale besparingsdoelstelling vertaald wordt naar Brabant moet in totaal 83 PJ aan primaire energie bespaard worden. 38 PJ bestaat echter uit opties die buiten provinciale speerpunten vallen. Het gaat hierbij om activiteiten in andere sectoren en om activiteiten binnen het speerpunt die niet het domein van de provincie zijn (bijvoorbeeld de EU-richtlijn Ecodesign, de CO₂-norm op voertuigen en stimulering van Het Nieuwe Rijden). Zodoende blijft nog 45 PJ over waarop weliswaar ook nationaal beleid van toepassing is, maar waarvoor ook inzet van de provincie binnen de gedefinieerde speerpunten nodig is.

ECN heeft de taakstelling van 45 PJ omgerekend naar de Brabantse speerpunten.

Speerpunt	Doelstelling akkoord Rijk-provincies [PJ vermeden primair]
Gebouwde omgeving	34,5
Warmte	10
Elektrisch rijden	0,5
Totaal	45

De grootste potentie zit in de gebouwde omgeving en dan met name in de bestaande woningbouw. De bijdrage van elektrisch rijden is nog laag geschat. Dit komt enerzijds doordat de doorbraak en commercialisatie van de elektrische auto nog moet plaatsvinden. Daarnaast is uitgegaan van de huidige opwekking van elektriciteit. Er is geen rekening gehouden met de ontwikkelingen van duurzame opwekking.

Bijlage 2 Projecten Scope

Mestvergisting

Wat is het:

Hierbij wordt mest omgezet in energie in de vorm van biogas. Vaak worden de mineralen, zoals fosfaten, voorafgaand aan de vergisting eruit gehaald. Deze kunnen apart worden verkocht, wat leidt tot hoogwaardige toepassing van grondstoffen en verbeterde financiële haalbaarheid van een project.

Beleidsinput:

Naast duurzame energieopwekking draagt dit bij aan de mesttransitie door energieopwekking en mestverwerking te combineren. In de bestcase scenario gaan we er vanuit dat het nu berekende mestoverschot in Brabant wordt verwerkt. Dit draagt bij aan de fosfaatproblematiek, waarin we in het kader van het provinciaal milieubeleidsplan een extra beleidsinspanning hebben afgesproken.

Knelpunt:

Het belangrijkste knelpunt voor biovergisting is een gegarandeerde toelevering van mest om de vergisting draaiend te houden.

Financiering:

Banken zijn bereid dergelijke projecten gemiddeld voor 2/3 te financieren. Dat laat een financieel gat voor initiatiefnemers van 1/3, die voor max. 50 % kan worden gedekt uit het fonds. Dit kan middels leningen of participaties.

Risico's analyse:

- De initiatiefnemers zijn vaak boeren die in een coöperatie samenwerken. Doordat de coöperatie van boeren belang heeft bij het draaiend houden van de vergisting, is de toelevering van mest redelijk zeker.
- Wij ontraden om garantstelling op de bankfinanciering te geven. Dit zorgt ervoor dat banken nagenoeg risicoloos financiering kunnen verstrekken.

Restwarmtebenutting

Wat is het:

Bij sommige bedrijven komt in het productieproces warmte vrij, die verder niet gebruikt wordt. Deze afvalwarmte, of liever gezegd 'restwarmte', wordt dan met koelwater, koeltorens of luchtkoelers vernietigd. Dit terwijl nabijgelegen gebouwen, kassencomplexen of industrie deze goed kan toepassen.

Beleidsinput:

De provincie stimuleert restwarmtebenutting. In eerste instantie door het uitvoeren van onderzoek naar kansrijke locaties. Daarnaast is een "restwarmtemakelaar" aan de slag om actief partijen bij elkaar te brengen en tot projectvoorstellen te komen. Een deel van de projecten in de pijplijn is hierdoor in ontwikkeling gekomen. Met het fonds kunnen ze tot realisatie komen.

Knelpunt:

Het systeem is afhankelijk van de toeleveranciers en afnemers van de warmte. Als één van deze wegvalt (en er geen alternatief wordt gevonden) wordt het project financieel onhaalbaar. De installatie zelf is als maatwerk gebouwd en kent weinig restwaarden bij een faillissement. Het is wel de meest kosteneffectieve maatregel uitgedrukt in €/ton CO₂

Financiering:

Restwarmte projecten zijn altijd maatwerk en kunnen weinig worden gestandaardiseerd. Daarnaast is de restwaarden nagenoeg nul. Gemiddeld zijn banken slecht bereid dergelijke projecten voor 50 % te financieren (al zijn er voorbeelden tot 90 % bekend). Uitgaande van de 50 % bankfinanciering volgt een financieel gat voor initiatiefnemers van 50 %, die voor max. de helft kan worden gedekt uit het fonds. Dit kan via leningen of participaties.

Risico's analyse:

- Vaak zijn grote bedrijven betrokken als leverancier van de warmte. Denk aan Shell op Moerdijk. Deze bedrijven zijn over het algemeen wel bereid tot het sluiten van langlopende leveringscontracten.
- Wij ontraden om garantstelling op de bankfinanciering te geven. Dit zorgt ervoor dat banken nagenoeg risicoloos financiering kunnen verstrekken.

Geothermie

Wat is het:

Aardwarmte of geothermie is energie die kan ontstaan door het temperatuurverschil tussen het aardoppervlak en diep in de aarde gelegen warmereservoirs. Deze aardwarmte kan ingezet worden voor de winning van energie.

Beleidsinput:

Geothermie wordt meegenomen in het beleidskader bescherming van de ondergrond, waar nog politieke besluitvorming over moet plaatsvinden. De planning is dat 11 november de commissie EH zal spreken over de wenselijkheid van visievorming over de benutting van de bodem. Als daaruit een kader voor geothermie volgt, wordt dat leidend voor het al dan niet toepassen van geothermie. Als blijkt dat geothermie niet gewenst is, bv in het licht van bodembescherming, zal dit ook niet door het fonds worden gefinancierd. Het fonds krijgt altijd de verplichting mee te voldoen aan provinciaal beleid.

Knelpunt:

De eerste boring brengt de meeste onzekerheid op het rendement van de project.

Financiering:

Banken zijn bereid dergelijke projecten gemiddeld voor 60 % te financieren. Dat laat een financieel gat voor initiatiefnemers van 40%, die voor max. 50 % kan worden gedekt uit het fonds. Dit kan middels leningen of participaties.

Risico's analyse:

- De provincie heeft samen met Brabant Water, gemeenten en ondernemers onderzoek uitgevoerd naar de potentie in de Brabantse bodem. Een nadere analyse voor de meest kansrijke locaties is nog nodig.
- Wij ontraden om garantstelling op de bankfinanciering te geven. Dit zorgt ervoor dat banken nagenoeg risicoloos financiering kunnen verstrekken.

Warmtekracht koppeling

Wat is het:

Warmtekrachtkoppeling (WKK) is de gecombineerde, gelijktijdige productie van warmte en elektriciteit. Met de warmte die vrijkomt bij het verbranden van de brandstof wordt via een dynamo elektriciteit opgewekt. Met de warmte die dan overblijft kunnen o.a. woningen, en bedrijven worden verwarmd.

Beleidsinput:

Een WKK is een slimme manier om warmte en elektriciteit te produceren, waarbij de gebruikte brandstof efficiënter wordt gebruikt. De meeste WKK's werken op fossiele brandstoffen, maar het is ook mogelijk om hernieuwbare energiebronnen als brandstof te gebruiken, zoals biogas of biomassa. Een WKK past goed in een decentrale energievoorziening. Er zijn op dit moment micro-wkk op de markt die een huis of bedrijf efficiënt van energie kunnen voorzien.

Knelpunt:

Elektriciteit is goed transporteerbaar, warmte niet. Grootste knelpunt zit in de gegarandeerde afname van deze warmte.

Financiering:

Banken zijn bereid dergelijke projecten gemiddeld voor 2/3 te financieren. Dat laat een financieel gat voor initiatiefnemers van 1/3, die voor max. 50 % kan worden gedekt uit het fonds. Dit kan middels leningen of participaties.

Risico's analyse:

- Vaak worden WKK installaties op locaties waar meerdere afnemers beschikbaar zijn. Denk aan een woonwijk of bedrijventerrein.
- Wij ontraden om garantstelling op de bankfinanciering te geven. Dit zorgt ervoor dat banken nagenoeg risicoloos financiering kunnen verstrekken.

Gebouwde omgeving

Brabant kent ongeveer 1 miljoen woningen. De helft daarvan is particulier woning bezit. Ongeveer 300.000 huizen worden verhuurd via woningcorporaties (maandhuur tussen de 300 en 650 euro) en 200.000 huizen via institutionele woningbeleggers (maandhuur tussen de 500 en 1000 euro).

Voor woningcorporaties is het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). De WSW zorgt ervoor dat woningbouwcorporaties tegen gunstige rentetarieven geld kunnen lenen. Een provinciaal fonds levert bij woningbouwcorporaties geen toegevoegde waarde. Bij de institutionele woningbeleggers en voor de particulieren woningmarkt kan het provinciale fonds wel toegevoegde waarden hebben.

Zonne-energie

Via een zonnepaneel of PV-paneel (van het Engelse 'Photo-Voltaic') zonne-energie omzetten in elektriciteit. Via zonnecollectoren kan dezelfde zonne-energie worden omgezet in warmte.

Beleidsinput:

Door via het fonds in te zetten op de uitrol wordt zonne-energie meer zichtbaar in Brabant. De provincie zet substantieel in op innovatie van productietechnologie voor zonnepanelen. Zichtbaarheid van zonne-energie in Brabant ondersteunt deze ontwikkeling.

Knelpunt:

Zonne-energieprojecten leveren direct na installatie inkomsten, maar hebben door afschrijving en rente vooral de eerste 5 jaar een liquiditeitsprobleem (te weinig geld in kas). Het energiefonds kan door het verstrekken van kortlopende leningen (tot 5 jaar) dit probleem oplossen.

Financiering:

Banken zijn bereid dergelijke projecten gemiddeld voor 85 % te financieren. Dat laat een financieel gat voor initiatiefnemers van 15%, die voor max. 50 % kan worden gedekt uit het fonds. Dit gebeurt met kortlopende leningen.

Risico's analyse:

- Het openstellen van het fonds voor de particulieren woningmarkt leidt tot hoge uitvoeringskosten vanwege de veelheid aan individuele aanvragen van relatief kleine bedragen. Met het oog op gewenste schaalgrootte zal in de uitwerking worden ingezet op lokale energie initiatieven (een samenwerkingsverband van burgers en/of bedrijven op energiegebied).

Energiebesparende maatregelen in de gebouwde omgeving

Door het nemen van isolerende maatregelen (zoals muur-, dak en vloerisolatie of dubbelglas) of het toepassen van nieuwe ventilatiesystemen kan de energievraag van het huis verlagen.

Beleidsinput:

Het fonds kan zich richten op renoveren tot label B of label A+. Daarbij reduceert het energieverbruik van een huis bij label A+ zich met de helft t.o.v huizen met label B. Tegelijk zijn de liggen de investeringen ongeveer drie keer zo hoog en daarmee minder kostenefficiënt. Desondanks is het gewenst om in te zetten op renovatie tot Label A+: een grootschalige renovatie vindt niet vaak plaats en met de stijgende energieprijzen zullen de energiekosten van een huis met Label B over 10 jaar enorm drukken op de woonlasten van burgers.

Knelpunt:

De kosten voor isoleren tot label A+ vergt een investering van rond de 30.000 euro per woning. Niet veel partijen kunnen deze kosten dragen, of hebben voldoende geld in kas op de investering te doen.

Financiering:

Hierbij maken we onderscheid tussen particulieren eigenaren en institutionele woningbeleggers. Bij particulieren zijn banken bereid dergelijke projecten voor 100 % te financieren, mits zij voldoende zekerheid hebben dat de lening wordt terugbetaald. Het provinciale fonds kan daartoe garanties afgeven. Landelijk ligt het percentage van niet betaalde hypotheek op 0,3 %. In de berekening zijn we uitgegaan van een waarde die 10 keer zo hoog ligt (3 %).

Institutionele woningbeleggers kunnen dit zelf financieren tot gemiddeld 50 % van de totale investering. De andere 50 % wordt door het fonds gedekt. Dit kan middels leningen of participaties.

Risico's analyse:

- Het fonds kan zich richten op renoveren tot label B of label A+. Daarbij reduceert het energieverbruik van een huis bij label A+ zich tot de helft t.o.v huizen met label B. Tegelijk zijn de daarvoor noodzakelijke investeringen ongeveer drie keer zo hoog. We stellen voor om in te zetten op renovatie tot Label A+. Met de stijgende energieprijzen zullen de energiekosten van een huis met Label B over 10 jaar enorm drukken op de woonlasten van burgers.

Bijlage 3 uitgangspunten scenario berekeningen

Naamsomschrijving:

Omvang fonds	ondergrens - langzaam	Bovengrens – snel
€ 60 mln	Scenario A	Scenario C
€ 100 mln	Scenario B	Scenario D

Biovergisting:

Hoeveelheid dierlijke mest per vergister	200.000	ton/jr				
Dit levert	4.200.000	m3	biogas			
Wat overeenkomt met	2.700.000	m3	aardgas			
De investering bedraagt	10.750.000	€				
			Scenario A	Scenario B	Scenario C	Scenario D
Aantal installaties			4	6	8	8
totale investering			43.000.000	64.500.000	86.000.000	86.000.000
% van het fonds			14%	5%	5%	1%
Opbrengst in m3 aardgas			10.800.000	21.600.000	21.600.000	21.600.000
energie PJ			0,3	0,5	0,7	0,7

Warmte:

	Scenario A	
Op dit moment hebben we 13 warmteprojecten in de pijplijn, waarbij een eerste haarkbaarheidsstudie is uitgevoerd. Het gaat om 11 restwarmte projecten en 2 geothermie projecten. Dit vertegenwoordigd een totale investering van € 124.350.000 en levert een energiebesparing van 2,8 PJ.		
	Totale investering	energiebesparing (PJ)
restwarmte	€ 90.850.000	2,2
geothermie	€ 30.000.000	0,6

Voor Scenario B gaan we uit van 1,5 keer zo veel restwarmte projecten en 2 keer zoveel geothermie.

	Totale investering	energiebesparing (PJ)
totaal	€ 186.275.000	4,5
Restwarmte	€ 136.275.000	3,3
Geothermie	€ 60.000.000	1,2

Voor Scenario C gaan we uit van 2 keer zo veel restwarmte projecten en 5 keer zoveel geothermie.

	Totale investering	energiebesparing (PJ)
totaal	€ 248.700.000	5,6
restwarmte	€ 181.700.000	4,5
geothermie	€ 150.000.000	2,8

Voor Scenario D gaan we uit van 2 keer zo veel restwarmte projecten en 5 keer zoveel geothermie.

	Totale investering	energiebesparing (PJ)
totaal	€ 248.700.000	5,6
restwarmte	€ 181.700.000	4,5
geothermie	€ 150.000.000	2,8

Gebouwde omgeving:

Institutionele woningbeleggers

renovatie A+		Scenario A	Scenario B	Scenario C	Scenario D
investering per woning	32900				
energiebesparing m3	1000				
deel v h kapitaal voor woningen		10%	10 %	22 %	36 %
beschikbaar kapitaal (miljoen)		30	50	52,05	86,75
aantal woningen		900	1.500	1.600	2600
energiebesparing m3		900.000	1.500.000	1.600.000	2.6000.000
energiebesparing PJ		0	0	0	0.1

particuliere eigenaren

investering per woning	32900				
energiebesparing m3	1000				
garantieregeling; deel dat op fonds drukt		3%	3 %	3 %	3 %
kapitaal uit fonds (miljoen)		5	10	10	10
investering		166.700.000	333.300.000	333.300.000	333.300.000
aantal woningen		5.100	10.100	10.100	10.100
energiebesparing m3		5.100.000	10.100.000	10.100.000	10.100.000
energiebesparing PJ		0,2	0,3	0,3	0,3

Zon pv:

investering per woning	3400	Scenario A	Scenario B	Scenario C	Scenario D
energiebesparing m3	341				
kapitaal uit fonds	miljoen euro	5	10	15	30
percentage v.d. investering uit fonds		8 %	10 %	25 %	30 %
looptijd lening (jaar)	5				
aantal invest. Looptijd fonds	3				
beschikbaar kapitaal (miljoen)		200	400	600	1200
aantal woningen		58.800	117.600	176.500	352.900
energiebesparing m3		20.064.455	40.128.910	60.227.488	120.420.853
energiebesparing PJ		0,6	1,3	1,9	3.8

Zon thermisch:

		Scenario A	Scenario B	Scenario C	Scenario D
investering per woning	3000				
energiebesparing m3	190				

kapitaal uit fonds	miljoen euro	5	10	15	15
percentage v.d. investering uit fonds		8 %	10 %	25 %	15 %
looptijd lening (jaar)	5				
aantal invest. Looptijd fonds	3				
beschikbaar kapitaal (miljoen)		200	400	600	600
aantal woningen		66.700	133.300	200.000	200.000
energiebesparing m3		12.673.000	25.327.000	38.000.000	38.000.000
energiebesparing PJ		0,4	0.8	1,2	1,2

Totaaloverzicht scenarioberekening

Scenario A

bron	vorm	financieringsvorm	investering	bank	EV	uit fonds	aantal hh	investering: €/ton CO2
biovergisting	DE	lening/participatie	43.000.000	67%	33%	12%	8546	2300
restwarmte	EE	lening/participatie	90.850.000	50%	50%	38%	55632	800
geothermie	DE	lening/participatie	30.000.000	60%	40%	10%	13750	1000
woningen particulieren isolatie	EE	garantie	166.700.000		100%	8%	4035	19200
woningen beleggers isolatie	EE	lening/participatie	30.000.000	50%	50%	13%	712	19600
woningen zon PV	DE	lening	200.000.000	85%	15%	8%	15876	5900
woningen zon thermisch	DE	lening	200.000.000	85%	15%	8%	10028	9300
totaal			760.550.000			97%	108.579	3300

Scenario B

bron	vorm	financieringsvorm	investering	bank	EV	uit fonds	aantal hh	investering: €/ton CO2
biovergisting	DE	lening/participatie	64.500.000	67%	33%	11%	12818	2300
restwarmte	EE	lening/participatie	136.275.000	50%	50%	34%	82500	800
geothermie	DE	lening/participatie	60.000.000	60%	40%	12%	27500	1000
woningen particulieren isolatie	EE	garantie	333.300.000		100%	10%	7992	19400
woningen beleggers isolatie	EE	lening/participatie	50.000.000	50%	50%	13%	1187	19600
woningen zon PV	DE	lening	400.000.000	85%	15%	10%	31752	5900
woningen zon thermisch	DE	lening	400.000.000	85%	15%	10%	20040	9300
totaal			1.444.075.000			99%	183.789	3700

Scenario C

bron	vorm	financieringsvorm	investering	bank	EV	uit fonds	aantal hh	investering: €/ton CO2
biovergisting	DE	lening/participatie	86.000.000	67%	33%	1%	17091	2300
restwarmte	EE	lening/participatie	181.700.000	50%	50%	4%	111265	800
geothermie	DE	lening/participatie	150.000.000	60%	40%	3%	68750	1000
woningen particulieren isolatie	EE	garantie	333.300.000		100%	17%	7992	19400
woningen beleggers isolatie	EE	lening/participatie	52.050.000	50%	50%	22%	1266	19100
woningen zon PV	DE	lening	600.000.000	85%	15%	25%	47655	5900
woningen zon thermisch	DE	lening	600.000.000	85%	15%	25%	30068	9300
totaal			2.003.050.000			97%	284.086	3300

Scenario D

bron	vorm	financieringsvorm	investering	bank	EV	uit fonds	aantal hh	investering: €/ton CO2
biovergisting	DE	lening/participatie	86.000.000	67%	33%	1%	17091	2300
restwarmte	EE	lening/participatie	181.700.000	50%	50%	3%	111265	800
geothermie	DE	lening/participatie	150.000.000	60%	40%	2%	68750	1000
woningen particulieren isolatie	EE	garantie	333.300.000		100%	10%	7992	19400
woningen beleggers isolatie	EE	lening/participatie	86.750.000	50%	50%	36%	2057	19600
woningen zon PV	DE	lening	1.200.000.000	85%	15%	30%	95283	5900
woningen zon thermisch	DE	lening	600.000.000	85%	15%	15%	30068	9300
totaal			2.637.750.000			96%	332.505	3700

Bijlage 4: risicoanalyse op projectniveau

Acquisitieproces

Investerings dienen eerst intern binnen het fondsmanagement goedgekeurd te worden (voor het uitbrengen van een indicatieve termsheet naar de aanbieder van het project). Vervolgens dient, na afstemming/onderhandeling met de aanbieder, voor het verkrijgen van een bindende termsheet een uitgewerkt voorstel aan het investeringscomité ter goedkeuring te worden voorgelegd.

Hierin worden minimaal de volgende analyses/stukken vastgelegd:

- Termsheet zoals indicatief verstuurd aan de aanbieder
- Risico classificatie project
- Rendementsverwachting, met een worst case scenario
- Cashflow-, balans- en V&W prognoses voor de duur van het project
- Documentatie van de entiteit(en) waarin wordt geparticipeerd zoals ten minste: kopieën van de jaarrekening, uittreksel handelsregister en identificatie bestuurders
- Juridische status en structuur van het project
- Fiscaliteit
- Beschrijving van de lokale wet- en regelgeving
- Financieringsstructuur en covenants

De investeringscommissie toetst de investering aan de gestelde criteria en de verwachte bijdrage aan de fondsdoelstellingen. Hierbij worden de bestaande investeringen meegewogen, om voldoende spreiding te behouden.

Due diligence

Na goedkeuring van het investeringsvoorstel volgt de due diligencefase. Gedurende de due diligence worden tenminste de volgende onderwerpen getoetst aan juistheid en compleetheid/aanwezigheid:

- Fiscaliteit
- Juridica
- Financiering en bestaande overeenkomsten
- Eigendom/huur/pacht van de assets
- Vergunningen
- Actualiteit van de wet- en regelgeving in het betreffende land
- Aansluiting op het net
- Leveringscontracten
- O&M contracten
- Verzekering
- Contracten HR/IT en overig

Afhankelijk van de omvang en complexiteit van het project kan het fondsmanagement gedurende het due diligence proces ondersteund worden externe adviseurs ten aanzien van de juridische, fiscale, financiële en/of technische aangelegenheden. Bij materiële afwijkingen zal aanpassing van het

investeringsvoorstel noodzakelijk zijn en dient hernieuwd goedkeuring gehaald te worden bij de investeringscommissie.

Management van de participaties

Nadat een acquisitie is gedaan, komt deze (direct of indirect) onder beheer van het Fonds. Vanuit de fondsmanager worden de projecten van het Fonds beheerd. Uitgangspunt is dat het dagelijks management de projecten aan de lokale partners uitbested. De directie van het fonds is verantwoordelijk voor dit proces. Ieder project wordt beheerd door een lokale beheerder die rechtstreeks rapporteert aan het fondsmanagement. Rapportage vindt plaats per maand. Hiervoor wordt de benodigde informatie bij het project opgehaald en deze informatie bestaat tenminste uit:

- Waarde projecten
- Omzet
- Kosten
- Gedane investeringen
- Nieuws/events welke een substantiële impact op de waarde van de participatie heeft (gehad)

De maandelijkse rapportage heeft als doel te tijdig in te kunnen grijpen bij urgente problemen. Per kwartaal wordt een volledige analyse gedaan van de prestaties van het project. Hierbij zit naast de maandrapportage een cashflowstatement, een performance analyse en een toelichting van de directie over de belangrijkste ontwikkelingen en vooruitzichten. Per jaar wordt hier de door de accountant goedgekeurde jaarrekening bijgevoegd. Per jaar zal men vanuit het fonds ten minste eenmaal het project op locatie bezoeken.

Bijsturing en saneringsprocedures

Indien de directie van de fonds inschat dat een project zeer waarschijnlijk niet aan de vereiste rendementseisen zal voldoen, zullen de volgende stappen worden gezet:

1. Uitwerking van scenario's van het project; wat is het verwachte rendement dat kan worden gehaald, is bijsturing mogelijk en wat zou een verkoop/afstoting van het project opleveren
2. Besluit directie over te nemen stappen
3. Voorstel, met analyse van de verschillende scenario's, aan de investeringscommissie
4. Goedkeuring en executie

BUSINESS CASE

BREEDBAND INFRASTRUCTUUR FONDS (BIF) NOORD BRABANT

Versie: PS 2 oktober 2012

Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Verantwoording.....	3
3	Aanleiding en voorgeschiedenis.....	3
3.1	Maatschappelijke opgave.....	3
3.2	Financiële markten in relatie tot breedband infrastructuur	5
3.2.1	Financieringsprobleem	5
3.2.2	Kapitaalverschaffers.....	6
3.2.3	Conclusies	7
3.3	Co financiering door strategische partners	7
3.4	Koppeling Europese financiering	8
4	Ambities en doelstelling van het Breedband Infrastructuur Fonds (BIF)	8
4.1	Initiatief	8
4.2	Doel, subdoelen en beleidseffecten	9
4.3	Omvang.....	9
4.4	Propositie BIF.....	11
5	Beoogde portefeuille strategie	12
6	Projectselectie	12
6.1	Financiële parameters projectselectie.....	12
6.2	Inhoudelijke criteria projectselectie	12
6.3	Partnermodel.....	13
6.4	Zeggenschap en control participaties	13
6.5	Looptijd fonds, exit strategie	13
7	Organisatie en Governance	14
7.1	Overwegingen bij de keuze voor een BV , uitwerking drie structuurvarianten	14
7.2	Structuur.....	15
7.3	Competenties en bevoegdheden van de directie van het fonds.....	16
7.4	Documentatie	17
7.5	Juridische aspecten.....	17
A.	Casus Boekelnet.....	19
B.	Casus 2. Heeze-Leende	21
C.	Casus 3. De aanpak van Reggefiber mbt. glasvezel in het Buitengebied.....	22

1 Inleiding

In de *Agenda van Brabant* en in het bestuursakkoord *Tien voor Brabant* formuleert de Provincie haar ambitie om Brabant te laten uitgroeien tot een internationale top kennis- en innovatieregio. In de ogen van Gedeputeerde Staten is een goede hoogwaardige breedband infrastructuur een basisvoorziening om de kansen die ICT biedt - voor economische groei en werkgelegenheid en het bieden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in Brabant - ook daadwerkelijk te benutten. De 'digitale ontsluiting' van Brabant is voor zijn toekomstige ontwikkeling mogelijk van even groot belang als ooit de aanleg van wegen, het gasnet, het riool en het elektriciteitsnet zijn geweest.

In de Startnotitie Digitale Agenda van Brabant, voor verdere uitwerking goedgekeurd door de commissie EZB op 14 september 2012, is de ambitie geformuleerd de kansen en mogelijkheden van de digitale wereld voor *alle* Brabantse huishoudens, ondernemingen en instellingen toegankelijk te laten zijn. Hiertoe werden een viertal elkaar versterkende realisatie-strategieën onderkend: 1) kennisdeling en het monitoren van ontwikkelingen; 2) de opzet van een Breedband loket; 3) de opzet van een Breedband Dienstenfonds en 4) de opzet van een Breedband Infrastructuur Fonds. Deze businesscase betreft de verdere uitwerking van de 4^e actielijn, de opzet van het Breedband Infrastructuur Fonds.

2 Verantwoording

Deze businesscase is tot stand gekomen met inbreng van de bureaus Dialogic, Zanders en Trifaire. Dialogic heeft specifieke expertise op het gebied van Breedbandbeleid, en heeft in die hoedanigheid ook het Rijk en de provincies Friesland, Gelderland en Overijssel geadviseerd over hun breedband aanpak. Zanders is gespecialiseerd in corporate finance en treasury management en heeft expertise ingebracht met betrekking tot fondsmanagement. Trifaire heeft ruim ervaring als onderhandelaar namens publieke organisaties met marktpartijen met betrekking tot breedband aanleg en bracht marktkennis in. Bij de uitwerking van de aanpak is ruim gebruik gemaakt van de ervaringen en beleidsrapportages bij andere provincies en algemeen beschikbare onderzoeksrapporten.

3 Aanleiding en voorgeschiedenis

3.1 Maatschappelijke opgave

De afgelopen decennia heeft informatie- en communicatietechnologie (ICT) een steeds grotere rol gekregen voor onze economie en de manier waarop onze samenleving is georganiseerd. Volgens een studie van de OECD kan 60% van de economische groei uit de periode 1985 – 2000 terug gevoerd worden op nieuwe ICT toepassingen. Deze trend zet zich onverminderd voort naar de toekomst: een recente analyse van de plannen van de Nederlandse Topsectoren laat zien dat 10 tot 50% van de beschreven activiteiten -en 30% van de genoemde innovatieprocessen - in de Nederlandse topsectoren ICT gedreven is.

ICT speelt ook een sleutelrol bij de maatschappelijke opgaven waar we ons in Brabant voor gesteld zien. De vergrijzende bevolking van Brabant en de snel oplopende zorgkosten bijvoorbeeld roept de vraag op hoe levenskwaliteit en kwaliteitsbeleving van zorgafnemers geoptimaliseerd kunnen worden tegen aanvaardbare zorgkosten. De inzet van ICT is hierbij een cruciaal instrument. Een ander voorbeeld betreft de uitdaging op het gebied van de beoogde transitie naar een innovatieve, duurzame en maatschappelijk ingebedde agro-food sector in Brabant. De inzet van ICT - *'smart farming'* – is een belangrijke enabler voor deze transitie, bijvoorbeeld in ontwikkelingen als precisielandbouw, ketenintegratie, en ter ondersteuning van de ontwikkeling van nieuwe bedrijfsactiviteiten op het boerenbedrijf. Ook in tal van andere vraagstukken in Brabant zoals de leefbaarheid en werkgelegenheid op het platteland en in kleine kernen, het versterken van het vestigingsklimaat voor bedrijven en kenniswerkers, voor vraagstukken op het gebied van mobiliteit en energietransitie speelt ICT een belangrijke rol.

De digitalisering van economie en samenleving is terug te zien in de explosief stijgende vraag naar data. In een recente studie naar de opkomst van datacentra (Greenpeace, 2020) wordt ingeschat dat de vraag naar data tot 2020 maar liefst 50 keer (!) zo veel zal zijn geworden dan in 2012, dankzij onze steeds stijgende computer-, telefoon en mobiele apparatuurgebruik.

Om de kansen die ICT biedt voor economische groei en werkgelegenheid en het bieden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in Brabant ook daadwerkelijk te benutten, is de aanwezigheid van breedband van doorslaggevend belang. Breedband is het telecommunicatie netwerk dat ons in staat stelt een veelheid aan diensten te betrekken van aanbieders, uiteenlopend van bankieren, allerhande producten en diensten, entertainment, gaming, telewerken, afstandsleren, communicatie met overheden en instellingen, en zorgdiensten. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen basisbreedband (oa. koper/ADSL) en hoogwaardige breedband infrastructuur – in het Engels *'Next Generation Access Networks'* of NGA netwerken. Deze netwerken bestaan geheel of gedeeltelijk (in het geval van kabel) uit glasvezel, waardoor er veel meer bandbreedte wordt geboden. Hierdoor wordt de snelheid van de toegang tot het internet verhoogd en wordt het gebruik van specifieke applicaties en toepassingen mogelijk. Brussel rekent onder meer kabel (DOCSIS 3.0), VDSL en glasvezel tot NGA netwerken.

De markt van telecominfrastructuur is een geprivatiseerde markt. Een overheid mag hierin alleen optreden als er sprake is van marktfalen. Dat is in de markt van telecominfrastructuur voor huishoudens, instellingen en bedrijventerreinen voor een deel het geval.

Op dit moment heeft 93% van de huishoudens in Brabant toegang tot een NGA netwerk – kabel en in sommige gemeentelijke kernen ook glasvezel. De laatste 7% van de huishoudens – met name in het Brabantse buitengebied - wordt nu en in de nabije toekomst om commerciële redenen niet aangesloten door een private partij.

Onderzoek van Heliview (2012) laat zien dat ongeveer een kwart van de bedrijven (27%) op bedrijventerreinen momenteel op glasvezel is aangesloten, maar dat dit zou toenemen tot meer dan 60% als glasvezel op bedrijventerreinen (beter) aanwezig zou zijn (kabel wordt op de bedrijventerreinen niet/nauwelijks aangeboden). Op deze Fiber-to-the-Business markt speelt marktfalen zich met name af in de zogenaamde ‘witte’ bedrijventerreinen. Het gaat hierbij om ongeveer 4.500 bedrijven op 120 bedrijventerreinen in Brabant (Heliview, 2012).

Er is hier sprake van marktfalen door een financieringsprobleem: de kosten van deze aansluiting zijn dermate hoog, dat het voor de markt niet rendabel is om deze investering te doen. Het inzetten van een Breedband Infrastructuur Fonds (BIF) is een effectief instrument om dit financieringsprobleem te adresseren.

3.2 Financiële markten in relatie tot breedband infrastructuur

3.2.1 Financieringsprobleem

In veel kleinere gemeenten en kernen in Brabant bestaat de wens om huishoudens, geïsoleerd liggende bedrijfspanden of instellingen, agrariërs en (kleinere) bedrijven op bedrijventerreinen aan te sluiten op een NGA netwerk. De behoefte hieraan is vaak groot, omdat in het buitengebied er veelal alleen via het kopernetwerk van KPN toegang tot Internet kan worden verkregen. De aanleg van aansluitingen in het buitengebied is relatief kostbaar, gemiddeld ongeveer euro € 3000,- per aansluiting.

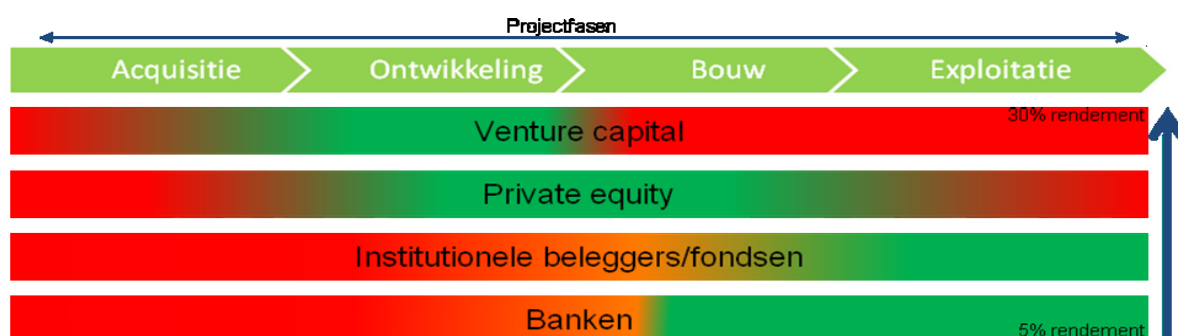
Marktpartijen zijn alleen bereid aan te leggen in het buitengebied als er a. voldoende bewoners zich van te voren hebben aangemeld dat zij een aansluiting zullen afnemen (bijvoorbeeld een resultaat van vraagbundeling van meer dan 60%) en bereid zijn eenmalige aansluitkosten van € 100,- te betalen; b. de gemiddelde aansluitkosten voor de marktpartij niet meer dan gemiddeld € 1000,- bedragen en c. er een oplossing gevonden wordt ter overbrugging van het financiële tekort van gemiddeld €1900,- per aansluiting.

In de huidige financiële markt is het lastig om aan kapitaal te komen ter overbrugging van dit financieringsgat. Het oplossen van dit financiële tekort blijkt in de praktijk een bijna onneembare hindernis. De grootste marktpartij (Reggefiber) is er tot dusver niet in geslaagd in Brabant een project voor aanleg in het buitengebied te definiëren. Ook lokale initiatieven lopen langdurig tegen hindernissen op. Banken zijn terughoudend in de financiering en verlangen meer zekerheden dan projecten kunnen bieden. Dit fonds kan het financieringsgat overbruggen, waardoor kansrijke

projecten van de grond komen. In de bijlagen zijn voorbeelden opgenomen die zicht bieden op het financieringsprobleem vanuit de praktijk.

3.2.2 Kapitaalverschaffers

Onderstaand schema geeft op globaal niveau de bereidheid weer van financiële markten om in de verschillende fases van projecten als kapitaalverschaffer op te treden. De kleuren geven het domein aan waar partijen optreden als kapitaalverschaffer, waarbij groen haalbaar is en rood niet haalbaar is. Op de verticale as is de prijs van het kapitaal indicatief weergegeven.

Figuur 1: Financiers, projectfase en rendement

Investerings in breedbandproject zijn investeringsprojecten met een lange doorlooptijd (8 – 30 jaar) en een relatief laag maar zeker rendement. *Venture capitalist* en *private equity* is veelal niet actief, omdat hierbij wordt uitgegaan van hoge rendementseisen, minimaal 20% in het geval van *private equity*.

Er is een omvangrijke markt van *institutionele beleggers en fondsen*. Deze kunnen (vanwege statutaire beperkingen) bijna geen bouw en ontwikkelrisico's opnemen in hun beleggingsportefeuille. De meeste beleggers richten zich op projecten met enige omvang. De ondergrens ligt rond de 5 miljoen euro voor institutionele beleggers. Dit vanwege de relatief hoge transactiekosten (zowel geld als tijd).

Kleinschalige projecten komen daarmee niet door de eerste screening bij institutionele beleggers. Institutionele beleggers zijn wel actief bij het opkopen van hele (al bestaande) netwerken. Een belangrijke speler in dit verband is bijvoorbeeld het Communication Infrastructure Fund (CIF) van Bouwfonds Reim, voorheen Rabo Bouwfonds, dat een totale omvang heeft van bijna 1 miljard euro en waarin ook de pensioenfondsen ABP, PGGM en het Pensionfonds Vervoer deelnemen.

Banken, zoals de Rabobank, ING, ABN Amro en Friesland Bank zijn momenteel niet bereid om kapitaal te verschaffen voor het hele financieringsgat. Wel wordt er in incidentele gevallen voor een deel van het financieringsgat een commerciële lening aangeboden, mits daar extra zekerheden tegenover staan (bijvoorbeeld een gemeentelijke garantie in Heeze-Leende – zie bijlage 2, of een achtergestelde lening door een gemeente in het geval van Leusden – zie bijlage 3). Dit is te wijten aan de nieuwe kapitaaleisen (Basel III) die van banken vraagt steeds meer vermogen aan te houden bij het

verstrekken van financiering. Hoe hoger het risico, hoe hoger het eigen vermogen dat moet worden aangehouden. Hierdoor worden lagere voorschotten verstrekt, en zijn de gevraagde kredietopslagen hoger. Waar in het verleden tot 90% financiering werd verstrekt bij kredietopslagen tot 1,5% is in de huidige markt financiering tot 70% verkrijgbaar tegen kredietopslagen van rond de 2,5%. Het bovenstaande geeft aan dat banken de komende jaren zeer terughoudend zullen in het verstrekken van financieringen en zeker het verstrekken van risicovolle financieringen omdat dit simpelweg door de wetgeving niet meer efficiënt is. De praktijk wijst dit ook uit.

3.2.3 Conclusies

Consequentie van de huidige omstandigheden, dat het lastig is om aan kapitaal te komen voor projecten en ondernemingen. De provincie Noord-Brabant kan een effectieve bijdrage leveren aan het wegnemen van deze belemmeringen door een fonds in te stellen dat in staat is kapitaal ter beschikking te stellen om het onrendabele deel mee te financieren. Het provinciale fonds kan daarbij goed revoluerend worden ingericht, waarbij rekening moet worden gehouden met de volgende uitgangspunten:

- Alleen investeren in sluitende businesscases en gezonde, levensvatbare organisaties;
- Alleen investeren in netwerkaansluitingen waar nog geen NGA netwerk aanwezig is, en marktpartijen niet bereid zijn deze aan te leggen binnen nu en drie jaar;
- Alleen investeren waar er vraag naar NGA netwerken is, zonder marktverstoring en zonder als overheid een keuze te maken voor een bepaalde technologische oplossing;
- Voor slechts een beperkt deel als financier optreden (omwille van risicospreiding en maximeren van het rendement op de provinciale investering).

3.3 Co financiering door strategische partners

De cofinanciering wordt gezocht op projectniveau. Op fondsniveau zou het de slagvaardigheid kunnen verminderen omdat besluitvorming langs meer schakels verloopt (bijvoorbeeld in het geval van participatie door gemeenten of een andere provincie). Daarnaast zijn er juridische kaders die leiden tot extra bureaucratie. Zo mag een gemeente alleen investeringen doen binnen de eigen gemeente, waardoor complicaties in de besluitvorming en extra administratieve vastleggings- en verantwoordingsconsequenties optreden. Ook kan op fondsniveau co-financiering door private partijen niet worden vormgegeven, omdat diverse private partijen gelieerd zijn aan een bepaalde technologie en daarmee niet voldaan kan worden aan het door Brussel voorgeschreven uitgangspunt van techniek-neutraliteit. Cofinanciering op fondsniveau (- bijvoorbeeld door een institutionele belegger of een hogere overheid -) wordt echter niet op voorhand uitgesloten.

Op projectniveau wordt private co-financiering beoogd, zowel door een marktpartij die investeert in een aan te leggen NGA netwerk (bijvoorbeeld Reggefiber, Ziggo, UPC of kleine investeerders zoals E-fiber en E-Quest), door (vertegenwoordigers van) gebruikers (bijvoorbeeld in de vorm van een

bewonerscoöperatie), als door private financiers (een bank). Banken en beleggers willen graag samenwerken met een provinciaal breedbandfonds op projectniveau. Zij zien dat de provincie Noord-Brabant een sterke partij is met kennis en financiële armslag. Daarom is een model van co-financiering of partnering interessant dan wel een model waarbij de banken een financiering verschaffen tegen gunstigere voorwaarden indien er een gedeeld risico is.

3.4 Koppeling Europese financiering

Het Breedband Infrastructuur Fonds kan mogelijk in de toekomst gebruik maken van mogelijkheden uit het Connecting Europe Facility (CEF). Dit fonds is gericht op de financiering van vervoers-, energie- en telecommunicatie-infrastructuren in Europa, en wordt mogelijk 40 miljard groot, waarvan voor de stimulering van telecommunicatie en digitale netwerken 9,2 miljard wordt voorzien. Het CEF biedt de meest concrete kansen voor Europese cofinanciering. Over de precieze omvang en voorwaarden van dit fonds wordt momenteel nog onderhandeld, naar verwachting wordt hierover in 2013 de knoop doorgehakt.

Daarnaast zijn er mogelijk in de toekomst aan andere fondsen co-financieringsmiddelen te ontfemen.

Brabant heeft (samen met Zeeland, Limburg en de grote steden) de ambitie uitgesproken om in de volgende Europese programmaperiode niet uitsluitend met subsidies, maar ook met revolverende fondsen te werken. Meer in het bijzonder gaat het daarbij om de instrumenten Jeremie (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) voor innovatie- en MKB-stimulering) en Jessica (*Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) voor stedelijke ontwikkeling met als mogelijke thema's energie en ICT). Deze ambitie is vastgelegd in een Position Paper (2011) en recent in een houtschoolschets (juni 2012): 'Schatgraven in eigen tuin'. In overleg met de grote steden, is het belang van revolverende middelen onderkend, waarbij vooral thema's als de omschakeling naar duurzame energie, ontwikkeling van werklocaties en ICT zijn genoemd. Hiervoor zou het Jessica-instrument ingezet kunnen worden.

4 Ambities en doelstelling van het Breedband Infrastructuur Fonds (BIF)

4.1 Initiatief

De Digitale Agenda van Brabant heeft de ambitie om alle huishoudens en bedrijven in de provincie Noord-Brabant toegang tot een NGA netwerk te bieden, om zo de economische en maatschappelijke kansen van digitalisering maximaal te benutten. Een van de in te zetten instrumenten uit de Digitale Agenda van Brabant is het oprichten van een fonds dat de aanleg van NGA in de witte gebieden in Provincie Noord-Brabant mogelijk maakt. Het fonds speelt in op de vraag naar kapitaal voor de

financiering van het onrendabele deel van de investering. De (werk)naam van het fonds zal luiden: Breedband Infrastructuur Fonds (BIF). Dit businessplan beschrijft de (interne) businesscase.

4.2 Doel, subdoelen en beleidseffecten

Doel:

Het Breedband Infrastructuur Fonds heeft als hoofddoel, het financieren van en/of investeren in de uitrol van NGA netwerken in gebieden in Noord-Brabant waar op dit moment geen NGA beschikbaar is of op de korte termijn zonder overheidsbemoeienis op initiatief van de markt beschikbaar komt.

Subdoelen:

Daarnaast streeft het BIF naar de volgende subdoelen:

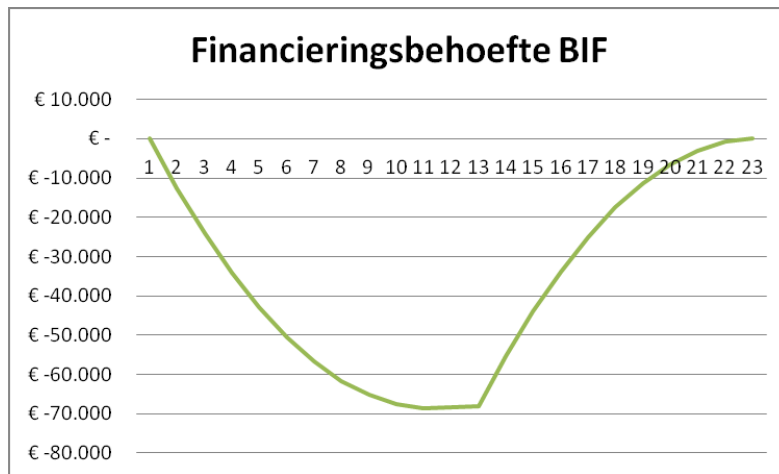
- a. Het maximaliseren van het aantal op NGA netwerken aangesloten huishoudens ('homes connected') in Brabant
- b. Het bevorderen van infrastructuurconcurrentie en het versnellen van de aanleg van NGA netwerken in Brabant door private partijen
- c. Openheid en de vrije toegang van diensten over nieuwe en bestaande NGA netwerken binnen Brabant
- d. Optimale interconnectie tussen aanwezige NGA netwerken in Brabant (en daarbuiten)

Indirecte beleidseffecten:

Door de instelling van dit fonds worden diverse indirecte beleidseffecten beoogd, waaronder een positief effect op de werkgelegenheid, een versterking van het vestigingsklimaat verspreid over heel Brabant, bijdrage aan de leefbaarheid van de Brabantse kleine kernen en buitengebied en bijdragen aan het innovatievermogen en de verduurzaming van de Brabantse economie.

4.3 Omvang

Voorgesteld wordt een substantiële investering vrij te maken voor het BIF van 50 miljoen, met een mogelijke voorbereiding van 69 miljoen bij gebleken succes.

Grafiek 1: Omvang Breedband Infrastructuur Fonds

De totale financieringsopgave van het BIF bedraagt EUR 69 miljoen inclusief renteopbrengsten, verliezen op projecten en beheerkosten, zoals hieronder weergegeven in de grafiek.

Aan de bepaling van de totale fondomvang liggen de volgende aannames ten grondslag:

- Inzet is de realisatie 70.000 huisaansluitingen en 4.500 bedrijfsaansluitingen op 120 bedrijventerreinen over een periode van 12 jaar. Hiermee is een totale investeringsinspanning van 222 miljoen gemoeid;
- Per huisaansluiting is er een gemiddeld te overbruggen financieringsprobleem van 3000,- euro. Dit financieringsgat kan overbrugd worden door de financiële bijdrage van marktpartijen, gebruikers, een commerciële lening en een provinciale lening.
- Er ontstaat een multiplier van 3,2 gebaseerd op een fondsomvang van EUR 69 miljoen en een totale investeringsopgave in Breedband van EUR 222 miljoen.
- Het fonds is technologie-neutraal. Projecten kunnen bestaan uit enkelvoudige of een mix van vaste en draadloze technologische oplossingen waarmee hoogwaardige aansluitingen kunnen worden gerealiseerd. Aansluitingen moeten een aantoonbare sprongsgewijze verbetering voor de eindgebruiker bewerkstelligen, in termen van gerealiseerde snelheid en bandbreedte, openheid, symmetrie en/of stabiliteit en betrouwbaarheid van de verbinding. Onder vast NGA netwerken wordt (op dit moment) VDSL2, coax of glasvezel gerekend. Het is mogelijk dat draadloze alternatieven voor NGA netwerken, bijvoorbeeld satelliet, straalverbindingen of 3G/4G technologieën onderdeel uitmaken van een gekozen technologische mix. De toepassing van andere (bewezen) NGA technologieën in aanvulling hierop zijn niet op voorhand uitgesloten;
- Uitgifte van leningen over een periode van 12 jaar;

- Looptijd verstrekte financiering 10 jaar. In de projectie is uitgegaan van annuitaire aflossing van financiering bij een rentepercentage van 3,5%,
- Looptijd van het fonds 22 jaar,
- In berekening is opgenomen dat 10% van de rente en aflossingenverplichtingen niet voldaan kan worden. Dit is een bedrag van Eur 9,6 miljoen. Deze worden terugverdiend door het fonds;
- In het fonds is rekening gehouden met management-, beheer- en fondskosten voor een periode van 22 jaar geïndexeerd met inflatie van 2%. De kosten zijn op 1 – 2% van de fondsomvang ingeschat;
- Er is uitgegaan van 100% revolverendheid. Dit betekent dat het uitgangspunt is dat alle inleg terug komt;
- Er wordt niet op voorhand een eis gesteld voor omvang van te realiseren vraagbundeling. Deze kan per project verschillen, afhankelijk van het gekozen financierings- en organisatiemodel. Bij 100% vraagbundeling bedragen de additionele maandlasten voor woonhuisaansluitingen bij deze aannames EUR 19 per maand. Bij 60% vraagbundeling bedragen de additionele maandlasten EUR 32 per maand. In de deze berekening is uitgegaan dat BTW niet van toepassing is. Indien er een structuur wordt gekozen waarbij sprake is van dienstverlening en BTW (21%) van toepassing is dan zijn de genoemde bedragen EUR 23 en EUR 39 per maand. (NB. Een hoge maandlast voor de eindgebruiker zal de kans op een succesvolle vraagbundeling verminderen).

4.4 Propositie BIF

Beleggingsobject:	Verstrekken van deelnemingen, leningen en garanties voor de financiering en investering van NGA in wit gebied
Omvang:	€ 69 miljoen aan belegd fondsvermogen (initiële reservering € 50 miljoen)
Fonds type:	Closed end
Looptijd:	22 jaar
Investeringsperiode:	12 jaar
Looptijd investering:	10 jaar
Toegestane instrumenten:	Leningen, garanties, participaties
Vreemd vermogen:	Alleen toegestaan op projectniveau
Beoogd rendement:	Na kosten 0%
Management, beheer:	1-2% van de fondsomvang.
Success fee:	Geen
Acquisitiefee:	Geen

Bijzonderheden: Geen

5 Beoogde portefeuille strategie

Het BIF is een van de realisatiestrategieën van de Digitale Agenda van Brabant.

Het fonds staat open voor alle NGA-projecten in de provincie Noord Brabant, die voldoen aan de uitgangspunten van het fonds. Het initiatief voor de realisatie van NGA netwerken wordt aan marktpartijen, gemeenten, parkmanagers en bewonercoöperaties, overgelaten. Enkel ten behoeve van wit gebied kunnen initiatieven een beroep doen op financiering, mits aan de gestelde condities is voldaan.

De portefeuille van het fonds bestaat uit deelnemingen, leningen en garanties voor realisatie van NGA-projecten. Met betrekking tot de zekerheden dient per marktpartij een afspraak gemaakt te worden.

Projecten kunnen betrekking hebben op boerderijen, bedrijven en huishoudens in het witte buitengebied en in witte dorpskernen, witte bedrijventerreinen en geïsoleerd gelegen witte percelen. De exacte ligging van de witte gebieden dienen vooraf objectief te zijn bepaald, voordat projecten aanspraak kunnen maken op financiering of andere vormen van financiële ondersteuning.

De leningen worden terugbetaald met rente. Een tussentijdse exit kan gerealiseerd worden door de leningen te verkopen aan institutionele partijen, mits dit geen verliezen op de hoofdsom oplevert.

6 Projectselectie

6.1 Financiële parameters projectselectie

De projecten dienen te voldoen aan de in hoofdstuk 4 gestelde propositie van BIF. Dit betekent dat BIF een verwacht rendement heeft gelijk aan de beheerkosten inclusief verliezen. De marktpartijen dienen een sluitende business case aan te leveren met cashflow-, balans- en verlies & winst prognoses voor de duur van het project en een rendementsverwachting, met een expected en worst case scenario.

6.2 Inhoudelijke criteria projectselectie

De ingediende projecten moeten ondersteunend zijn voor de doelen, subdoelen en beoogde indirecte beleidseffecten van het BIF. Dit impliceert dat ingediende projectvoorstellen onder meer aan de volgende criteria moeten voldoen:

- Projecten streven naar het maximaliseren van de NGA-dekking in het aansluitgebied, onder meer door zorg te dragen voor een billijk aansluittarief voor eindgebruikers;
- In geval van nieuwe uitrol wordt gekozen voor de meest toekomstvaste NGA-techniek;

- Projecten zijn ingericht zodat een open toegang voor dienstenaanbieders tegen billijke, non-discriminatoire condities, zodat opschaling van maatschappelijke diensten wordt gefaciliteerd;
- Projecten hebben een minimale omvang van € 50.000,- en betreffen ten minste 100 huishoudens of 25 bedrijven (ter voorkoming van versnippering en om de uitvoeringskosten beheersbaar te houden);
- Projecten kunnen betrekking hebben op meerdere investeringsmodellen, te weten de netwerk-coöperatie, de financieringscoöperatie, de dubbele last-mile en de semi-publieke last mile (vgl. Startnotitie Digitale Agenda van Brabant voor een verdere uitleg van deze modellen), ter voorkoming van uitsluiting van marktpartijen door een modelkeuze vooraf.

6.3 Partnermodel

Bij de ontwikkeling van de pijplijn aan mogelijke te financieren projecten wordt nauw samengewerkt met het (nog op te richten) Breedband loket.

Bij de uiteindelijke acquisitie en selectie ten behoeve van BIF wordt de voorkeur gegeven aan een partnermodel. Dit betekent dat de voorkeur wordt gegeven aan de financiële samenwerking met partners met een goede staat van dienst: banken, bekende marktpartijen en gemeenten. Hierbij mag er ten aanzien van BIF nooit sprake zijn van gedwongen winkelnering.

Deze beoogde manier van werken waarborgt de continuïteit van de projecten.

6.4 Zeggenschap en control participaties

BIF zal maximaal een aandeel houden van 50% in de projecten waarin zij investeert (mede op basis van wetgeving). Alle belangen, rechten en plichten van BIF zullen in de overeenkomst worden vastgelegd.

BIF is een financier en is geen ondernemer in de projecten zelf. Er wordt controlerend en coachend opgetreden om de financiële doelstellingen te realiseren en risico's zoveel mogelijk te mitigeren. De marktpartij is leidend in de dagelijkse operaties. Bij iedere financiering zal worden gelet op een juiste incentive structuur om de betrokkenheid van de marktpartij voldoende te waarborgen gedurende de ontwikkeling en gedurende de exploitatie van het project.

6.5 Looptijd fonds, exit strategie

BIF hecht belang aan een duidelijke exitstrategie aan het einde van de beoogde looptijd. De uitstaande financiering wordt derhalve volgens vaste aflossingspatronen terug verkregen. Het rendement van BIF wordt in belangrijke mate bepaald door jaarlijkse cashflow uit de projecten. Het BIF heeft een verwacht rendement gelijk aan de beheerkosten inclusief verliezen. Gezien de aard van de projecten

wordt in de rendementsprognose van BIF in geen rekening gehouden met een eventueel indirect rendement bij een exit.

7 Organisatie en Governance

7.1 Overwegingen bij de keuze voor een BV , uitwerking drie structuurvarianten

De structuur van het fonds moet zodanig worden ingericht dat er een transparante en goed beheersbare vorm ontstaat, waarbij vanuit de Provincie voldoende invloed en sturing kan worden gegeven zonder op de plek van de uitvoerder te gaan zitten. De structuur moet voldoende waarborgen bieden dat de maatschappelijke doelstellingen van de fondsen behaald kunnen worden.

De vormgeving van het fonds is (mede) afhankelijk van de volgende punten:

- Wet- regelgeving (Provinciaal, Nationaal en Europees);
- Mate van (gewenste) zeggenschap, controle en toezicht;
- Mogelijkheden tot samenwerking (intern en extern) en gezamenlijke financiering.

Het is van belang om de fondsen zodanig in te richten dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan hem opgedragen doelstellingen te behalen waarbij ook de Provincie voldoende voeding houdt (middels rapportage en controle mechanisme) zodat de publieke doelen gewaarborgd zijn.

Met inachtnaam van het vorenstaande is als uitgangspunt genomen dat een fonds zal worden opgericht in de vorm van een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.) met als adviesorgaan een Investeringscommissie per fonds en eventueel een Raad van Commissarissen. Er wordt gekozen voor een BV aangezien:

- een BV de beste mogelijkheden biedt voor co-financiering en/of samenwerking op fonds- en/of projectniveau met derden
- de beperking van aansprakelijkheden voor de provincie duidelijk is geregeld;
- de governance van het fonds het beste is in te richten; en
- de fiscale inrichting optimaal is.

Tevens is gekozen voor deze structuur om te voorkomen dat de investeringen zelf als subsidie gekwalificeerd moeten worden, dient het fonds niet binnen het publiekrecht te vallen, maar binnen het privaatrecht.

Ook in het kader van de mogelijke vrijstellingen onder de Europese staatssteunregels kan het beste met bovengenoemde structuur worden gerealiseerd in combinatie de een aantal specifieke regels op het projectniveau.

Er zullen drie varianten worden uitgewerkt: een fonds onder BOM Holding, een fonds direct onder de Provincie, en een variant met opdracht aan een externe uitvoeringsorganisatie via aanbesteding. Hierbij worden voor- en nadelen van de diverse varianten in kaart gebracht om een zicht te krijgen van op de mogelijkheden van de diverse fondsstructuren.

Deze keuze wordt (mede) bepaald door:

- de mate van onafhankelijkheid,
- de mate van controle dat op een fonds moet worden uitgeoefend;
- de mate van toezicht dat op een fonds moet worden uitgeoefend;
- de aanwezigheid van expertise bij een uitvoerder om een fonds te beheren;
- de aanwezigheid van specifieke kennis op het gebied van de markt voor telecommunicatie infrastructuur;
- de keuze om de fondsen te laten kwalificeren als een privaatrechtelijk fonds;
- de relevante wetgeving die bepalen of er wel of geen sprake is van (geoorloofde /vrijgestelde) staatssteun en het kwalificeren van de investeringen als wel of geen subsidie.

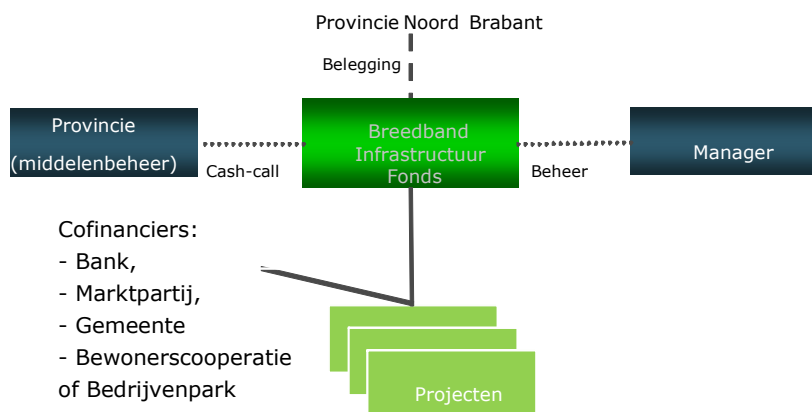
Bovenstaande criteria worden toegepast met inachtneming van de provinciale kaders zoals Nota Deelnemingen en de Code Sturing in samenwerkingsrelaties en de landelijke kaders zoals Wet Markt en Overheid.

7.2 Structuur

Afhankelijk van de gekozen variant is PNB in de BV direct of indirect de enige aandeelhouder. Het fonds wordt gemanaged door een onafhankelijke manager/directie. De directie van de BV wordt bij voorkeur door de provincie zelf aangesteld. Indien de provincie daar niet in slaagt, is het ook mogelijk om het hele fonds publiekelijk aan te besteden.

De middelen van het fonds worden gehouden door de provincie en kunnen worden vrijgegeven middels een cash-call vanuit het BIF. Het fonds treedt op als een katalysator tussen initiatiefnemers, financiers en eindbeleggers door de inbreng van kapitaal, kennis en netwerk. Het fonds investeert bij

voorkeur samen met andere fondsen en/of financiële instellingen. Dit zorgt voor een grotere multiplier en draagt bij aan risicospreiding en deling van kennis en ervaring.

Het BIF heeft de volgende hoofdtaken:

- Investeren in, financieren of garanderen van projecten in gebieden waar conform Europese definities marktfalen optreedt. Dit marktfalen kan worden omschreven als gebieden waarin geen toereikend NGA beschikbaar is, en waarbij er geen investeringsvoornemens van private partijen bekend zijn in de nabije toekomst;
- Begeleiden van de totstandkoming van projectvoorstellen, in samenwerking met het Breedband loket;
- Het toetsen van projecten op parameters die zorgdragen voor voldoende mate van openheid en de toegankelijkheid van diensten op nieuwe en bestaande netwerken, en het maximaliseren van het aantal op NGA netwerken aangesloten huishoudens ('homes connected') in Brabant.

7.3 Competenties en bevoegdheden van de directie van het fonds

De directie van de BV wordt bij voorkeur door de provincie zelf aangesteld. Indien de provincie daar niet in slaagt, is het ook mogelijk om het hele fonds publiekelijk aan te besteden. Belangrijk is dat binnen de directie de volgende competenties aanwezig zijn:

- Reputatie, kennis en netwerk binnen de markt voor telecom infrastructuur;
- Ervaring het besturen van institutioneel gerichte beleggingsfondsen;
- Ervaring met project- en structured finance;
- Lange termijn commitment;
- Ondernemende inslag voor de opbouwfase.

Afhankelijk van de omvang en complexiteit van het project kan de Manager gedurende het due diligence proces ondersteund worden externe adviseurs ten aanzien van de juridische, fiscale, financiële en/of technische aangelegenheden. Bij materiële afwijkingen zal aanpassing van het investeringsvoorstel noodzakelijk zijn en dient hernieuwd goedkeuring gehaald te worden bij de investeringscommissie.

De mandatering van de directie is een bijzonder punt van aandacht. Er zal daarom onder meer een goedkeuringslijst van bijzondere besluiten (grotere investeringen, of investeringen die afwijken van de algemeen bepaalde voorwaarden) die aan de Provincie moet worden voorgelegd, worden opgesteld. Dit recht wordt vastgelegd in de statuten maar kan ook in de onderhandse stukken worden vastgelegd.

Afhankelijk van de keuze voor een van de structuurvarianten, zal er als (algemene) toezichtsorgaan een Raad van Commissarissen (RvC) worden ingesteld. Het is van belang om de taken van de RvC goed te waarborgen in de diverse documenten zodat de doelstellingen van de fondsen bereikt worden binnen de gestelde kaders.

De Investeringscommissie bestaan uit een aantal personen die actief zijn in de markt waar het fonds voor opgericht is en die in staat zijn de investeringen op haar financiële en maatschappelijke merites te beoordelen. De benoeming zal plaats vinden door de aandeelhouder in overleg met de uitvoerder.

7.4 Documentatie

De documenten die benodigd zijn om bovengenoemde structuur te implementeren zijn:

- Statuten van de BV (inclusief goedkeuring BZK voor de deelneming in het fonds);
- Directie reglement;
- Adviescommissie reglement;
- Managementovereenkomst;
- Investeringsreglement;

7.5 Juridische aspecten

Bij de opzet van dit businessplan is een eerste toetsting gedaan op Europese en nationale juridische kaders. Daarbij is gekeken naar:

- Toezicht Autoriteit Financiële Markten en in hoeverre een fonds vergunningplichtig is ten aanzien van de Wet op financieel toezicht.
- Europese Staatsteunkaders, in hoeverre er sprake is voor geoorloofde of ongeoorloofde staatssteun.

- De wet Fido en de Ruddo, die de wettelijke kaders bepalen voor het beleggen van overtollige middelen door decentrale overheden.
- Europese richtlijn Alternative Investment Fund Managers, welke strengere eisen stelt mbt tot aansprakelijkheid aan de bewaarders van kredietinstellingen.
- Fiscaliteit, waarbij bij het opzetten van de fondsen rekening moeten worden gehouden met de meest efficiënte structuur ten aanzien van de fiscale wetgeving.

Een voorlopige conclusie luidt dat deze juridische kaders geen belemmeringen vormen voor het uitwerken van het BIF. Een meer diepgaander onderzoek zal in de vervolgfase worden uitgewerkt.

Europa heeft momenteel een publieke consultatie lopen met betrekking tot aanpassing van staatssteun regels gericht op de financiering van publieke investeringen in breedband netwerken. Naar verwachting worden de nieuwe regels in December 2012 openbaar (en van kracht). Veranderingen zijn erop gericht om zeker te stellen dat overheidsinzet gericht is daar waar marktfalen optreedt, en ook om de snelheid van besluitvorming te verbeteren. In algemene zin is het voorkomen van (niet-toegestane) staatssteun, technologie-neutraliteit (de markt de technologie-keuzes laten maken i.p.v. de als overheid te kiezen voor een bepaalde technologie), het garanderen van de openheid van netwerken voor diverse dienstenaanbieders, en het niet verstoren van marktcompetitie zijn vanuit de optiek van Europa belangrijk.

A. Casus Boekelnet

In de gemeente Boekel wordt ingezet op de start van de aanleg van heel Boekel (kern + buitengebied) in november 2012. Medio april 2013 zou de complete gemeente verglaasd kunnen zijn. BoekelNet is een faciliterende stichting die het glasvezelnetwerk gaat huren van de investerende partij. BoekelNet werkt met drie marktpartners. E-fiber voor laag 1. De risicodragende eigenaar en de verhuurder van het netwerk, A-Questora voor laag 2. De actieve componenten (computerapparatuur) die daadwerkelijk licht op het netwerk zet, en Glashelder voor laag 3 (het dienstenpakket). De eerste twee jaar heeft Glashelder het alleenrecht op de aanbidding van triple play (telefonie, televisie, internet) diensten. Na twee jaar wordt het netwerk opengesteld voor andere triply play diensten aanbieders. Op dit moment wordt de aannemer geselecteerd (door E-fiber). Eind september moet dat leiden tot een opdracht en vergunningaanvraag.

De gemeente Boekel heeft 3800 aansluitbare panden. Vraagbundeling heeft op dit moment een abonnementenpercentage van 54% opgeleverd. Een sluitende businesscase hadden we bij 50%. In de kommen zien we een deelname van 52%, in het buitengebied loopt dat op naar 63%. De verwachting is dat we in de aanlegfase boven 60% over heel de gemeente gaan komen. De aansluitkosten in de kommen liggen op ruim € 800,-- exclusief BTW per aansluiting. In het buitengebied liggen deze boven de € 3.000,-- exclusief BTW gemiddeld. Alle eindgebruikers betalen € 55,-- inclusief BTW voor een basispakket, we hebben daarin geen toeslagen voor het buitengebied. In tegenstelling tot andere commerciële partijen gaat E-fiber uit van een flink langere afschrijftermijn van de passieve infra (de kabel) fors op. Deze investering wordt in 30 jaar afgeschreven, in lijn met de nu verwachte levensduur van een glasvezelnetwerk. Boekel heeft 890 panden in het echte buitengebied exclusief de kern Venhorst. Dat is 23% van het totaal. Verder zijn er nog 100 aan te sluiten bedrijfspanden op de bedrijventerreinen.

Op dit moment blijkt het lastig de financiering rond te krijgen. De totale investering op laag 1 bedraagt ± € 5,3 miljoen. Banken verlangen een eigen vermogen van ± 30%, dat is € 1,5 miljoen. Vanuit de gemeenschap zal een achtergestelde obligatielening worden gevraagd van € 750.000,-- met een looptijd van 20 jaar. De investeerder brengt zelf hetzelfde bedrag in. Voor het restant ad € 3,8 miljoen wordt nog gezocht naar een bancaire lening, op dit moment is het nog onbekend of dat gaat lukken. Banken zijn zeer terughoudend. Boekelnet zet in op een lening van 20 jaar, banken willen (nog) niet verder gaan dan 18 jaar. Daarmee krijgen we een liquiditeits tekort van € 600.000,-- en een negatieve cashflow te financieren bij start groot circa € 250.000,-- en nog eens € 250.000 kapitaal om de solvabiliteitseis op > 30% te brengen; dus totaal € 1mio.

Een achtergestelde provinciale lening zou dit probleem op kunnen lossen. Graag wil de gemeente Boekel en de stichting BoekelNet als pilot dienen om aan te tonen dat een aanpak volgens het scenario 3 zijn vruchten afwerpt. Op dit moment wordt Boekel door veel gemeenten gevraagd uit te leggen hoe zij het proces hebben ingestoken. Een pilot in de financiering in samenwerking met de provincie kan volgens Boekelnet een olievlek effect hebben waarmee Brabant op zeer afzienbare termijn een volledig verglaasde provincie kan worden.

B. Casus 2. Heeze-Leende

In Heeze-Leende is de gemeente al sinds 2008 actief bezig om zowel dorpskernen als buitengebied op een open NGA netwerk aangesloten te krijgen. In 2010 werd daartoe een openbare Europese aanbestedingstraject uitgevoerd, waarmee niet het beoogde resultaat kon worden behaald.

Recentelijk heeft de gemeente Heeze-Leende een vraagbundeling uitgevoerd voor de aanleg van een eigen glasvezelnetwerk in de gemeente. Het betreft hier een volledig open netwerk waarbij de passieve laag geëxploiteerd zal worden door een coöperatie (HSL net). Het netwerk zelf komt in eigendom van een stichting. De doelstelling van de coöperatie hierbij is om zoveel mogelijk interactieve diensten aan alle inwoners van de gemeente open te stellen. In tegenstelling tot commercieel gedreven initiatieven is solidariteit het uitgangspunt: huishoudens in het buitengebied betalen niet meer dan huishoudens in de dorpskern voor hun aansluiting. De gemeente heeft zich in 2011 voor 3,8 miljoen garant gesteld. Eind September 2012 wordt de coöperatie en de stichting opgericht.

Het gaat in Heeze-Leende om 6.138 huishoudens. Minimaal 50% van de huishoudens moest interesse tonen, wilde het van start gaan; inmiddels is gebleken dat 57% van de huishoudens wil meedoen. De basis van het model is dat het aansluiten van de rendabele gebieden (de kernen) financiële middelen opleveren om de onrendabele buitengebieden ook te ontsluiten. Hierdoor zullen dan ook eerst de kernen aangesloten worden, alvorens naar de buitengebieden gekeken wordt.

De aansluitkosten van het project bedragen ongeveer 5,7 miljoen euro. Het grootste deel (4,75 miljoen euro) wordt van de bank geleend. De gemeente stelt zich garant voor deze lening (voor 80%, garantiepremie bedraagt 3,8%). Het resterende bedrag (circa 0,9 miljoen euro) wordt ingebracht door het uitgeven van spaarcertificaten (tegen 5%) aan de toekomstige gebruikers, daarnaast kan het eigen vermogen worden uitgebreid met uitgifte van obligaties gericht op investeerders. De looptijd van de gemeentegarantie is 20 jaar; de projecttijd is 7 jaar.

De financiering van de buitengebieden wordt gedekt uit de winst van de coöperatie, en aangevuld met de teruggestorte garantiepremie van de gemeente. Er wordt dus niet gewerkt met een opslag voor eindgebruikers. Voor de afschrijvingstermijn van het glasvezelnetwerk wordt uitgegaan van 30 jaar.

HSLnet (de coöperatie achter het initiatief) doet een beroep op Provinciale Staten om deze case te ondersteunen met aanvullende financiering. Op deze manier kan HSLnet de buitengebieden sneller verglazen. In de huidige opzet kan naar verwachting over vier jaar een aanvang worden gemaakt met de uitrol van het glasvezelnetwerk in de buitengebieden. De totale verglazing zal dan 4 tot 6 jaar duren, waarmee dus over 8 à 10 jaar dan heel Heeze-Leende is verglaast. Een lening of garantie vanuit de provincie voor deze coöperatie zou deze uitrol versnellen.

C. Casus 3. De aanpak van Reggefiber mbt. glasvezel in het Buitengebied

Reggefiber werkt in verschillende gemeenten in Nederland samen met bewoners, gemeente en de Rabobank om tot de aanleg van glasvezel in het buitengebied te komen. Ondanks gesprekken die gaande zijn, heeft Reggefiber tot dusver nog in geen enkele gemeente in Brabant glasvezel aangelegd in het buitengebied. In twee buitengebieden buiten Brabant, Lonneker en Leusden, zijn wel twee projecten volledig uitgewerkt. In Lonneker gaat de aanleg in september 2012 van start. Uit de ervaringen met deze twee projecten, concluderen Rabobank en Reggefiber dat de daar gevolgde aanpak en werkwijze een goede manier kan zijn om ook in Noord Brabant tot de aanleg van glasvezel in de buitengebieden te komen.

Welk deel van het buitengebied wordt meegenomen?

- De bewoners bepalen zelf welk buitengebied wordt meegenomen. In Lonneker waren dat 48 woningen, in Leusden 77. In Lonneker willen nu bewoners van een tweede gebied, met 342 woningen dezelfde aanpak volgen.

Wanneer wordt er gestart met de aanleg in kern/buitengebied?

- De bewoners van het buitengebied hebben zelf het initiatief genomen. Reggefiber heeft voor hen berekend wat de aanlegkosten zijn voor 48 woningen in Lonneker. (77 woningen in Leusden) Reggefiber investeert € 1.000 per woning, de aanleg kosten zijn in Lonneker € 2.400 per woning, in Leusden € 2.850. Het verschil wordt bijgepast door een deel van de bewoners.
- De bewoners willen hun bijdrage niet ineens betalen maar een lening afsluiten en die gezamenlijk afbetalen. De Rabobank was bereid de lening te verstrekken en er is gekozen voor een financiële coöperatie om de lening te faciliteren.
- Er is geen geld beschikbaar voor het buitengebied vanuit een kruissubsidie door een bijdrage van bewoners in de kern. De bewoners van het buitengebied zijn pas enige tijd na de aanleg in de kern met hun project gestart, dit was daardoor geen optie.
- In Lonneker wil 60% van de bewoners meedoen en is akkoord met het betalen van een eigen bijdrage. Zij hebben een abonnement genomen op de diensten (Internet, TV, Telefoon) tegen standaard tarieven en de Rabobank heeft een lening verstrekt aan de coöperatie.

- In Leusden loopt deze vraagbundeling nog, het bedrag van € 35 wordt als heel hoog ervaren.
- De verwachting is dat de startpenetratie van 60% slechts weinig zal stijgen de komende jaren.
- Bij voldoende deelname en financiering van het verschil, gaat Reggefiber aanleggen.
Moet er een toeslag door eindgebruikers worden betaald?
- Op basis van de aanlegkosten in het buitengebied van Lonneker, was een lening nodig van € 27.500. Samen met de administratieve lasten van hun coöperatie en BTW brengt dit maandlasten voor deze bewoners van € 22, gedurende 10 jaar. Dit komt bovenop hun abonnementskosten bij één van de Service Providers.
- In Leusden was een lening nodig van € 102.000, wat samen met administratieve lasten van de coöperatie en de BTW een maandbedrag van € 35, gedurende 10 jaar betekent.

Welk verschil zou een eventuele provinciale bijdrage maken?

De provincie kan op twee manieren bijdragen: een lening mogelijk maken en het maandbedrag reduceren:

In Lonneker was de Rabobank bereid zonder zekerheden een lening te verstrekken, mede vanwege de nauwe betrokkenheid van de bank bij de bewoners van het gebied in kwestie. In Leusden wil de Rabobank wel enige zekerheid. De gemeente wilde geen garantie verstrekken, maar wel een achtergestelde lening. Dat was voor Rabobank voldoende zekerheid. Daarzonder zou de financiering van de coöperatie niet zijn gelukt.

De provincie kan zowel helpen door een garantie te geven op een lening van een bank aan een coöperatie, als door zelf een achtergestelde lening te verstrekken.

De provincie kan in een dergelijk project ook helpen slagen door een aansluitbijdrage te verstrekken, waardoor de maandlasten worden gereduceerd:

- In Leusden doen wellicht te weinig mensen mee om de financiering rond te krijgen doordat men het maandbedrag van € 35 te hoog vindt. In een ander project (Putten) kwamen de maandlasten uit op € 45 per deelnemende bewoner. De initiatiefnemers kregen onvoldoende medewerking van de bewoners om zo de financiering rond te krijgen.

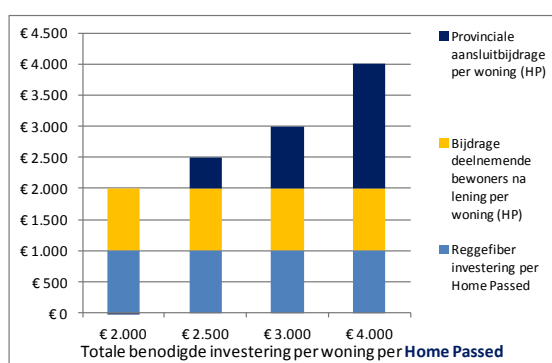
Wat is de totale investeringsomvang?

- Wij verwachten dat we in Brabant projecten zullen tegenkomen met aanlegkosten van € 2.000, € 2.500, € 3.000 maar ook € 4.000. De bijdragen door de verschillende partijen zou er als volgt uit kunnen zien in deze verschillende gevallen:

Financiering in buitengebied per woning

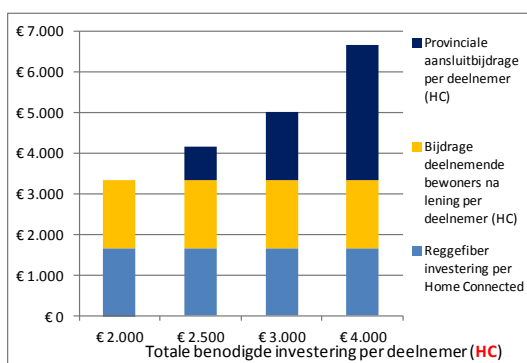
(HC)

(Home Passed)

Financiering in buitengebied per deelnemer

met 60% deelnemers

- Als het bijvoorbeeld, € 300.000 kost om 100 woningen in het buitengebied te verglazen, is Reggefiber bereid om € 100.000 te investeren, mits zij het netwerk aanlegt en eigenaar van het netwerk wordt.
- De 60 bewoners die mee willen financieren aan de aanleg van glasvezel zijn in onze ervaring bereid en in staat elk maximaal € 1.650 bij te dragen. Indien dit geheel wordt geleend, is er een lening nodig van € 100.000 die de 60 leden van de coöperatie samen afbetalen. Dit leidt tot maandlasten tussen de € 20 en € 25, incl. BTW, administratieve lasten en rente van 6% p.j.
- Met een aansluitbijdrage van de provincie van € 100.000 voor 100 woningen kan de aanleg voor 100 woningen (en 60 gebruikers) worden gerealiseerd.
- In dit voorbeeld kan Reggefiber het netwerk verhuren aan Service Providers tegen dezelfde tarieven als in de kernen, zodat de consumentendiensten tegen dezelfde tarieven als in de kernen geleverd kunnen worden.
- Indien door een lagere rentevoet of een achtergestelde lening van de provincie de bewoners meer kunnen lenen, zal de aansluitbijdrage lager kunnen zijn.
- Indien de provincie de administratieve lasten voor elk der vele kleine coöperaties voor zijn rekening neemt, kunnen de bewoners meer lenen en zal de aansluitbijdrage lager zijn.
- Bedrijven die tussen de woningen liggen kunnen ook worden aangesloten, bedrijventerreinen niet.

BUSINESS CASE

GROEN ONTWIKKELFONDS BRABANT

2 oktober 2012

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING.....	3
1.1	Verantwoording.....	3
2.	PUBLIEK BELANG.....	4
3.	BELEIDSKADER	5
4.	UITVOERINGSFILOSOFIE.....	6
5.	GROEN ONTWIKKELFONDS BRABANT	9
5.1	Structuur.....	9
5.2	Randvoorwaarden	10
5.3	Externe beheerfunctie.....	11
5.4	Bewaarfunctie	11
5.5	Smal of breed	13
6.	FINANCIËLE ASPECTEN	13
6.1	Algemeen.....	13
6.2	Beschikbaarstelling van de middelen	14
6.3	Grond.....	15
6.4	Wet HOF en het EMU-saldo	15
7.	IMPLEMENTATIE PLAN	16
Bijlage 1	Budget realisatie exploitatie EHS/EVZ cf. BrUG	17
Bijlage 2	Begrippenlijst.....	18

1. INLEIDING

Natuur en landschap in Brabant spelen niet alleen een rol voor de bescherming van planten en dieren, maar zijn ook van groot belang voor een gezonde leefomgeving en het welzijn van de Brabantse burgers en zijn – als belangrijke vestigingsfactor - een pijler voor de economie. In de Agenda van Brabant vormen natuur en landschap dan ook een leidraad voor het handelen van de provincie. In de kaderstellende nota ‘Brabant Uitnodigend Groen’ (september 2012) is het beleid voor natuur en landschap voor de komende jaren opnieuw vormgegeven. In deze nota wordt een vernieuwende aanpak voor de realisatie van natuur- en landschapsdoelen gepresenteerd, onder meer door het betrekken van ondernemers, natuurorganisaties en andere betrokkenen bij de realisatie en door verhoging van de kosteneffectiviteit. Deze vernieuwende aanpak sluit nauw aan bij de doelstellingen van het Koersdocument Stad en Platteland, dat eveneens inzet op versterking van het particulier initiatief, vernieuwing en samenwerking in het landelijk gebied. Getuige de reacties van een aantal sleutelorganisaties in Brabant (“manifestpartners”) wordt deze aanpak maatschappelijk ondersteund. Bij deze nieuwe aanpak is de vorming van een Groen Ontwikkelfonds Brabant een belangrijk instrument om de vernieuwing van het voorgestane beleid invulling te geven.

Het voorliggende rapport is bedoeld om een basis te bieden voor de besluitvorming over de instelling van een Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Uitgangspunt daarbij zijn de provinciale natuurdoelen die we willen bereiken. In dit rapport is de nadruk gelegd op de uitvoeringsfilosofie; hoe kunnen we zorgen dat in 2027 de totale EHS in Brabant is gerealiseerd. Hierbij staat de samenwerking met Brabantse partners voorop. Vervolgens geven we via de inrichting van het Groen Ontwikkelfonds hier verdere uitwerking aan. Voor wat betreft het fondsbeheer stellen we een externe uitvoeringsorganisatie (‘regie-unit’) voor. Deze moet, binnen de gestelde provinciale kaders, zorgen voor vertrouwen bij onze partners, slagkracht, continuïteit, integraliteit, vernieuwing en ondernemerschap. Voor wat betreft de rol van fondsbewaarder kunnen we nog geen finale keuze voorleggen; hier dienen nog nadere afwegingen te worden gemaakt onder meer samenhangend met de gevolgen van de wet HOF (Houdbare Overheidsfinanciën).

Op basis van de hier gepresenteerde informatie vragen we U een instellingsbesluit te nemen en een voorlopige reservering toe te kennen. Hierna moeten de noodzakelijke voorbereidingen worden getroffen voor de feitelijke oprichting van het Groen Ontwikkelfonds Brabant. Contouren hiervan worden in dit document aangegeven, maar dienen in de implementatiefase nog nader te worden uitgewerkt. De te nemen stappen in de implementatiefase treft U in het laatste hoofdstuk aan.

1.1 Verantwoording

Deze businesscase is tot stand gekomen in een kort en intensief traject waarin externe partners zijn geraadpleegd, van gedachten is gewisseld met enkele onafhankelijke externe deskundigen, alle binnen de provincie betrokken partijen hebben geparticipeerd en gebruik is gemaakt van de financiële en juridische expertise van adviesbureau Zanders. Daarnaast is het Nationaal Groenfonds een aantal malen geconsulteerd.

In het traject is meer informatie naar boven gekomen dan in dit rapport wordt gepresenteerd. Veel van die informatie zal worden gebruikt in het vervoltraject. Wij hebben geprobeerd ons hier te beperken tot het weergeven van informatie die van belang is om te komen tot een instellingsbesluit.

2. PUBLIEK BELANG

In het streven naar een duurzame welvaart en welzijn wil de provincie Noord-Brabant tot de Europese top van kennis- en innovatieregio's blijven behoren. Deze ambitie is neergelegd in de Agenda van Brabant. Om die ambitie te realiseren is versterking van het leef- en vestigingsklimaat in Brabant van groot belang.

Eén van de speerpunten hierbij is, naast bijvoorbeeld een sterk stedelijk netwerk of behoud van erfgoedcomplexen, de instandhouding van de (internationale) doelen voor natuur en biodiversiteit en een gezonde leefomgeving met voldoende natuur in een aantrekkelijk landschap. Die groene omgeving, deels als contramale van verstedelijkt Brabant, is een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven.

De contouren van het groene netwerk zijn vastgesteld door PS in de nieuwe koers landelijk gebied (Stad en Platteland, december 2011) en verder uitgewerkt in het nieuwe Natuur en Landschapsbeleid ("Brabant Uitnodigend Groen", september 2012). In deze documenten zijn de publieke doelen vastgelegd.

Duidelijk is dat deze opgaven niet alleen door de overheid kunnen worden gerealiseerd, maar dat burgers en bedrijven daarin ook een belangrijke rol vervullen. De realisatie van natuur en landschap brengt kansen met zich mee. Kansen voor bijvoorbeeld ondernemers in de vrijetijdseconomie die ontwikkelruimte zien tegen de achtergrond van een groen decor, voor agrariërs die mogelijkheden zien om de integratie van landbouw en natuur opnieuw op hun bedrijf vorm te geven of ondernemers die economie en natuur willen combineren (zie ook advies SER Brabant).

Het provinciaal bestuur heeft in de Agenda van Brabant, het Bestuursakkoord en bij de herziening van het natuur- en landschapsbeleid haar standpunt duidelijk gemaakt. Bestuurlijk bestaat in Brabant een breed draagvlak voor de realisatie van de volledige Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de daaraan gekoppelde Ecologische Verbindingszones (EVZ).

De realisatie van de in "Brabant Uitnodigend Groen" genoemde doelen is vanwege de complexiteit t.a.v. financiering en beschikbaarheid van grond een kwestie van lange adem. Het eindpunt voor de Ecologische Hoofd Structuur ligt niet voor niets op 2027 en voor de Ecologische Verbindingszones is (conform de besluitvorming bij de vaststelling van het BrUG in PS op 28 september 2012) een langere periode beschikbaar. Na realisering van beide is de Brabantse natuur dan "af". Om dat eindpunt echt te halen en ook andere partijen hieraan te committeren, is het van belang dat er voldoende zekerheid is over de benodigde provinciale middelen. Het onderbrengen van deze middelen in een fonds biedt hiervoor naar onze mening de beste garantie. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om samen met Brabantse ondernemers, maatschappelijke organisaties en burgers gezamenlijk en langjarig te werken aan projecten om de EHS vorm te geven. Het wekt vertrouwen bij deze partners en biedt meer continuïteit. Hiermee tonen we ons als betrouwbare overheid richting alle partijen die betrokken zijn bij de realisatie en instandhouding van de EHS/EVZ.

3. BELEIDSKADER

De doelstellingen voor het natuurbeleid zijn in de kaderstellende nota “Brabant Uitnodigend Groen” (BrUG) als volgt omschreven:

1. Een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden inclusief verbindingen;
2. Behoud en herstel van biodiversiteit Brabant breed van stad tot platteland;
3. Een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten gericht op een goed leef- en vestigingsklimaat;
4. Verankering van natuur en landschap in de samenleving, in samenhang met economische en sociale culturele ontwikkelingen in een ruimtelijke context.

De provincie Noord-Brabant kiest voor de realisatie van de hele EHS en alle EVZ's. Voor de rijks-EHS maken wij afspraken met het rijk. Voor de provinciale EHS is aangegeven op welke manier en met hoeveel middelen wij deze EHS willen realiseren. Daarbij is een innovatieve samenwerking met de partners van cruciaal belang.

In BrUG zijn voor de EHS/EVZ de provinciale opgaven opgenomen om te komen tot een samenhangend en robuust verbonden netwerk van natuurgebieden. De opgaven bestaan uit:

- Verwerven en inrichten van 3100 ha provinciale EHS
- Realisatie van 1300 km EVZ
- Inrichting van een gedeelte van de rijks EHS, conform onderhandeling akkoord met het rijk ¹.

Eén en ander leidt ertoe dat de EHS in 2027 gereed is en dat door de realisatie van de EVZ's het samenhangende en robuust verbonden netwerk van natuurgebieden tot stand komt (130.000 ha natuur verbonden door 1600 km EVZ). Hierbij wordt er vanuit gegaan dat ook het Rijk haar deel volgens afspraak voltooit.

Voor realisatie van de totale opgaven is, aldus het BrUG, een bedrag van ca. €467 miljoen vereist. Hieraan draagt de provincie een bedrag van €240 miljoen bij². Voor details van de berekeningen zoals die in BrUG worden gepresenteerd, zie **bijlage 1**.

Een Groen Ontwikkelfonds Brabant is een instrument om bovenstaande doelen uit het BrUG te realiseren en past binnen de nieuwe uitvoeringsfilosofie.

¹ Conform de afspraken met het rijk, zijn we gehouden dat deel van de rijks EHS in te richten dat via de ontwikkelopgave uit het onderhandelingsakkoord aan Brabant wordt toegekend.

² De verwerving van rijks-EHS via het “grond-voor-grond” principe valt buiten de €467 miljoen, want is in principe voor rekening en risico van het rijk. De jaarlijkse bijdrage vanuit de provincie aan beheerkosten blijft via de reguliere begroting lopen.

4. UITVOERINGSFILOSOFIE

Zoals uiteengezet in de nieuwe koers landelijk gebied (Stad en Platteland, december 2011) ondergaat de uitvoering van de EHS/EVZ een ware metamorfose. De insteek is er op gericht om samen met de externe partners de uitvoering ervan op kosteneffectieve wijze vorm te geven. Vernieuwing, samenwerking, ondernemerschap en participatie zijn daarbij de sleutelwoorden.

De externe partners hebben op dit punt ook hun betrokkenheid onmiskenbaar duidelijk gemaakt en zijn bereid om hierin (ook financieel) hun verantwoordelijkheid te nemen. Initiatieven van ondermeer de ZLTO, waterschappen, terreinbeheerders, maar ook SER Brabant laten enthousiasme en vertrouwen in de nieuwe aanpak zien. Vlak voor de zomervakantie bood een aantal belangrijke partners aan Provinciale Staten een “manifest” aan, met daarin het aanbod om een bedrag van €160 miljoen bij te dragen aan de vervolmaking van de Brabantse EHS/EVZ. Hierin wordt ook uitdrukkelijk de wil uitgesproken om dit op een vernieuwende, ondernemende en participatieve wijze te doen.

Met de vorming van het Groen Ontwikkelfonds Brabant willen we de voorwaarden creëren om deze vernieuwende aanpak gezamenlijk met maatschappelijke partners uit te voeren. Deze aanpak moet leiden tot een drietal effecten:

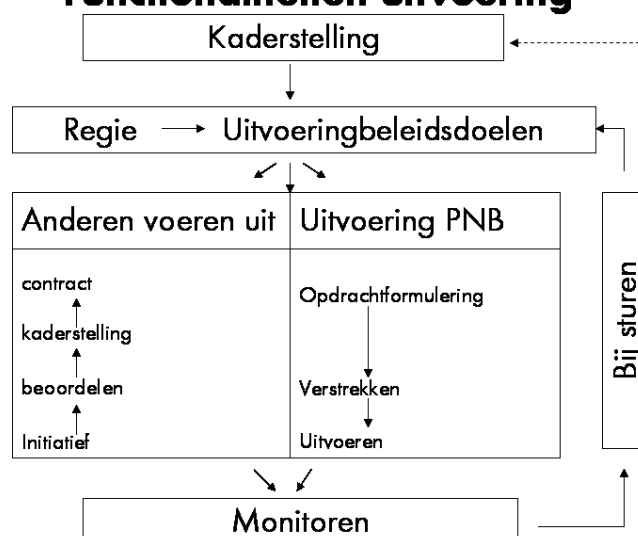
- a. een grotere mate van kosteneffectiviteit via bijvoorbeeld besparingen op de verwerving, inrichting en het beheer van de EHS/EVZ,
- b. een substantiële toename van het aandeel van andere partijen bij de verwerving, inrichting en het beheer van de EHS/EVZ,
- c. het waar mogelijk benutten van nieuwe verdienmogelijkheden en arrangementen.

Bij de uitwerking hiervan zal nagegaan worden welke beleidsmatige ruimte kan worden geboden binnen de kaders van de doelstellingen van het nieuwe provinciale natuurbeleid, waarbij de biodiversiteit van een robuuste EHS/EVZ's is geborgd.

De realisatie van EHS en EVZ's wordt gebiedsgericht opgepakt. In een gebiedsaanpak wordt met partners uit de streek gezocht naar meerwaarde voor het gebied. Een meerwaarde vanuit ecologie, economie en de bewoners. De doelstellingen voor natuur en landschap worden daarbij zoveel mogelijk vanuit een integrale benadering gerealiseerd (people, planet, profit).

Voor de uitvoering van deze vernieuwende aanpak is de inzet van een actieve en breed gedragen, extern gepositioneerde regie-unit van cruciaal van belang. Die unit is klein, professioneel en daadkrachtig, stuurt op innovatie en toetst de businesscases die in de gebieden worden gemaakt. Daarbij kan het gaan om projecten van derden, maar ook projecten van de provincie zelf. Provincie en partners zorgen er dus voor dat de noodzakelijke initiatieven in gezamenlijkheid tot stand komen. De regie-unit zorgt ervoor dat publieke en private geldstromen worden gebundeld, waardoor de impact van de provinciale middelen vrijwel wordt verdubbeld. De regie-unit is niet zelf bij de ontwikkeling en totstandkoming van de verschillende initiatieven betrokken aangezien die rol ligt bij de provincie en partners. De regie unit verzorgt de monitoring van de uitvoering en stuurt waar nodig bij. Uiteraard werkt de regie unit binnen de beleidskaders van BrUG en koppelt die aan de beleidskaders van de deelnemende partijen. (Zie figuur)

Functionaliteiten uitvoering

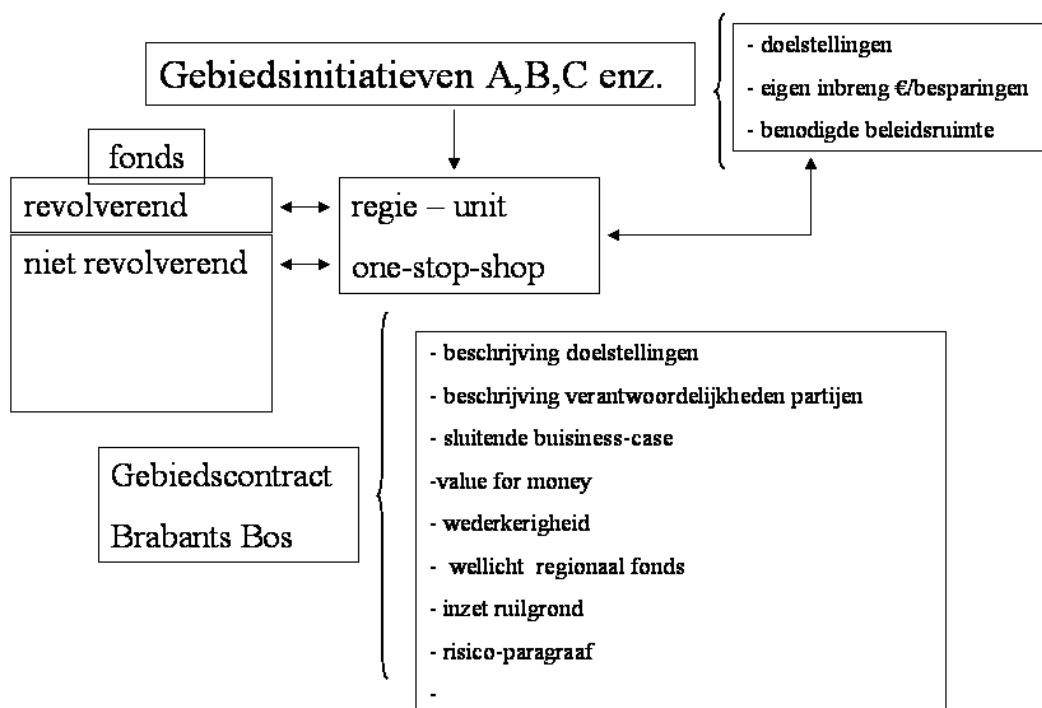

Om slagvaardig en als één loket te kunnen opereren en te kunnen zorgen voor de noodzakelijke bundeling van externe en provinciale middelen, moet de regie-unit kunnen beschikken over de middelen uit het Groen Ontwikkelfonds Brabant. Dit betekent dat de regie-unit het beheer heeft over de middelen van het fonds en deze op basis van business cases aan projecten kan toewijzen. De projecten die voor financiering in aanmerking komen zijn van voldoende ambitieniveau (qua omvang, snelheid en mate van innovatie), levensvatbaar en onderbouwd door een sluitend financieringsvoorstel. Aan de inzet van de middelen zal de voorwaarde verbonden zijn dat de mogelijkheden om te besparen maximaal zijn benut en dat andere partijen ook substantieel meefinancieren. De regie-unit toetst hierbij of de desbetreffende projecten en gebiedsinitiatieven voldoen aan de provinciale doelstellingen van BrUG en of hierin de noodzakelijke cofinanciering en besparingen zijn gerealiseerd. Zo nodig kan de regie-unit bevorderen dat er gebruik wordt gemaakt van de benodigde beleidsruimte om de haalbaarheid te vergroten. Als deze toetsing tot positieve uitkomsten heeft geleid, dan kan de regie-unit de middelen van het fonds toewijzen. De regie-unit opereert onder een toezichtsorgaan, waarin naast de provincie ook vertegenwoordigers van de betrokken partners deelnemen. De regie-unit draagt geen zorg voor de betalingen; deze bevoegdheid is ondergebracht bij een aparte fondsbewaarder (zie volgende hoofdstuk).

In figuur als volgt:

Intern /Extern fonds en regie

“Brabantbreed opstellen en per projectgebied afregelen”

Projectvoorbeeld 1

Ter illustratie van de trendbreuk die we teweeg willen brengen ten opzichte van de huidige wijze van realiseren het fictieve project Brabants Bos waar twee ondernemers recreatie-activiteiten willen opzetten in de rand van de EHS en 1 melkveehouder wil natuurboeren. Fondsmiddelen worden hier niet-revolverend ingezet, middels subsidies en opdrachten. Echter, de bijdrage van derden (“multiplier”) wordt significant hoger dan de huidige praktijk.

Brabants Bos traditionele business case

- 100 ha verwerven á 60.000 = 6 mln. Provincie: 6 mln.
- 300 ha inrichten á 10.000 = 3 mln. Provincie: 3 mln.
- 1200 ha hydr. herstel á 4.000 = 4,8 mln. Provincie: 2,4 mln.

Totaal 11.4 mln.

Bijdrage provincie: 11,4 mln.

Voorbeeld Brabants Bos business case nieuwe stijl

- Natuur boer 40 ha
- 60 ha. verwerven á 60.000 = 3,6 mln Prov.: 3,0 mln. Terreinbeh.: 0,6
- Natuurboer 40 ha. inrichten
- Recr. ondernemers 60 ha. inrichten pm.
- 200 ha. inrichten á 10.000 = 2,0 mln. Prov.: 1,0 mln. Terreinbeh.: 1,0
- 1200 ha. hydrherstel á 4.000 = 4,8 mln. Prov.: 2,4 mln. Waterschappen: 2,4

Totaal	10,4 mln. Prov.: 6,4 mln. Derden: 4,0
---------------	--

1 mln. goedkoper en 4,0 mln. meer bijdragen derden ten opzichte van de traditionele business case

In de case nieuwe stijl realiseert de natuurboer 40 ha. EHS zelf op zijn bedrijf. Deze hectares hoeven dus niet verworven te worden.

Voor de twee recreatieondernemers geldt dat de inrichting van 60 ha. voor hun rekening nemen (in dit voorbeeld was die grond al eerder verworven)

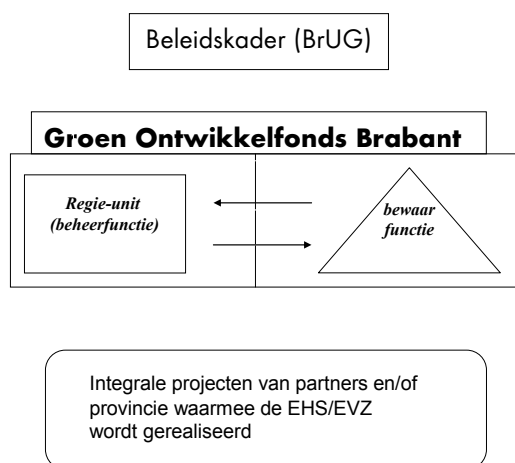
5. GROEN ONTWIKKELFONDS BRABANT

5.1 Structuur

De structuur van het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) bestaat uit twee onderdelen:

- a. Een fondsbeheerder; deze is verantwoordelijk voor de uitvoering van het fonds en draagt zorg voor de realisatie van de doelstellingen. Deze functie wordt binnen het GOB vervuld door de hiervoor genoemde regie-unit.
- b. Een fondsbewaarder: deze is verantwoordelijk voor het vermogen van het fonds en draagt zorg voor de rechtmatige besteding van de middelen. Voor deze functie kan gebruik worden gemaakt van een externe bancaire organisatie, zoals bijvoorbeeld het Nationaal Groenfonds, of kan ook door de provincie zelf worden vervuld.

Groen Ontwikkelfonds Brabant

De beide componenten van het GOB vormen een “twee-eenheid”, maar hebben wel duidelijk onderscheiden functies en verantwoordelijkheden.

De beheerder (regie-unit) adviseert bij het opzetten van projecten; beoordeelt projecten aan de hand van de provinciale beleidskaders, criteria en randvoorwaarden; kent middelen toe uit het GOB; geeft opdracht aan de bewaarder tot betaling uit het fonds en controleert de uitvoering van projecten (voortgang en resultaat).

De middelen die bij de fondsbewaarder (het bancaire deel) zijn ondergebracht, zijn bedoeld voor de financiering van de uitvoering van projecten. De bewaarder betaalt, participeert en leent uit en krijgt al dan niet direct de activa op haar naam.

De beheerfunctie (regie) en de bewaarfunctie (bancair) zijn (juridisch) strikt van elkaar gescheiden. Voordeel hiervan is dat de beslissingsbevoegdheid en het daadwerkelijke geldverkeer gescheiden zijn en er dus extra zekerheid is dat de afgesproken criteria en randvoorwaarden ook daadwerkelijk worden nagekomen.

5.2 Randvoorwaarden

Tot de randvoorwaarden voor het toekennen van middelen uit het fonds behoren onder meer dat:

- wordt voldaan aan de doelstellingen, beleidskaders en randvoorwaarden van BrUG
- er sprake moet zijn van een sluitende business case
- de vereiste besparingen en cofinanciering worden gerealiseerd
- dat wordt voldaan aan – nog op te stellen- vereisten t.a.v. mogelijke financieringsvormen (b.v. cofinanciering, lening, garantstelling, subsidie)
- de initiatiefnemer – ook in financiële zin- voldoende betrouwbaar is .

Elke business case wordt beoordeeld door de regie-unit die de trekkingsrechten uit het Groen Ontwikkelfonds Brabant toekent.

5.3 Externe beheerfunctie

De vernieuwende aanpak en het samenwerkingsmodel dat wij voor ogen staan vragen om een hierbij passende uitvoeringsstructuur. Wij stellen daarom voor de beheerfunctie (regie-unit) extern te positioneren en onder te brengen in een aparte rechtspersoon. We zien hiervoor onder meer de volgende argumenten:

- Grotere slagkracht in de uitvoering.
- Versterking van de samenwerking met maatschappelijke partners waardoor de kans op (financiële) participatie van derden wordt verhoogd.
- Bevordert de integraliteit van projecten.
- Versterkt gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid.
- Betere ondersteuning van vernieuwende arrangementen en geeft ruimte aan ondernemerschap
- Bijdragen aan efficiëntere besluitvorming en zo het tempo van de uitvoering van projecten bevorderen.

Governance

Ons voorstel voor een extern gepositioneerde regie-unit impliceert dat de provincie op afstand komt te staan. Om de belangen en positie van de provincie goed te borgen is het daarom van het grootste belang dat er wordt gekozen voor een passende en adequate rechtsvorm en governance –structuur. Deze moeten dan tevens recht doen aan de positie van de overige betrokken partijen. Dit vergt nader overleg met alle betrokkenen. Daarom kunnen we in dit stadium alleen aangeven dat we inzetten op het onderbrengen van de regie-unit in een passende rechtspersoon, die ons in staat stelt adequaat te sturen op doelmatigheid en rechtmatigheid. Tevens zal de regie-unit moeten beschikken over een adequaat toezichtsorgaan, al dan niet aangevuld met een deskundige investeringscommissie.

Uit een verkenning naar mogelijke rechtsvormen in de voorbereiding van deze business case is een voorkeur ontstaan voor een vennootschappelijke structuur (NV of BV). Deze biedt de meeste zekerheden m.b.t. doelmatigheid, zeggenschap, aansprakelijkheid, risico's en verantwoording. Een NV-BV biedt ook de mogelijkheid tot het instellen van een Raad van Commissarissen en een Investeringscommissie.

Een cruciaal onderdeel van de inrichting van de nieuwe rechtspersoon zal bestaan uit de vraag hoe de samenwerking met en verantwoordelijkheid van de partners hierin het best tot uitdrukking kan worden gebracht. Dit hangt mede af van de wijze waarop de partners aan hun betrokkenheid en verantwoordelijkheid invulling willen geven. Een mogelijkheid is dat de externe partners zitting nemen in het toezichtsorgaan, maar er kan ook gekozen worden voor een aparte positie van de partners binnen de uitvoeringsstructuur (bijv. via een aparte Stichting). Dit vergt nader overleg met betrokken partners. Ook zal binnen de provincie nog nader beoordeeld moeten worden welke voor- en nadelen de verschillende opties bevatten. Hierbij zal ook betrokken worden welke gevolgen de wet HOF op de verschillende opties zal hebben. Daarom zal in het vervolgtraject, waarin het oprichtingsvoorstel wordt vormgegeven, e.e.a. nader worden uitgewerkt.

5.4 Bewaarfunctie

De bewaarfunctie is binnen het Groen Ontwikkelfonds Brabant juridisch afgescheiden van de beheerfunctie. Hierdoor ontstaat meer zekerheid dat het vermogen goed wordt beheerd en dat de doelstellingen adequaat worden nagekomen. In de rolverdeling heeft de beheerder de beschikking

over het vermogen en bepaalt op welke wijze dit wordt uitgegeven. De bewaarder heeft de functie van financieel beheerder en kassier.

Er zijn ruwweg twee mogelijkheden om de bewaarfunctie binnen het Groen Ontwikkelfonds Brabant vorm te geven:

- a. onderbrengen bij een gespecialiseerde en gekwalificeerde externe fondsbewaarder, zoals bijvoorbeeld het Nationaal Groenfonds of een andere bancaire instelling.
- b. de bewaarfunctie bij de provincie houden.

Wij zijn van mening dat er goede redenen zijn om de bewaarfunctie (bancaire unit) bij een externe, gekwalificeerde organisatie onder te brengen:

- De externe bewaarfunctie stroomlijnt de inzet van middelen.
- Het biedt continuïteit en langjarige beschikbaarheid van gelden, van belang voor de natuurdoelen.
- Het geeft zekerheid over de beschikbaarheid van het provinciale aandeel waardoor externe partijen worden verleid ook vermogen in te zetten.
- Het geeft vertrouwen aan de Brabantse burger en bij natuur en landschapsontwikkeling betrokken partners dat het de provincie ernst is met het afmaken van de Brabantse natuur.
- Een gespecialiseerde bancaire fondsbewaarder kan specifieke expertise inbrengen met betrekking tot bijvoorbeeld het kredietbeheer en de risicobeoordeling van de voorliggende projecten en kan een ondersteunende rol vervullen bij de ontwikkeling en invulling van nieuwe financiële arrangementen (bijv. leningen en participaties).
- Een externe bewaarder kan mogelijk een rol spelen om de gevolgen van de wet HOF te beperken.

Mogelijke nadelen van een externe fondsbewaarder zijn:

- De financiële kosten door lagere renteopbrengsten en de kosten voor de bewaarfunctie.
- Er moeten vooraf duidelijke afspraken worden gemaakt over de invulling van de bewaarfunctie, waardoor mogelijk de flexibiliteit kan worden beperkt.
- Door de lange termijn horizon van 15 jaar kunnen er kosten gemoeid zijn wanneer er tussentijds noodzaak is tot wijziging van de voorwaarden of beëindiging van de relatie.

De voordelen van het onderbrengen van de bewaarfunctie bij de provincie zijn onder meer:

- Minder kosten en mogelijk hogere renteopbrengsten zolang geprofiteerd kan worden van de bestaande uitzettingen; dit laatste voordeel verdwijnt mogelijk wanneer schatkistbankieren verplicht wordt.
- Meer flexibiliteit over de besteding van de gelden.
- Directe controle over de bestedingsvoorstellen van de fondsbeheerder.

Nadelen:

- Provincie zal door derde partijen anders worden beoordeeld dan een externe fondsbewaarder en daardoor minder vertrouwen wekken.
- Provincie mist specifieke bancaire expertise van een gespecialiseerde fondsbewaarder.
- De gevolgen van de wet HOF zullen direct van invloed zijn.

In het vervolgtraject zal deze voor- en nadelen van beide opties afgewogen worden, waarbij met name beoordeeld zal worden welke toegevoegde waarde kan worden vervuld door een externe bancaire fondsbewaarder (bijv. specifieke deskundigheid, continuïteit, meerwaarde voor

partnerorganisaties, etc.) en wat de financieel-technische effecten hiervan zijn, zoals kosten-baten, eventuele renteverliezen en de consequenties in relatie tot de wet HOF.

Bij het extern plaatsen van de bewaarfunctie is de keuze het fonds te koppelen aan een bestaande partij, zoals bijvoorbeeld het Nationale Groenfonds, en/of het oprichten van een aparte Stichting Bewaarder. Het Nationaal Groenfonds is hierbij interessant omdat dit een gespecialiseerde bancaire overheidsorganisatie is die mede door de provincies (waaronder Brabant) is opgezet om de ontwikkeling van natuur en landschap in Nederland te bevorderen. De uiteindelijke keuze zal in het vervolgtraject, waarin het oprichtingvoorstel wordt vormgegeven, nader worden uitgewerkt.

5.5 Smal of breed

Hoewel het Groen Ontwikkelfonds Brabant in beginsel een instrument is voor de realisatie van projecten die bijdragen aan de realisatie van de EHS en EVZ's, zal in de praktijk blijken dat door de vernieuwende aanpak en de intensieve samenwerking die hiermee samenhangt, veel projecten integraal van karakter zijn. Door de gebiedsgerichte aanpak is het onvermijdelijk dat vaak ook andere opgaven erbij worden betrokken, zoals bv. CO2-verlaging, recreatie of landbouwstructuurversterking. Immers een belangrijk deel van de verdienmogelijkheden liggen op het snijvlak van de betreffende sectoren. Het voordeel hiervan is dus dat zo ook toegang ontstaat tot aanvullende financiële middelen. Deze kunnen aan het desbetreffende project worden toegevoegd en zo de haalbaarheid ervan vergroten of de uitvoering versnellen. Verbreding van de doelen van het fonds en flexibeler inzet van middelen is wenselijk, om meer middelen te ontsluiten. Te overwegen valt daarom om onderscheid te maken in de breedte van het fonds vanuit de verschillende financieringsvormen. Verbreding mag er uiteraard niet toe leiden dat de betreffende provinciale middelen voor andere doelen worden gebruikt dan waarvoor ze zijn bestemd. Middelen bestemd voor bijvoorbeeld recreatie en toerisme moeten ook daar terecht komen en zo geldt ook voor de middelen van natuur en landschap: deze zijn bedoeld voor de realisatie van de provinciale natuur & landschapsdoelen.

We zien mogelijkheden om vanuit onder meer de volgende terreinen tot een meer integrale gebiedsgerichte aanpak te komen om zo de realisatie van de natuurdoelen te bevorderen:

- Recreatie en toerisme;
- Water (mede gekoppeld aan het nieuwe provinciale Waterplan)
- Agrofood
- Kavelruil
- Energie

Door de onderlinge samenhang van opgaven in het landelijk gebied is het van belang het GOB zo wordt ontworpen dat in de loop der tijd een breed spectrum aan integrale projecten in het landelijk gebied in directe samenhang met het GOB kunnen worden gerealiseerd (groeimodel).

6. FINANCIËLE ASPECTEN

6.1 Algemeen

In het BrUG is berekend dat de provinciale bijdrage aan de realisatie van de totale natuur & landschapsopgaven €240 mln. bedraagt. Wij stellen voor om dit bedrag in één keer voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant beschikbaar te stellen. Hierdoor borgen we langjarige beschikbaarheid van

middelen wat voor de continuïteit van de realisatie van EHS/EVZ van groot belang is. Immers, dit zijn vaak projecten van lange adem. Het biedt zekerheid ten aanzien van de beschikbaarheid van provinciale middelen aan andere partijen die mee willen investeren. Tot slot geeft het vertrouwen aan de Brabantse burger en aan alle partijen die betrokken zijn bij natuur & landschapsontwikkeling dat het de provincie ernst is met het afmaken van de Brabantse natuur.

De middelen van het fonds zullen voor het overgrote deel afkomstig zijn van de provincie. Partners storten niet op voorhand (lumpsum) in het fonds. Wel is het mogelijk dat de middelen die partners voor regionale projecten beschikbaar stellen, via de fondsbewaarder worden uitgekeerd aan de initiatiefnemers. Naast provinciale middelen en middelen van partners zullen naar verwachting (beperkt) aanvullende middelen beschikbaar komen door storting van derden in het fonds; bijvoorbeeld in de vorm van compensatiegelden.

De kans dat externe middelen via het fonds worden geleid, wordt groter geacht wanneer ook de fondsbewaarder extern wordt ondergebracht. Het is minder aannemelijk dat externe partijen de middelen op de rekening van de provincie zullen storten.

In het fonds kan ook sprake zijn van verrekening van grondtransacties. Hieronder wordt dit element nader toegelicht.

Het merendeel van de middelen uit het fonds zal – vanwege de aard van de natuurprojecten- niet revolverend kunnen worden ingezet. Voor een klein deel (bijvoorbeeld projecten waarvan commerciële activiteiten deel uitmaken) kan dit mogelijk wel het geval zijn. Met de realisering van de doelen die met het fonds worden nagestreefd, neemt het resterende volume van het fonds in de loop der tijd af. Bij de volledige realisatie van de natuur en landschapsdoelen in 2027 zal het fonds zijn uitgeput.

6.2 Beschikbaarstelling van de middelen

De wijze waarop de provincie de middelen in het fonds beschikbaar stelt is mede afhankelijk van de vraag of inderdaad wordt gekozen voor een externe bancaire fondsbewaarder of dat het fonds toch binnen de provincie blijft. Deze vraag dient bij de verdere uitwerking van het fonds nog te worden beantwoord. Hierbij zal ook met name worden gekeken naar de consequenties in relatie tot de wet HOF.

Wanneer wordt besloten om de middelen in één keer bij een externe fondsbewaarder beschikbaar stellen (nominaal € 240 mln.) dan moet hierbij rekening worden gehouden met de randvoorwaarden die gelden vanuit de Investeringsagenda. Alle investeringen van de Investeringsagenda zijn nominale bedragen en worden niet geïndexeerd. Verder ontvangt de provincie rente op de middelen van de Investeringsagenda die aan het beschikbare saldo wordt toegevoegd. Wanneer nu de middelen in een keer aan een externe fondsbewaarder wordt overgemaakt, dan zullen deze middelen rente-inkomsten genereren die aan het Groenfonds worden toegevoegd en dus niet langer beschikbaar zijn voor de Investeringsagenda. Om dit effect te voorkomen zal niet het nominale bedrag van € 240 mln. aan de fondsbewaarder beschikbaar worden gesteld, maar de netto contante waarde daarvan. Door de rente-inkomsten zal dit bedrag aangroeien tot de beoogde eindsom van € 240 mln. Te zijner tijd zal moeten worden berekend wat de netto contante waarde precies zal zijn, rekening houdend met onder meer het verwachte liquiditeitsverloop en de te verwachten rente (Ter vergelijking: de

netto contante waarde is ongeveer € 200 mln, wanneer wordt uitgegaan van lineaire uitgaven, een provinciale rekenrente van 3% en een looptijd van 15 jaar).

Wanneer de middelen bij de Provincie blijven dan blijft het nominale bedrag van € 240 mln. beschikbaar. De provincie maakt dan de middelen naar de projecten over wanneer de regie/unit daartoe opdracht heeft verleend. De voordelen om de middelen bij de provincie te laten zijn onder meer directe zeggenschap op de besteding van de middelen, geen extra kosten voor externe bewaarder en de rente-inkomsten blijven binnen investeringsagenda. De nadelen zijn dat het fonds sterk gekoppeld blijft aan provincie en daardoor mogelijk minder vertrouwen wekt bij externe partners. De provincie mist ook de specifieke deskundigheid van een externe bancaire fondsbewaarder en verder zullen de gevolgen van de wet HOF volledig doorwerken.

Het GOB kan ook (aan)gevuld worden met middelen die beschikbaar komen vanwege natuurcompensatie, schenkingen/donaties en Europese fondsen (via cofinanciering).

6.3 Grond

Bij het realiseren van de ambities zoals omschreven in het BrUG, speelt het aan- en verkopen van gronden een grote rol. Hierbij gaat het om drie verschillende grondposities en – transacties:

- a. de provinciale gronden die via voorfinanciering eerder door de provincie zijn aangekocht.
- b. de aan- en verkoop en ruiling van gronden gericht op de realisatie van de rijks EHS op basis van de zogenaamde ontwikkelopgave beschikbaar gesteld door het rijk.
- c. de verwerving via aankoop en ruiling van gronden gericht op de realisatie van de provinciale EHS

Bij de uitwerking van het GOB zal de realisatie tussen de grondstromen en het fonds nader worden uitgewerkt.

6.4 Wet HOF en het EMU-saldo

De wet HOF eist dat inkomsten en uitgaven van de provincie zoveel mogelijk met elkaar in overeenstemming zijn en in beginsel niet een bepaalde marge overschrijden, omdat dit gevolgen heeft voor het door Nederland afgesproken EMU-saldo. Dit brengt beperkingen met zich mee om uitgaven te doen ten laste van het provinciale vermogen. Deze beperkingen gelden niet zolang het vermogen revolverend wordt ingezet, dat wil zeggen als vermogen in stand blijft, bijvoorbeeld via leningen en participaties.

Het revolverend inzetten van de beschikbare middelen is slechts zeer beperkt mogelijk binnen het GOB. Het merendeel van de uitgaven van het GOB heeft dan ook een negatief effect op het EMU-saldo.

Onderzocht wordt of er mogelijkheden zijn om de gevolgen van de wet HOF voor het GOB te beperken. Mochten deze niet aanwezig zijn, dan zullen uitgaven ten laste van het GOB die niet revolverend zijn een negatief effect op het EMU-saldo hebben. Hierbij maakt het geen verschil of de middelen bij een externe fondsbewaarder of bij de provincie worden ondergebracht. Op basis van een totale analyse van het verloop van de provinciale inkomsten en uitgaven zal beoordeeld moeten

worden of de uitgaven van het GOB risico's voor het EMU saldo bevatten. Ook de aan- en verkoop van gronden door de provincie heeft een effect op het EMU-saldo. Aankoop van grond heeft een negatief effect, verkoop van grond een positief. Indien aan- en verkoop in hetzelfde jaar plaatsvinden, is het effect nihil. Als dit niet het geval is, zal in het jaar van aankoop het EMU-saldo negatief worden beïnvloed en in het jaar van verkoop positief. Het GOB kan ingezet worden om deze effecten te mitigeren. Het effect op het EMU-saldo wordt ook beïnvloed door de keuze wie uiteindelijk de gronden in eigendom krijgt. Het inbrengen (als het ware 'verkopen') in het GOB van gronden die reeds in het bezit zijn van de provincie, heeft een positief effect op het provinciale EMU-saldo.

7. IMPLEMENTATIE PLAN

Ingeval besloten wordt tot het instellen van een extern Groen Ontwikkelfonds Brabant en het toewijzen van de benodigde middelen hiervoor (nominaal €240 mln.) kan worden overgegaan tot de volgende stap, namelijk het voorbereiden van het oprichtingsbesluit.

Bij de voorbereiding van dit oprichtingsbesluit zullen onder meer de volgende onderwerpen nog nadere uitwerking behoeven:

- de inrichting, juridische verankering en governance van de regie/unit
- de betrokkenheid van de externe partners en hun positionering binnen de structuur van het fonds
- de keuze van de bewaarfunctie van het fonds
- de wijze van beschikbaarstelling van de middelen van het fonds
- de gevolgen van de wet HOF
- de overeenkomsten met en tussen de onderdelen van het fonds (bewaar- en regie-unit) en de positie van de provincie daarbij
- de relatie met de middelen voor natuurbeheer

De uitwerking van al deze onderwerpen zullen uiteindelijk omgezet worden in overeenkomsten die, voorzien van toelichting en overwegingen, in een samenhangend pakket ter goedkeuring zullen worden aangeboden aan Provinciale Staten.

Uiteraard zal bij de vormgeving en instelling van het fonds worden aangegeven op welke wijze recht wordt gedaan aan de kaderstellende, controlerende rol en het budgetrecht van PS.

-0-

Bijlage 1 Budget realisatie exploitatie EHS/EVZ cf. BrUG

Totaal budget inrichting en verwerving conform BrUG					
Totaal in richten en te verwerven	15.200 hectare	Trad. Benodigd	Efficiënter	Budget conform bijlage 2 BrUG	Andere partijen
Rekensom in tabel>		basis bedrag	wordt in mindering gebracht op het voorgaande	wordt in mindering gebracht op het voorgaande	resteert
- Waarvan nog te verwerven én waarvoor internationale verplichtingen gelden (rijksdeel EHS)	6500 hectare	Nvt. Rijk	Nvt. Rijk	Nvt. Rijk.	Nvt. Rijk.
- Inrichting rijksdeel EHS voor rekening prov. ³	6700 hectare	87 mln	47mln	40 mln	
- Waarvan nog te verwerven maar geen internationale verplichtingen (provinciaal deel EHS)	3100 hectare	217 mln		109 mln	108 mln
- Inrichting Provinciale EHS	3100 hectare	40 mln	20 mln	20 mln	
- EVZ etc.	1300 km	123 mln	27+25mln	71 mln	
EHS/EVZ éénmalig		467 mln	119 mln	240 mln	108 mln

Bijlage 2 Begrippenlijst

'Grond voor grond' principe	Het grond voor grond principe is een term voor de financiering van de realisatie van de rijks EHS uit het onderhandelingsakkoord decentralisatie. Het houdt in dat de provincies voor de realisatie van de rijks EHS geen euro's maar grond als dekkingsmiddel beschikbaar wordt gesteld. Door deze gronden te verkopen / te ruilen kan de ontwikkelopgave worden gerealiseerd.
Manifestpartners	De maatschappelijke partners (Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Brabants Particulier Grondbezit, Brabantse Milieufederatie, de Brabantse waterschappen, de ZLTO en de ANWB) die zich verenigd hebben bij de PS verkiezingen 2011 en daarvoor het verkiezingsmanifest 'het Brabantse buitengebied in een metropolitane samenleving' hebben opgesteld.
Ontwikkelopgave	De ontwikkelopgave is het deel van de rijks EHS (17000 ha verwerving en 40000 ha inrichting) waarover in het onderhandelingsakkoord decentralisatie Natuur is overeengekomen dat deze wordt gerealiseerd voor 2021 door de provincies. Om deze opgave te bekostigen is op basis van het grond voor grond principe een areaal grond beschikbaar gesteld in het onderhandelingsakkoord.
Provinciale EHS	De provinciale EHS is dat deel van de EHS dat nog moet worden verworven en ingericht en dat niet valt onder de Rijks EHS.
Rijks EHS	De rijks EHS is dat deel van de rijks EHS dat nog moet worden verworven en of ingericht en waar internationale verplichtingen op rusten zoals Natura 2000 (PAS), en de Kaderrichtlijn Water.

Rapport voor Provincie Noord-Brabant inzake opzet Fondsvoorstel met checklist en toelichting

**F. van Hussen
2 oktober 2012**

Rapport Opzet Fondsvoorstel met checklist en toelichting

Algemeen

Voor de uitwerking van de vier fondsen op basis van de Agenda van Brabant met de middelen uit de Investeringsagenda, is Zanders als financieel- en juridisch adviseur gevraagd het opzetten van de vier fondsen voor de Provincie Noord-Brabant te begeleiden. Zanders heeft zitting genomen in alle werkgroepen om de "schakel" te kunnen zijn tussen alle werkgroepen. De werkgroep Structuur is opgericht als een overkoepelende werkgroep die zich bezig houdt alle aspecten die maken hebben met fondsvorming, waarbij de vragen die zich voordoen met betrekking tot fondsvorming behandeld zijn.

De werkgroep Structuur bestaat uit medewerkers van de Provincie van de juridische- en financiële afdeling en afdeling inkoop aangevuld met de mensen van Zanders.

Er is wekelijks overleg geweest om de "feed back" uit de diverse werkgroepen te bespreken en enige malen in een kleinere groep om specifieke onderwerpen te behandelen.

Het product van de werkgroep is het memorandum opgesteld onder redactie van Zanders.

Het memorandum is tweeledig opgesteld.

Enerzijds een checklist met een korte toelichting om alle mogelijke aspecten te belichten die met fondsvorming te maken hebben. Een aantal van de aspecten zijn getoetst en bleken niet van toepassing of zijn nader uitgewerkt. Een aantal aspecten verdient nog nadere aandacht of onderzoek.

Vanzelfsprekend is de komende besluitvorming ten aanzien van de inrichting van de fondsen en de verdere uitwerking van de fondsen nog van invloed op een aantal aspecten zoals nu opgenomen in het memorandum. Het is dan ook een "werkdocument", welke telkens zal worden aangepast op de beslissingen en de voortgang in de fondsvorming.

Anderzijds zijn er aspecten opgenomen, welke door de werkgroepen al (gedeeltelijk) zijn uitgewerkt in de diverse business cases of die in het vervolgtraject nadere uitwerking nodig zullen hebben.

Uitgangspunt voor het onderliggende memorandum.

Het gaat om privaatrechtelijke fondsen die een maatschappelijke doelstelling hebben, waarbij de middelen die ingezet worden (zoveel mogelijk) revolverend moeten zijn. De governance (organisatie) van de fondsen moeten zodanig zijn dat er een goede balans tussen de controle, toezicht, invloed vanuit de Provincie en de uitvoerder van het fonds die zich met een goed mandaat in de markt kan bewegen.

De randvoorwaarden zijn hierbij:

- Wet- regelgeving (Provinciaal, Nationaal en Europees);
- Mate van (gewenste) zeggenschap, controle en toezicht;
- Mogelijkheden tot samenwerking (intern en extern) en gezamenlijke financiering;
- Expertise fondsmanagement en marktkennis;
- Keuze intern of extern fondsbeheer;
- Governance fondsen.

Aandachtspunten:

- De fondsen dienen privaatrechtelijk te zijn. Dit ziet op de inrichting van het fonds (governance) en het fondsmanagement (intern of extern) met de daarbij behorende investeringen (géén subsidies).

Dit is van belang:

- o om de investeringen niet als subsidies te laten kwalificeren,
 - o te voldoen aan de regels voor geoorloofde staatsteun dan wel vrijstellingen hierop;
 - o te voldoen aan de regels voor de wet HOF;
 - o de mogelijkheid om gebruik te maken van het privaatrecht ten aanzien van de gedane investeringen;
 - o De mogelijkheid om als fonds gebruik te maken van Europese programma's.
- Aspecten betreffende de wet HOF.
- Aspecten van inbesteding of aanbesteding van de werkzaamheden ten aanzien van de uitvoering van het fondsbeheer.

Na de eerste besluitvorming en de daarbij aangegeven richting, zal tijdens de implementatie van de diverse fondsen nog specifiek gekeken moeten worden naar de bovengenoemde aandachtspunten.

Conclusie:

De conclusie kan zijn dat we op dit moment geen aspecten zijn tegengekomen die zodanig zijn dat één of meer fondsen geen doorgang kunnen vinden op basis van de financiële, juridische- en de governance aspecten.

Er dienen nog wel een aantal aspecten nader te worden uitgewerkt en een verdiepingsslag te worden gemaakt.

Samen met de uitkomsten van de voorliggende besluitvorming, zal hier in de komende weken een vervolg aan worden gegeven voor de inrichting van de fondsen.

Bussum, 2 oktober 2012.

Opzet Fondsvoorstel met checklist en toelichtingPagina 1/34

Aan: Werkgroep Structuur**Van: Frank van Hussen****Datum: 2 oktober 2012**

Inhoudsopgave**1. Algemeen**

- a. Beschrijving Publieke taak
- b. Financieel Landschap
- c. Fondsen

2. Financiële aandachtspunten:

- a. Revolverend
- b. Rendementen
- c. Fee-structuur
- d. Kredietrisicoanalyse
- e. Weerstandsvermogen of andersoortige risico afdekking
- f. Hefboomwerking Multiplier effect (Co-financieren)
- g. Welke instrumenten kunnen worden gebruikt
- h. Wel of geen subsidie
- i. Schatkistbankieren
- j. Wet HOF
- k. Wet FIDO/RUDO
- l. Renteverlies, compensatie
- m. Cash call

3. Europese programma's.**4. Governance en organisatie:**

- a. Rechtsvorm
- b. Aansprakelijkheid
- c. Zeggenschap
- d. Onafhankelijkheid
- e. Adviesfunctie
- f. Toezichtfunctie
- g. Fiscale Transparantie
- h. Flexibiliteit
- i. Beperking Statuut, zoals Nationaal Groenfonds, wellicht BOM.
- j. Rapportage

- k. Monitoring
- l. Investeringscriteria op fondsniveau
- m. Investeringscriteria op projectniveau
- n. Risicomanagement
- o. Compliance
- p. Goedkeuring BZK
- q. Einde of beëindiging van het fonds

5. Bijlagen

Relevante wetgeving:

- a. Wet Markt en Overheid
- b. BZK
- c. Privaatrecht
- d. Publiekrecht
- e. Provinciale regelgeving
- f. Wet Financieel Toezicht
- g. AIFMD
- h. Staatsteun
- i. Aanbesteding
- j. Inbesteding
- k. Fiscale wetgeving
- l. Subsidies

1. Algemeen

a. Beschrijving Publieke taak

Beschrijving van de investeringscriteria op basis van politieke agenda, zoals Agenda van Brabant vanuit de verschillende werkgroepen. Deze worden samengebracht tot één overkoepelende doelstelling, welke ter besluitvorming wordt voorgelegd.

b. Financieel Landschap

Op dit moment zijn de marktomstandigheden zeer lastig om allerlei initiatieven die een maatschappelijke/publiek belang hebben van de grond te krijgen wegens gebrek aan investeerders en financiers. De financiële markt is sterk veranderd (in negatieve zin), maar de maatschappelijke/publieke doelen zijn alleen maar toegenomen en daarmee de vraag naar financiering. Het vinden van investeerders, financiers maar ook de kennis om initiatieven van de grond te krijgen zijn hierdoor zeer beperkt.

De (semi)-overheden hebben de mogelijkheid om via fondsvorming de maatschappelijke/publieke doelen te realiseren in samenwerking met marktpartijen zowel op het gebied van de initiatie van projecten als op het gebied van financieren.

c. Fondsen

In wet(ten) en jurisprudentie staat nog steeds de twee-wegenleer voorop voor overheidsorganen ten aanzien van het publiekrecht versus het privaatrecht. Als bestuursorgaan heeft de Provincie een bijzondere (maatschappelijke) positie. Zij dient zich ten principale volgens het bestuursrecht te gedragen. Echter, de huidige economische crisis en de uitdrukkelijke bestuurlijke wens om maatschappelijke doelen uit de Agenda van Brabant te realiseren maken dat óók naar privaatrechtelijke instrumenten als fondsvorming wordt gekeken om de maatschappelijke betrokkenheid van de Provincie zo goed mogelijk te benutten.

Wat is een Fonds:

Een fonds kan omschreven worden als een financiële toezegging (in de vorm participaties (aandelenkapitaal), leningen en garanties) waarmee de op voorhand vastgestelde (maatschappelijke/publieke) doelstellingen dienen te worden bereikt door inzet van deze financiële middelen. Op voorhand moeten de doelstellingen duidelijk omschreven zijn samen met de financiële kaders waarin dit dient te gebeuren en de controle en toezicht hierop. Een fonds kan worden gezien als breed uitvoeringsinstrument, waarbij meerdere doelen kunnen worden bereikt met de inzet van kapitaal op diverse manieren zodat de gelden het meest efficiënt kunnen worden ingezet.

Structuur Fonds:

De structuur van het fonds moet zodanig worden ingericht dat er een transparante en goed beheersbare vorm ontstaat, waarbij vanuit de Provincie voldoende invloed en sturing kan worden gegeven zonder op de plek van de uitvoerder te gaan zitten. De structuur moet voldoende waarborgen bieden dat de maatschappelijke doelstellingen van de fondsen behaald kunnen worden.

Kaders:

De vormgeving van het fonds is (mede) afhankelijk van de volgende punten:

- Wet- regelgeving (Provinciaal, Nationaal en Europees);
- Mate van (gewenste) zeggenschap, controle en toezicht;
- Mogelijkheden tot samenwerking (intern en extern) en gezamenlijke financiering.

Het is van belang om de fondsen zodanig in te richten dat de uitvoerder voldoende mogelijkheden heeft om de aan hem opgedragen doelstellingen te behalen waarbij ook de Provincie voldoende

Opzet Fondsvoorstel met checklist en toelichting

Pagina 4/34

voeding houdt (middels rapportage en controle mechanisme) zodat de publieke doelen gewaarborgd zijn.

Inrichting:

Met inachtnaam van het vorenstaande is als uitgangspunt genomen dat een fonds zal worden opgericht in de vorm van een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.) met als adviesorgaan een Raad van Advies per fonds en eventueel een Raad van Commissarissen. De directie van de uitvoerder zal bestaan uit minimaal twee directeuren die gezamenlijk bevoegd zijn ("vier ogen"-principe).

Er wordt gekozen voor een BV aangezien:

- een BV de beste mogelijkheden biedt voor co-financiering en/of samenwerking op fonds- en/of projectniveau met derden;
- de beperking van aansprakelijkheden voor de provincie duidelijk is geregeld;
- de governance van het fonds is het beste in te richten;
- de fiscale inrichting optimaal is.

Tevens is gekozen voor deze structuur om te voorkomen dat de investeringen zelf als subsidie gekwalificeerd moeten worden, dient het fonds niet binnen het publiekrecht te vallen, maar binnen het privaatrecht.

Ook in het kader van de mogelijke vrijstellingen onder de Europese staatssteunregels kan het beste met bovengenoemde structuur worden in combinatie de een aantal specifieke regels op het projectniveau.

Teneinde de structuur faillissementsbestendig te maken, kan een Stichting Bewaarder (ook met het oog op de komende AIFMD) opgericht worden die de activa namens de belanghebbenden in het fonds op naam krijgt en bewaard.

Invloed/controle/toezicht:

Er kan een goedkeuringslijst van bijzondere besluiten (grotere investeringen bijvoorbeeld) worden, die aan de Provincie moet worden voorgelegd, worden opgesteld. Dit recht kan worden vastgelegd in de statuten maar kan ook in de onderhandse stukken worden vastgelegd.

Afhankelijk van de varianten, zoals hierna uiteengezet, kan er als (algemene) toezichtorgaan een Raad van Commissarissen (RvC) worden ingesteld. Het is van belang om de taken van de RvC goed te waarborgen in de diverse documenten zodat de doelstellingen van de fondsen bereikt worden binnen de gestelde kaders.

Advies:

De Raad van Advies (ook vaak Investeringscommissie genoemd) zal bestaan uit een aantal personen die actief zijn in de markt waar het fonds voor opgericht is (Breedband, Innovatie, etc.) zijn en die in staat zijn de investeringen op haar financiële en maatschappelijke merites te beoordelen. De benoeming zal plaatsvinden door de aandeelhouder in overleg met de uitvoerder.

Documentatie:

De documenten die benodigd zijn om bovengenoemde structuur te implementeren zijn:

- Statuten van de BV (inclusief goedkeuring BZK voor de deelneming in het fonds);
- Directie reglement;
- Raad van Advies reglement;
- Managementovereenkomst;
- Investeringsreglement;
- Statuten van de Stichting Bewaarder.

Hierna zullen een tweetal varianten worden uitgewerkt voor een structuur en één variant met opdracht aan een externe uitvoeringsorganisatie via aanbesteding, met een toelichting en/of een aantal voor- en nadelen om een breed beeld te krijgen van de mogelijkheden voor de diverse fondsstructuren.

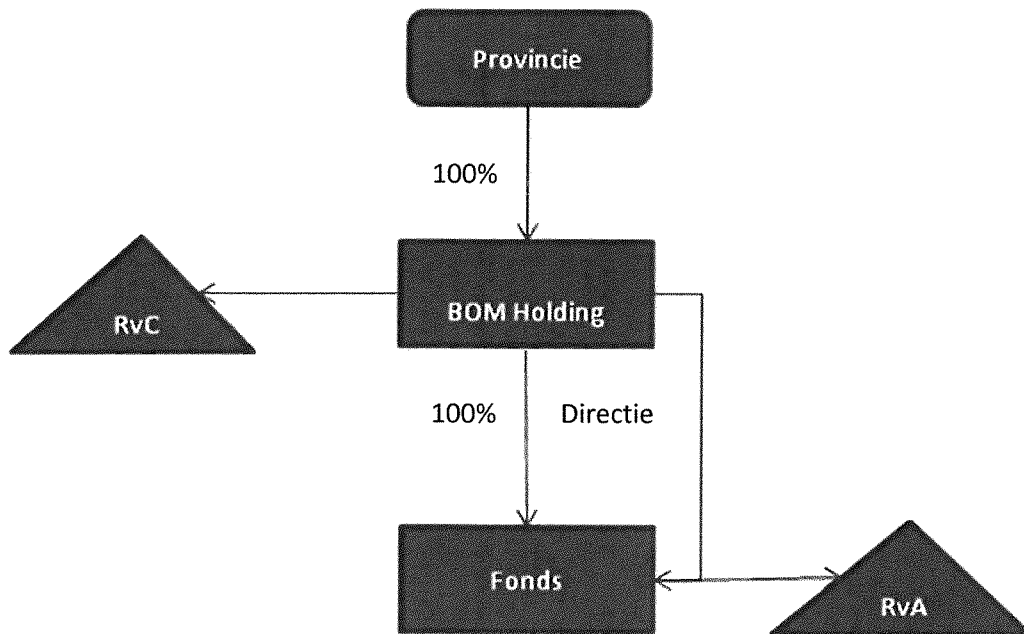
Deze keuze zal (mede) bepaald worden door:

- de mate van onafhankelijkheid;
- de mate van controle dat op een fonds moet worden uitgeoefend;
- de mate van toezicht dat op een fonds moet worden uitgeoefend;
- de aanwezigheid van expertise bij een uitvoerder om een fonds te beheren, maar ook de specifieke kennis van bijv. Breedband of Innovatie aanwezig is;
- de keuze om de fondsen te laten kwalificeren als een privaatrechtelijk fonds;
- de relevante wetgeving die bepalen of er wel of geen sprake is van (geoorloofde /vrijgestelde) staatssteun en het kwalificeren van de investeringen als wel of geen subsidie.

Het vorenstaande dient te geschieden met inachtneming van de provinciale kaders zoals Nota Deelnemingen en de Code Sturing in samenwerkingsrelaties en de landelijke kaders zoals Wet Markt en Overheid.

I. Structuur via de BOM

Schematische uitwerking van de voorgestelde structuur:

In deze structuur wordt gebruikt gemaakt van de bestaande uitvoeringsorganisatie van de BOM. Het fonds staat op afstand van de Provincie en de gehele uitvoering kan bij de BOM worden neergelegd en daarmee ook de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid. De BOM zal haar organisatie zelf moeten invullen voor de diverse fondsen en waar nodig de expertise in de markt inhuren voor de specifieke onderdelen.

Er zal een goed onderscheid moeten worden gemaakt tussen de belangen van de BOM en de Provincie, waarbij tegenstrijdig belangen kunnen optreden indien projecten voor zowel de BOM als een fonds interessant kunnen zijn. Neemt de BOM deze zelf of gaat het project naar het fonds. Ook in geval van een gezamenlijk participatie en/of financiering kan dit spelen. Wie neemt het grootste risico en/of het grootste deel van de financiering. Daarbij komt dat de BOM als publieke onderneming via de publiekrechtelijke wegen kan ingrijpen en haar zekerheden kan uitwinnen in tegenstelling tot privaatrechtelijke partijen die via het privaatrecht sneller kunnen handelen.

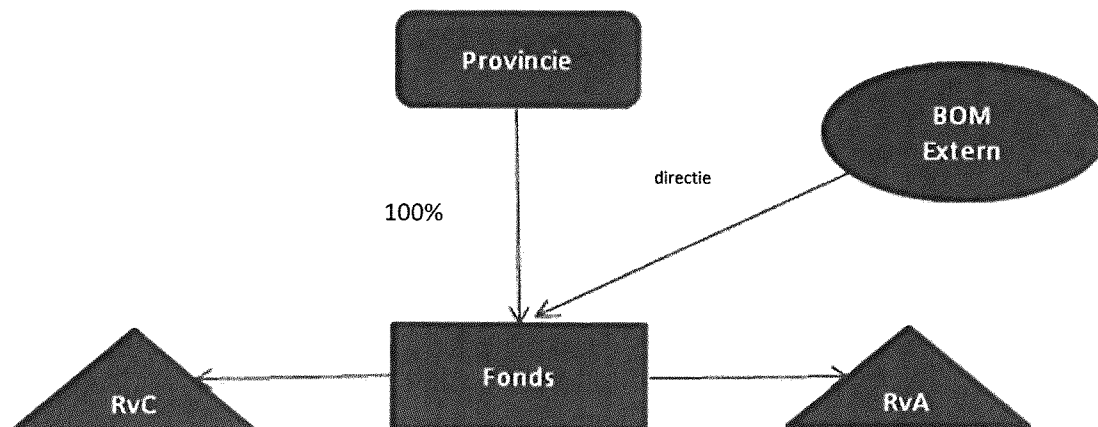
Aangezien de Provincie niet direct zeggenschap heeft in een fonds, kan zij in principe alleen haar bevoegdheden uitoefenen via BOM Holding N.V. In de fondsdocumentatie zullen bepalingen worden opgenomen om te zorgen dat de Provincie direct haar invloed kan uitoefenen op de diverse fondsen.

De invloed vanuit de Provincie kan bestaan uit:

- Rapportage/Informatie/evaluatie over de specifieke fondsen;
- Goedkeuring voor besluiten die buiten de gestelde kaders van een fonds vallen;
- Benoeming en ontslag van bestuurders/uitvoerders van een fonds;
- Beëindiging of verlenging van een fonds;
- Benoeming/voordracht van de leden van de Raad van Advies;
- Investerings die een bepaald bedrag te boven gaan.

II. Structuur via de Provincie

Schematische uitwerking van de voorgestelde structuur:

In deze structuur is de Provincie direct aandeelhouder/belanghebbende in de diverse fondsen. Het fonds staat onder directe invloed van de Provincie en dit vereist een actievere rol van de Provincie aangezien op basis van wet- en regelgeving deze wordt opgelegd. De Provincie heeft dus directe stem als aandeelhouder en heeft niet in samenspraak met de BOM Holding te beslissen.

De uitvoering van de fondsen kan nog steeds worden neergelegd bij de BOM maar er kan ook gebruik worden gemaakt van een externe uitvoeringsorganisatie.

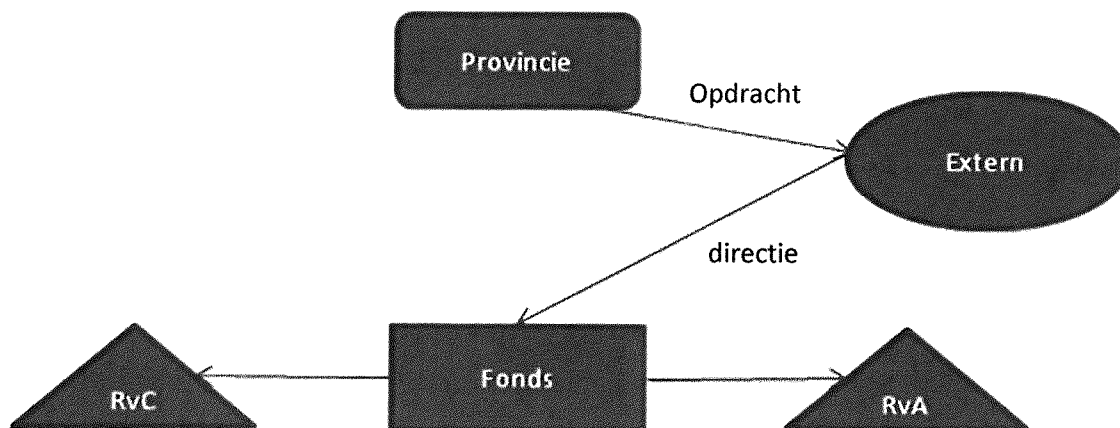
Er zal een Raad van Commissarissen direct op fondsniveau worden ingesteld, hetgeen inhoudt dat er meerdere Raden van Commissarissen moeten worden ingevuld.

De invloed vanuit de Provincie kan bestaan uit:

- Rapportage/Informatie/evaluatie over de specifieke fondsen;
- Goedkeuring voor besluiten die buiten de gestelde kaders van een fonds vallen;
- Benoeming en ontslag van bestuurders/uitvoerders van een fonds;
- Beëindiging of verlenging van een fonds;
- Benoeming/voordracht van de leden van de Raad van Advies;
- Investerings die een bepaald bedrag te boven gaan.

III. Structuur via aanbesteding

Schematische uitwerking van de voorgestelde structuur:

In deze variant zal de Provincie de uitvoering van de fondsen aanbesteden. Voorafgaand aan een aanbesteding zal een marktconsultatie plaatsvinden waarbij met de diverse partijen (private, publieke en bancaire) wordt gesproken om elkaars wensen en voorwaarden te bespreken zodat de Provincie een goed beeld heeft wat er bij de diverse partijen speelt en indien nodig haar opdracht hierop in te richten.

Zo ontstaat er een goed beeld van wat er verwacht kan worden aan inschrijvers en hun voorwaarden.

Van belang is natuurlijk wel dat de opdracht van de aanbesteding in grote lijnen duidelijk moet zijn maar dat een aantal onderdelen input/invulling kan de inschrijvers kan worden gevraagd.

Voordelen interne uitvoering:

- Beheersorganisatie is al aanwezig;
- Bekendheid met lokale markt;
- Toezicht en controle makkelijker;
- Waarborging continuïteit;
- Geen aanbesteding, looptijd 6-9 maanden.

Nadelen interne uitvoering:

- Beperkingen intern reglement;
- Valt onder het publiekrecht;
- Mogelijk tegenstrijdig belang;
- Afwezigheid expertise voor een bepaald fonds;
- Niet Compliant met Europese regelgeving en WFT.

Voordelen externe uitvoering:

- Beste toets in de markt op de beste kwaliteit en prijs;
- Valt onder het privaatrecht;
- Compliant met Europese regelgeving en WFT;
- Mogelijke inbreng eigen middelen.

Nadelen externe uitvoering:

- Welke partijen schrijven in op aanbesteding (deels te ondervangen door marktconsultatie en marktervaring, zoals omvang fonds en investeringscriteria en rechtsvorm).
- Nadeel zou kunnen zijn: Onvoldoende zicht op slagkracht en expertise van een externe. Hoe weten we met wie we in zee moeten gaan? Marktervaring? Hoe meten we wie de beste is?
- Op voorhand duidelijk stellen welke kaders en governance gewenst is voor een goede controle en toezicht.

Algemeen mag worden aangenomen dat het beheer en het management in één hand het meest kostenefficiënt werkt.

2. Financiële aandachtspunten:

Algemeen

Korte achtergrond rol van de banken:

Door de nieuwe kapitaaleisen o.b.v. Basel III, moeten de banken steeds meer vermogen aanhouden bij het verstrekken van (achtergestelde) financieringen. Hierbij geldt hoe hoger het risico, hoe hoger het eigen vermogen dat moet worden aangehouden door de banken. Dit leidt ertoe dat banken minder snel geneigd zullen zijn tot financieren en al helemaal tot risicovol financieren.

De banken willen graag samenwerken op fondsniveau of projectniveau in co-financiering dan wel participatie vorm met publieke fondsen aangezien zij ook zien dat dit sterke partijen zijn met kennis (in de breedste zin des woords) en een deling van de risico's kan plaats vinden zodat er minder eigen vermogen moet worden aangehouden.

Kansen samenwerking met institutionele beleggers:

De institutionele beleggers zitten met een maatschappelijke opgave doordat de Nederlandse klanten vinden dat zij de Nederlandse markt/economie moeten steunen. De institutionele beleggers hebben zelf niet het apparaat en kennis om investeringen (in de breedste zin des woords) te begeleiden. Een model van "partnering" en/of co-financiering is voor hen interessant.

De institutionele beleggers hebben – net als overheden – een lange beleggingshorizon en zijn in staat om de investeringen (participaties, leningen, garanties) over te nemen nadat het project zich heeft bewezen.

a. Revolverend

Werkgroepen:

Door de werkgroepen zal per fonds worden aangegeven hoe en in welke mate deze revolverend zal zijn. Tevens zal per fonds worden aangegeven of de inflatie en de beheerskosten ook onder revolverendheid vallen.

Toelichting:

Een revolverend fonds betekent niets meer of minder dan dat de middelen in het fonds na inzet (via financieringen aan bedrijven) terugvloeien naar het fonds met een rentevergoeding voor de risico's die gelopen worden met dit geld. Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met verliezen die in mindering komen op het ingebrachte vermogen (afboekingen).

De provincie onderscheidt in beginsel – varianten zijn uiteraard mogelijk – drie basisvormen van revolverendheid:

1. Revolverend tegen een marktconform rendement (voorbeeld hiervan is de belegging en leningen aan Enxiss, de hypothecaire lening aan OLSP Vastgoed bv)
2. Revolverend tegen een laag of nihil rendement (voorbeeld hiervan is de deelneming in de BOM);
3. Revolverend volgens de EU – richtlijnen en waarbij een beschikbaar gesteld bedrag voor een bepaald doel meerdere keren wordt ingezet, maar uiteindelijk na verloop van tijd verdampt (voorbeeld hiervan is de investering in Brabantse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen – BHB).

b. Rendementen (middelen van rendementen)

Werkgroepen:

Door de werkgroepen moet per fonds worden aangegeven welk rendement hoort bij de soort van investeringen (participaties, leningen en garanties) die worden gedaan. Naar aanleiding hiervan kunnen ook de kaders worden aangegeven (hoogte van de vergoeding, zekerheden, looptijd) waarbinnen de investeringen moeten passen. Ook kunnen er secundaire voorwaarden, in de vorm van bijvoorbeeld rentekorting, worden overeengekomen om een invulling te geven aan het marktfalen. Hierbij moet worden opgemerkt dat hier de staatssteunregels (zoals hierna besproken) in acht moeten worden genomen.

Indien het fonds is opgericht, zal de uitvoerder een kredietrisicoanalyse maken, welke de basis vormt voor de beslissing of een business case überhaupt haalbaar is en zo ja, welke instrumenten met welke vergoedingen hiervoor toepasbaar zijn (Zie ook de hiervoor onder b. en de daar genoemde richtlijnen van de Europese Commissie). Vervolgens kan gekeken worden welke eventuele kortingen dan wel andere regelingen overeengekomen kunnen worden om de ondernemer(s) of onderneming(en) "een duwtje in de rug te geven".

Toelichting:

Gebruikelijk binnen de werkwijze van de provincie tot op dit moment is dat er voor het aangaan van participaties, het verstrekken van leningen en/of garanties wordt gekeken naar de vergoeding die de marktpartijen vragen. Dit kan uiteraard alleen in die gevallen waarbij marktpartijen aanwezig zijn en de provincie als extra financier wordt gevraagd om zodoende spreiding van risico's over meerdere partijen te krijgen.

Indien er geen marktpartijen deelnemen (financieren in de vorm van een lening, participatie of garantie), wordt door de provincie in eerste instantie de richtlijn van de Europese Commissie, richtlijn C 155/10, 2011/C 6/05, 2009/C 83/01 en 2008/C 14/02) toegepast. In de richtlijnen wordt aangegeven welke rente/vergoeding moet worden berekend als basisrente + risico-opslag, afhankelijk van het crediteurenrisico.

Indien een lager rendement (bijvoorbeeld in de vorm van een rentekorting) wordt gevraagd, kan er sprake zijn (on)geoorloofde staatssteun of vrijstelling onder de staatssteunregels.

c. Fee-structuur

Werkgroepen:

Afhankelijk van de gekozen structuur met de daarbij behorende uitvoering, dient een fee-structuur te worden aangegeven.

Er zal sprake moeten zijn van een marktconforme vergoeding welke niet bovenmatig is en een goede incentive geeft voor een pro-actief en prudent fondsmanagement. Hierbij kan gedacht worden aan een "satisfaction fee" of een commitment door mede participatie.

Toelichting:

De werkzaamheden van een uitvoerder kunnen bestaan uit:

- Directievoering (statutair of niet);

De werkzaamheden bestaan uit het vertegenwoordigen van het fonds (de juridische entiteit), het bewaken van de governance (jaarrekening, Algemene vergadering van Aandeelhouders, goedkeuringen, etc.) en het bewaren van de activa (eventueel via een separate entiteit).

- Het beheer van het fonds.

De werkzaamheden bestaan uit het analyseren, executeren, rapporteren en bewaren van de investeringen. Deze werkzaamheden geschieden meer op projectniveau.

Deze werkzaamheden kunnen verdeeld worden naar uitvoeringsorganisatie of direct vanuit de provincie worden gedaan.

Hieronder volgt een kort overzicht van de fee-structuur voor extern fondsmanagement (voor directievoering en beheer), zoals deze in de huidige markt (en omstandigheden) gebruikelijk is. De overeenkomst voor het fondsmanagement wordt aangegaan met een derde partij. Dit zijn geen individuele personen maar rechtspersonen die hun mensen/werknemers ter beschikking stellen. De overeenkomst met een rechtspersoon valt buiten de reikwijdte van het Rijksbeleid gebaseerd op de Wet Openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens en de door MvF opgestelde normeringssystematiek maar zullen wel als kader worden aangehouden.

Jaarlijkse fee over lening en garanties:

1% over de nominale hoofdsom.

Extra:

In de markt is gewoon dat geldnemers 0,5% tot 1,5% afsluitprovisie plus eventueel bijkomende juridische advieskosten betalen over de af te sluiten hoofdsom. Het percentage is afhankelijk van de omvang, aard en complexiteit van de lening. De afsluitprovisie dekt een deel van de kosten die de geldverstrekker heeft voor het aangaan van de lening.

Indien geldgevers geld willen uitzetten via derden dan vergoeden zij hier tussen de 0,5% en 1,5%. Deze kosten wordt vaak als bovengenoemde afsluitprovisie doorberekend aan de geldnemer.

2,5% voor participatie over de nominale hoofdsom

Gebruikelijk in de markt is 2,5% tot 3,5% vergoeding voor het arrangeren van eigen vermogen (participaties) of quasi eigen vermogen (bijvoorbeeld achtergestelde leningen). Ook hier geldt dat het percentage afhankelijk is van de omvang, aard en complexiteit van de participatie. Een fondsmanager berekent veelal een fee van 1% tot 3% indien het fonds een participatie doet.

10% performance fee boven inflatie plus beheerskosten waaronder begrepen de management fees

In de markt is een performance fee tussen de 10% en 20% boven een grens (hurdle) normaal. De grens ligt op inflatie plus beheerskosten waaronder begrepen de management fee.

d. Kredietrisicoanalyse

Werkgroepen:

Fondsniveau:

Op voorhand dient de werkgroep per fonds een risicoanalyse plaats te vinden om een goede inschatting te kunnen maken van de financiële en maatschappelijke kaders per fonds. Deze kaders bestaan onder andere uit, welke risico's worden mede gedragen door de fondsmanager, welke minimale zekerheden worden gevraagd, welke mix van investeringen mogen worden gedaan en welke voorzieningen dienen er door de Provincie te worden genomen.

Toelichting:

Kredietrisicomanagement is het identificeren en beoordelen van risico's en het vaststellen van beheersmaatregelen. Met beheersmaatregelen worden activiteiten bedoeld waarmee de kans van optreden of de gevolgen van risico's worden beïnvloed door bijv. eerdere verkoop of een wijziging van een directie.

Het gevolg is de verwachte waarde die wordt verloren bij het optreden van dit risico. Om in risico's te kunnen rekenen is het van belang om alle gevolgen om te rekenen naar kosten. In dit geval is kredietrisico het risico op verlies doordat de tegenpartij in een transactie zijn contractuele verplichtingen niet (volledig) kan nakomen. Kredietrisico wordt daarom ook wel debiteurenrisico genoemd.

Hierbij wordt vaak onderscheid gemaakt naar statistische of expertmodellen voor Probability of Default (PD), Loss Given Default (LGD) en Exposure at Default (EAD). PD modellen hebben betrekking op de kans op faillissement (default risk). LGD modellen geven aan welk deel van het EAD daadwerkelijk verloren gaat na het faillissement (recovery risk).

- e. Weerstandsvermogen of andersoortige risico afdekking (nodig bij BV)

Behandeling door de Structuur werkgroep

Toelichting:

Provincie:

Afhankelijk van de hoogte van de risico's die worden bepaald, dient er een weerstandsvermogen te worden aangehouden door de Provincie voor de uitgezette gelden. In principe worden de voorgestelde fondsen betaald via de investeringsagendaportefeuille en de daaraan gekoppelde reserve. De fondsen zijn dus voor 100% afgedekt.

Externe uitvoeringsorganisatie:

Indien er sprake is van een extern fonds of een externe uitvoeringsorganisatie, kan het zo zijn dat deze organisatie een risico afdekking vraagt of de gelden die namens de Provincie belegt/investeert. Dit houdt in dat niet alleen op het niveau van de provincie maar ook op het niveau van de uitvoeringsorganisatie extra kapitaal ter afdekking van mogelijke risico's nodig is.

- f. Hefboomwerking en Multiplier effect

Werkgroepen:

Op welke manier zal het fonds gebruik (kunnen) maken van een hefboomwerking en/of multiplier effect ? In het businessplan zal door de werkgroepen per fonds een omschrijving hiervan worden opgenomen.

Toelichting:

Het inzetten van een kapitaal kan op verschillende manieren gebeuren. Het streven is om zoveel mogelijk gebruik te maken van andere regelingen en/of programma's voor het verkrijgen van financiering naast het fonds, maar ook van de andere partijen (publiek en/of privaat) teneinde de gelden zo efficiënt mogelijk in te zetten en te laten renderen dan wel opnieuw te kunnen inzetten.

Het uitgangspunt is dat er minimaal 50% of meer door andere partijen wordt bijgedragen in de financiering van projecten, regelingen en programma's op basis van de interne richtlijnen en Europese regelgeving.

Een Co-financiering en/of een partner op fondsniveau dan wel een externe financier op fondsniveau geeft meer financiële armslag. Een combinatie met Europese- en/of Rijksprogramma's is ook mogelijk hoewel er goed gekeken moet worden naar de doelstellingen en beperkingen.

Samenwerking is mogelijk op verschillende manieren en met verschillende partijen: andere provincies, het Rijk, private partijen, het Europees Investeringsfonds, etc. Hoewel samenwerking op verschillende niveaus complex kan zijn, zijn er zeker ook kansen.

Grotere fondsen kunnen veelal met relatief minder mensen en dus minder kosten.

Voor een provinciaal investeringsfonds kan men ook overwegen partnerships met partijen aan te gaan anders dan de overige provincies en ministeries. Enerzijds door het aantrekken van andere (in)directe aandeelhouders, zoals een beleggingsfonds, pensioenfonds, verzekeraar, bank of overheidsgerelateerde instellingen (EIB) of kredietverstrekkers (BNG, NWB). Interesse van partijen zal afhankelijk zijn van de opzet van het investeringsfonds en de voorwaarden waaronder zij kunnen investeren. Voor deelname in investeringsfondsen zullen in eerste instantie partijen in

aanmerking komen die veel risico's aan kunnen, zoals private equity fondsen, venture capital fondsen en informele beleggers.

Bij samenwerking met andere investeringspartners, is het van belang zaken als zeggenschap, senioriteit (bij gebrek aan baten voor alle geldverstrekkers bepalen wie het eerst geld krijgt), de horizon van het fonds, beheerskosten en eventuele dividenduitkeringen en exits afgesproken moeten worden.

g. Welke instrumenten kunnen worden gebruikt

Werkgroepen:

De belangrijkste instrumenten zijn participaties, leningen en garanties. Deze kunnen ook in combinatie met elkaar worden ingezet en met verschillende voorwaarden en rendementseisen. Naast deze algemene instrumenten kunnen per fonds ook nog andere instrumenten (zoals bijv. erfpacht, sale and lease back van een gebouw om liquide middelen vrij te maken) worden gebruikt. Per fonds zal bekeken worden hoe deze zich verhouden tot de geldende wetgeving, de eventuele daarbij behorende risico's en de vereisten binnen de Provincie.

h. Wel of geen subsidie

Werkgroepen:

Aan de werkgroepen zal worden aangegeven op welke manier de fondsen moeten worden ingericht om te voorkomen dat het risicokapitaal als subsidie wordt gekwalificeerd. De fondsen moeten kwalificeren onder het privaatrecht. Indien het risicokapitaal als subsidie wordt gekwalificeerd, zullen de fondsen onder het publiekrecht vallen. De gevolgen staan beschreven in het hoofdstuk 5, Relevante Wetgeving.

i. Schatkistbankieren

Behandeling door de Structuur werkgroep

In het Lenteakkoord 2012 is afgesproken dat decentrale overheden in 2013 verplicht moeten schatkistbankieren zonder leenfaciliteit. Verplicht Schatkistbankieren houdt in dat tegoeden worden aangehouden in de Nederlandse schatkist. Hierdoor zal de Nederlandse staat minder geld hoeven te lenen op de financiële markten en zal de staatsschuld dalen.

De regering heeft besloten dat in 2013 verplicht schatkistbankieren zonder leenfaciliteit wordt ingevoerd voor gemeenten, provincies, waterschappen, en gemeenschappelijke regelingen. Dit heeft een positief effect op de omvang van de staatsschuld maar een negatief effect op de beleggingsopbrengsten voor de decentrale overheden. Schatkistbankieren heeft **geen effect** op het invoeren van fondsen in welke vorm dan ook, aangezien de provincie haar middelen vrij mag inzetten voor provinciale doelen.

j. Wet HOF

Behandeling door de Structuur werkgroep

Eind 2011 heeft het Kabinet een wetsvoorstel gepresenteerd (Wet houdbare overheidsfinanciën) waarin op grond van Europese afspraken het principe van begrotingsevenwicht in EMU-termen wordt verankerd. In IPO-verband is hier stelling tegen genomen. De wet houdt onvoldoende rekening met onze specifieke begrotingssytematiek (baten-lasten-stelsel), vooral waar het gaat om de aanwending van vermogen c.q. reserves voor de uitvoering van provinciale taken. Hoewel de Kamer het wetsvoorstel controversieel heeft verklaard, zullen we de dans niet ontspringen. Ook zonder wet zal het Rijk, mede op basis van de bestaande Wet Fido, vanaf 2013 strikter toetsen op de toegestane EMU-normen.

Twee belangrijke aspecten in de berekening van het EMU-saldo zijn:

- Uitgaven in de vorm van 'a fonds perdu' die gedekt zijn door opgebouwde reserves worden als tekort belasting van het EMU-saldo meegenomen. Daarnaast worden ook investeringsuitgaven die door de provincie worden geactiveerd als (im)materiële vaste activa (zoals met name voor Infrastructuur) als EMU – belastend aangemerkt. Beide transacties hebben voor de provincie geen negatieve budgettaire (begroting) consequenties;
- Financiële transacties vallen buiten de berekening van het EMU-saldo. Dit betekent dat mutaties in leningen, aandelen en deelnemingsrechten geen invloed hebben op de berekening van het EMU-saldo. De hierop ontvangen uitkeringen, winsten of verliezen worden wel meegenomen in de berekening van het EMU-saldo.

De Provincie is op basis van de wet HOF gebonden aan een maximale bijdrage aan het EMU-saldo. Overschrijding van het maximaal EMU-saldo kan leiden tot een korting op de bijdrage uit het provinciefonds (o.b.v. de Wet HOF). De hoogte van de korting op de bijdrage uit het provinciefonds is gelijk aan de overschrijding van het maximaal toegestane tekort. Hiermee wordt sturen op het EMU-saldo relevant. Van belang is dat de gelden voor de fondsen worden bestemd als "vermogen". Hierboven is het een en ander opgenomen voor subsidies.

Openstaande vragen:

- Het vastleggen dat terug ontvangen gelden en/of winsten en uitkeringen weer worden herbelegd, vallen deze dan buiten het bereik van de Wet HOF ?

De waardering van het fonds op de provinciale balans: historische aanschafwaarde of lagere markwaarde. Dat betekent dat de gemaakte winsten die in het fonds blijven niet op de balans vermeld hoeven worden en dus geen effect hebben op het EMU – saldo. Verliezen moeten echter wel genomen worden.

k. Wet FIDO/RUDDO

Behandeling door de Structuur werkgroep

De Wet Fido en de Ruddo bepalen de wettelijke kaders voor het beleggen van overtollige middelen door decentrale overheden als provincies, gemeentes en samenwerkingsverbanden. Zolang aangetoond wordt dat de opzet van fondsen geschiedt uit oogpunt van een publieke taak /provinciaal doel (zie punt 1), is de Wet Fido / Ruddo niet van toepassing.

l. Renteverlies, compensatie

Behandeling door de Structuur werkgroep

Toelichting:

Relatie provincie – fonds:

Het voorstel voor de vier fondsen worden gefinancierd vanuit de Investeringsagenda-reserve, hierdoor is het niet noodzakelijk dat renteverlies op het fonds wordt gecompenseerd.

Relatie fonds – projecten:

Als projecten (rente)verlies leiden dan dient dit gecompenseerd te worden door andere projecten, aangezien er een minimum rendement gehaald moet worden ter compensatie van de beheer – en managementkosten van het fonds.

m. Cash call

Behandeling door de Structuurwerkgroep

Toelichting:

De provincie zal de middelen in tranches beschikbaar stellen. Dit kan gebaseerd zijn op een liquiditeitsprognose dan wel op basis van de daadwerkelijke behoefte van het fonds. Uiteraard wordt per fonds een werkkapitaal beschikbaar gesteld ter dekking van de uitvoeringskosten c.q. management – en beheerkosten. Deze zullen op voorhand worden vastgelegd in een reglement.

3. Europese programma's

Werkgroepen

Per fonds moet worden aangegeven in welke mate gebruik kan worden gemaakt van Europese programma's voor co-financiering op fonds-niveau dan wel op separate onderdelen. De kaders waar binnen dit moet plaats vinden, zullen vanuit de Structuur werkgroep worden aangegeven. Een overzicht van de Europese Staatssteunregels en vrijstellingen is hierna onder hoofdstuk 4 opgenomen.

Toelichting:

Het regionaal beleid van de EU wordt hoofdzakelijk gefinancierd met behulp van drie fondsen, die aangewend kunnen worden voor sommige of alle doelstellingen van het regionaal beleid:

- Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
- Europees Sociaal Fonds
- Cohesiefonds

Het EFRO draagt bij aan de economische en sociale cohesie in de Europese Unie door regionale verschillen weg te werken. De Provincie is de beheersautoriteit voor het EFRO programma voor Zuid-Nederland en derhalve aangewezen om de programma's hiervoor te ontwikkelen.

Kort samengevat financiert het EFRO:

- rechtstreekse steun aan investeringen in bedrijven (met name het MKB) gericht op duurzame werkgelegenheid;
- infrastructuur voor onderzoek en innovatie, telecommunicatie, milieu, energie en vervoer;
- financieringsinstrumenten (risicokapitaalfondsen, fondsen voor lokale ontwikkeling enz.) om de regionale en lokale ontwikkeling te steunen en samenwerking tussen steden en dorpen te stimuleren;
- technische ondersteuning

Voor de periode 2007-2013 zijn er nieuwe instrumenten ontwikkeld door samenwerking tussen de Europese Commissie, de Europese Investeringsbank en andere financiële instellingen:

- JASPERS (Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions) heeft tot doel bijstand te verlenen aan de voorbereiding van grote projecten in Europese regio's. Vooral in de nieuwe lidstaten.
- JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) moet de toegang tot startkapitaal voor het MKB verbeteren.
- JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) richt zich op het financieren van projecten voor stedelijke vernieuwing en ontwikkeling in de vorm van subsidies en leningen.

Brabant heeft (samen met Zeeland, Limburg en de grote steden) de ambitie uitgesproken om in de volgende Europese programmaperiode niet uitsluitend met subsidies, maar ook met revolverende fondsen te werken. Meer in het bijzonder gaat het daarbij om de instrumenten Jeremie (voor innovatie- en MKB-stimulering) en Jessica (voor stedelijke ontwikkeling met als mogelijke thema's energie en ICT). Deze ambitie is vastgelegd in een Position Paper (2011) en recent in een houtskoolschets (juni 2012): 'Schatgraven in eigen tuin'.

In bijeenkomsten met stakeholders en een speciale referentiegroep, met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de overheden in Zuid-Nederland is vooral risicokapitaal

als belangrijke factor voor innovatie en economische groei bestempeld. Het Jeremie-instrument is hiervoor bedoeld.

In overleg met de grote steden, is het belang van revolverende middelen onderkend, waarbij vooral thema's als de omschakeling naar duurzame energie, ontwikkeling van werklocaties en ICT zijn genoemd. Het Jessica-instrument is hiervoor bedoeld.

De ambities, die ten grondslag liggen aan de in dit document beschreven, Brabantse revolverende fondsen sluiten inhoudelijk naadloos aan op de in Europees en Zuid-Nederlands verband geformuleerde doelstellingen. Dit is geen toeval, want Europa vraagt om thematische concentratie op zaken die er in de eigen regio echt toe doen (Smart Specialisation Strategy).

Inhoudelijk mag dit zo zijn, er zijn belangrijke verschillen met de nu in Brabants verband voorliggende fondsen. Dat zijn verschillen m.b.t.:

- De time-table;
- De Europese voorwaarden;
- De schaal van samenwerking.

Voor de Europese time-table mag er niet langer vanuit gegaan worden dat 1 januari als startdatum voor het nieuwe OP gehaald zal worden. De Europese Commissie geeft zelf aan dat het Meerjarig Financieel Kader (MFK), dat ten grondslag ligt aan het totale Europese beleid, niet eerder dan in de 2^e helft van 2013 samen met de lidstaten af te kunnen ronden. De huidige financiële crisis is daar mede debet aan. De verordeningen volgen na het MFK en dat houdt in dat pas in de loop van 2014 Operationele Programma's ingediend kunnen worden, samen met het vereiste nationale Partnerschapcontract tussen Rijk en regio's. Beoordeling, correctie en beschikking volgen daarna met inachtneming van de daarvoor vastgelegde termijnen. Een daadwerkelijke start van het operationele programma (OP) mag niet eerder dan 1-1-2015 verwacht worden.

Europa heeft een beproefd en doorontwikkeld kader vastliggen voor de voorbereiding en uitvoering van de financiële instrumenten Jeremie en Jessica. Meer dan 200 regio's maken daar nu al gebruik van. Naast de eisen die in ieder geval aan de uitvoering van een OP gesteld worden, zijn er voor de financiële instrumenten aanvullende bepalingen:

- De kapitaalbehoefte moet aangetoond zijn;
- Het marktfalen bij de diverse investeringsvraagstukken moet aangetoond zijn;
- Het fondsbeheer moet door een instantie met een bancaire licentie uitgevoerd worden;
- EIB en/of EIF moeten instemmen;
- Instandhouding (tot 2030).

Deze aanvullende bepalingen lijken zwaar, maar betekenen in de praktijk een lastenverlichting voor het programmamanagement, omdat het controleren van de uitgaven niet langer op projectniveau, maar op fondsniveau zal plaatsvinden. Vooral vooraf wordt een extra inspanning gevraagd.

Het OP zal waarschijnlijk, net als in de huidige periode, opnieuw op de schaal van Zuid-Nederland uitgevoerd worden. Dat vraagt samenwerking tussen de provincies en een bundeling van de inspanningen om tot een optimaal resultaat te komen. Hiertoe zijn inmiddels in het kader van de voorbereiding van het nieuwe OP Zuid-Nederlandse ambtelijke werkgroepen actief (Smart Specialisation Strategy, Jeremie, Jessica, Energie en Multifund). Behalve de zuidelijke provincies nemen daar ook de steden, de ROM's en Brainport aan deel. Deze samenwerking vergt natuurlijk

een extra inspanning, maar levert ook een extra bron van expertise op en draagvlak in het netwerk.

Een en ander roept de vraag op hoe de diverse trajecten het best op elkaar afgestemd kunnen worden. Er zijn ruwweg een drietal scenario's mogelijk:

1. Gescheiden trajecten tussen de Brabantse fondsvorming en Jeremie/Jessica;
2. Brabantse fondsen starten en later omvormen om Europa-proof te worden;
3. Brabantse fondsen worden op voorhand Europa-proof opgezet.

Bij gescheiden trajecten kunnen de Brabantse fondsen zonder de 'Europese ballast' sneller van start. Het risico hierbij is dat door het ontbreken van een beproefd Europees kader er problemen komen. Ook het feit dat niet voor bancaire uitvoering gekozen wordt brengt risico's met zich mee bij de beoordeling van aanvragen. Ook speelt de genoemde afstemming met het ministerie van Financiën een rol.

Er kan gekozen worden voor een start van de Brabantse fondsen, met een bescheiden omvang om de risico's te beperken en ervaring op te doen. De professionalisering naar Europese maatstaven volgt later. Dit is in feite een groeimodel, waarbij gefaseerd gewerkt wordt. Indien voor dit scenario gekozen wordt, moet de fasering nader uitgewerkt worden.

Door de Brabantse fondsen op voorhand Europa-proof (en NL-proof) op te zetten, worden de risico's beperkt en wordt een vlotte doorstart naar de volgende Europese programmaperiode bewerkstelligd. Het evidente nadeel dat er vertraging optreedt tgv een langere voorbereidingsperiode zou in een aantal subscenario's opgevangen kunnen worden:

- Overbruggen met kleinschalige subsidie programma's;
- Subsidieverstrekking voor strategisch belangrijke individuele projecten;
- Moratorium op steunverlening.

JEREMIE:

Het is van belang om aan de fondsbeheerder de opdracht mee te geven om gebruik te maken van het JEREMIE fonds met inachtnaam van de punten 1 en 2 zoals hierboven omschreven en de doelstellingen van het innovatiefonds moeten passen met de doelstellingen van het JEREMIE-fonds. Er zal een co-financiering dienen plaats te vinden op fondsniveau. Dit kan door marktpartijen worden ingevuld dan wel door de provincie. Verwacht wordt dat dit een bedrag is van EUR 5-15 mio, welke vanuit het innovatiefonds hiervoor gereserveerd dient te worden.

JESSICA:

Het is van belang om aan de fondsbeheerder voor het Energiefonds en Breedbandfonds de opdracht mee te geven om gebruik te maken van het JESSICA fonds met inachtnaam van de punten 1 en 2 zoals hierboven omschreven en de doelstellingen van het innovatiefonds moeten passen met de doelstellingen van het JESSICA-fonds. Er zal een co-financiering dienen plaats te vinden op fonds- en/of projectniveau. Dit kan door de Steden worden ingevuld dan wel door de provincie. Verwacht wordt dat dit een bedrag is van EUR 5 miljoen zal worden gefinancierd, welke vanuit het innovatiefonds hiervoor gereserveerd dient te worden. Ondanks het feit dat de Steden kunnen financieren, heeft de Provincie een voortrekkersrol om projecten te laten ontstaan en de Steden te laten participeren.

4. Governance en organisatie:

Werkgroepen:

De werkgroepen dienen per fonds aan te geven hoe deze governance eruit kan zien. De governance kan op basis van de bovengenoemde structuur worden ingericht met inachtnaam van de besluitvorming en de wensen die hieruit voortkomen.

De onderdelen Rechtsvorm, Aansprakelijkheid, Zeggenschap, Onafhankelijkheid, Adviesfunctie, Toezichtfunctie en Fiscale Transparantie zijn op basis van de besluitvorming door de werkgroep nader worden uitgewerkt en vervolgens worden afgestemd met de diverse specifieke werkgroepen voor de fondsen.

De onderdelen Beperking Statuut, Rapportage, Monitoring, Investeringscriteria op fondsniveau, Investeringscriteria op projectniveau, Risicomanagement, Compliance en Einde van het fonds dienen door de werkgroepen nader te worden ingevuld.

Toelichting op governance:

a. Rechtsvorm

Welke rechtsvorm wordt gekozen? Hieronder volgt een kort overzicht van de bestaande rechtsvormen met een aantal kenmerken, die hierna nader worden toegelicht.

Rechtsvorm	Rechtspers	Aansprakelijkheid	Belastingtransparant	Bestuursstructuur
V.O.F. ¹	Nee	Hoofdelijke aansprakelijk partners	Ja	Contractueel
C.V. ²	Nee	Hoofdelijke aansprakelijkheid van beh.vennoten	Ja	Contractueel De commanditaire vennoten mogen geen bestuurlijke activiteiten uitvoeren
Maatschap	Nee	Gedeelde aansprakelijkheid van alle partners	Ja	Contractueel
B.V.	Ja	Geen aansprakelijkheid	Nee	Boek 2 BW Statuten Aandeelhoudersovk
N.V.	Ja	Geen aansprakelijkheid	Nee	Boek 2 BW Statuten Aandeelhoudersovk
Stichting	Ja	n.v.t.	Nee	Boek 2 BW Statuten
FGR ³	Nee	(Hoofdelijke) aansprakelijk, onduidelijk	Ja/nee	Contractueel
Vereniging	Ja	Geen aansprakelijkheid van de leden	Nee	Boek 2 BW Statuten

¹ V.O.F. = Vennootschap onder Firma

² C.V. = Commanditaire vennootschap

³ FGR = Fonds voor gemene rekening

Rechtsvorm	Toezicht/Controle/ Advies	Zeggenschap	Samenwerking	Flexibel
V.O.F.	Nee	Beperkt	moeilijk	Ja
C.V.	alleen toezicht/controle	Beperkt	moeilijk	Ja
Maatschap	Nee	Beperkt	moeilijk	Ja
B.V.	Ja	Volledig	goed	Ja, o.b.v. aanpassing Statuten en Aandeelh.ovk.
N.V.	Ja	Volledig	goed	Ja, o.b.v. aanpassing Statuten en Aandeelh.ovk.
Stichting	alleen Advies	Beperkt	moeilijk	Ja, o.b.v. aanpassing Statuten
FGR	Ja	Beperkt	moeilijk	Ja, Contractueel
Vereniging	Ja	Volledig	moeilijk	ja, o.b.v. aanpassing Statuten

b. Aansprakelijkheid

Bij grotere bedragen en risico's is een beperkte aansprakelijkheid van belang. Dit betekent dus het oprichten van een separate private rechtspersoon in plaats van uitvoering binnen de provincie zelf als publieke rechtspersoon. Een investeringsfonds betreft dan ook veelal een privaatrechtelijke rechtspersoon met beperkte aansprakelijkheid.

De verantwoordelijkheden en risico's van (investerings)beslissingen komen eenduidig te liggen bij de B.V., terwijl dus ook het aansprakelijkheidsrisico zo beperkt wordt. Een aandeelhouder van een B.V. is immers als zodanig niet aansprakelijk voor de schulden van de B.V. Dit zou anders kunnen zijn, indien de Provincie, als aandeelhouder, zodanige invloed op het beleid van de B.V. uitoefent, dat zij feitelijk als beleidsbepaler van de B.V. kan worden beschouwd. In dat geval is de Provincie aansprakelijk als ware zij tevens bestuurder van de B.V.

c. Zeggenschap

Welke mate van zeggenschap wil de Provincie hebben op haar fondsen. Dit kan op verschillende manieren worden afgezekerd. Middels goedkeuringsbesluiten door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders, een Raad van Commissarissen en/of een Raad van Advies (dan wel een investeringscommissie) die het bestuur adviseert en controleert. De zeggenschap kan worden geregeld via de managementovereenkomst, de rapportageplicht en/of de fee-structuur.

d. Onafhankelijkheid

In hoeverre dienen de fondsen onafhankelijk te zijn dan wel op afstand te worden gezet en hoe wordt de bestuurlijke invloed en sturing hierop geregeld zonder op de stoel van de uitvoerder te gaan zitten. Dit is een bestuurlijke overweging maar ook voor een uitvoeringsorganisatie van belang. Wanneer er weinig flexibiliteit is voor het beheer, is het lastig om tot een goede en efficiënte uitvoering te komen. Tevens is het belang om de financiële instrumenten niet als subsidie te laten kwalificeren dat er een onafhankelijk fonds is.

e. Adviesfunctie

Binnen de verschillende fondsen is het mogelijk om een adviesorgaan te creëren. Dit orgaan bestaat vaak uit mensen die actief op het desbetreffende onderdeel in de markt. Zij kunnen de uitvoerder met raad en daad bijstaan bij investeringsbeslissingen. Dit kan zijn in de vorm van een advies of een toestemming. Vaak adviseren ze niet over de financiële haalbaarheid maar juist over

de maatschappelijke kant van een investering. Een adviescommissie kan ook een functie hebben van een commissie van aanbeveling.

f. Toezichtfunctie

Binnen de verschillende fondsen is het mogelijk om een toezichtorgaan te creëren. Deze commissie kan vergaande bevoegdheden krijgen maar heeft dan ook een aansprakelijkheid op basis van de wet. Naast de verplichting dat een uitvoerder bepaalde beslissingen ter goedkeuring moet voorleggen, dient ook aan deze commissie gerapporteerd te worden en dient zij daadwerkelijk toezicht te houden op het fonds.

g. Fiscale Transparantie

Fiscale transparantie betekent dat er door een entiteit heen gekeken wordt, er wordt belasting geheven alsof de entiteit niet bestond (die wordt dus zelf niet belast) maar wel de "inhoud" ervan, zo wordt bijvoorbeeld bij een vennootschap onder firma de activiteit gezien als verricht door de vennoten, en een afgezonderd particulier vermogen wordt gezien als vermogen van de inbrengers.

h. Flexibiliteit

In het algemeen is het zo dat de contractuele samenwerkingsverbanden het meeste flexibiliteit geven aangezien de wet veel vrijheid geeft. Dit in tegenstelling tot de rechtsvormen op basis van Boek 2 die gebonden zijn aan de regels hiervan. Dit betekent niet dat de governance goed geregeld kan worden.

i. Beperking Statuut, zoals Nationaal Groenfonds en wellicht BOM.

Bij het opzetten van de fondsen moet gekeken worden naar de regels van de verschillende uitvoeringsorganisaties. Deze kunnen aan de Provincie gelieerd zijn of extern, privaat en publiek. Het kan zijn dat een uitvoeringsorganisatie werkt volgens haar eigen statuut dat beperkingen geeft ten aanzien van het investeringsbeleid (soorten investeringen, compliance, risicomanagement) en hier de doelstellingen van het fonds beperkt.

j. Rapportage

Bij het opzetten van de fondsen hoort ook een goede rapportage vanuit de uitvoerder. Deze moet functioneel zijn, niet te uitgebreid en al regelmatige basis. De inhoud van de rapportage dient op voorhand te worden vastgesteld en ook aan wie er gerapporteerd moet worden.

k. Monitoring vanuit Provincie

Naast het monitoren van de realisatie van het fonds ten opzichte van de doelstellingen en plannen, en de gang van zaken bij te stellen indien nodig, moet ook gekeken worden naar de efficiency en effectiviteit van een fonds. Het bepalen van de effectiviteit van een (innovatie/investerings)fonds is zeker niet eenvoudig. Zowel bij investeringsfondsen als bij investeringen in innovaties is niet altijd eenduidig vast te stellen of positieve dan wel negatieve resultaten het gevolg zijn van de expertise en bekwaamheid van een fondsmanagement, of dat deze te wijten zijn aan willekeurige omstandigheden (in de markt). Hier moet dus een goede modus gevonden worden.

l. Investeringscriteria op fonds niveau (Agenda van Brabant, looptijd, exit, zekerheden, etc.)

Op voorhand dient te worden vastgesteld aan welke criteria/doelstellingen moet worden voldaan om de publieke doelstelling te behalen. Deze moeten worden gecombineerd met de mogelijke financiële instrumenten, risico's, rendementen en looptijd van de fondsen.

m. Investeringscriteria voor de projecten

De uitvoeringsorganisatie (fondsbeheerder) zal op projectniveau nadere criteria moeten stellen teneinde de doelstellingen van het fonds te kunnen behalen. Deze criteria kunnen op voorhand worden vastgesteld of ze worden overgelaten aan de uitvoeringsorganisatie (fondsbeheerder).

n. Risicomanagement

Risicomanagement wordt gezien als het geheel van identificeren, kwantificeren en beheersen van financiële risico's binnen een organisatie. Risicomanagement heeft niet noodzakelijkerwijs tot doel het uitsluiten of minimaliseren van risico's. Met behulp van een goed risicomanagement kunnen de risico's echter wel goed in kaart gebracht worden, zodat de bedrijfsvoering binnen de grenzen van een acceptabel risicoprofiel gehouden kan worden. Er is een onderscheid te maken tussen risico's die zoveel mogelijk gereduceerd moeten worden (mitigatie) en risico's die bewust worden genomen (acceptatie). Operationeel risico is een voorbeeld van de eerste categorie, terwijl bedrijfsspecifiek risico in de tweede categorie valt. Markt-, liquiditeits- en kredietrisico zijn lastiger in te delen. Vaak is het nodig om deze risico's te nemen binnen de normale bedrijfsvoering. Het is echter van belang deze risico's binnen vastgestelde niveaus te houden (beheersing).

Het is van belang dat een fondsbeheerder (intern of extern) een goed risicomanagement voert en hier op voorhand een plan van aanpak voor opstelt, zodat de gestelde normen kunnen worden binnen overzienbare risico's.

o. Compliance

Compliance is het begrip waarmee wordt aangeduid dat organisatie werkt in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving. Het gaat over het nakomen van normen of het zich er naar schikken. Van belang is dat de uitvoerder een plan van aanpak heeft hoe de compliance naar behoren wordt ingevuld. Dit zal tevens dienen te geschieden met inachtneming van de Nota Deelnemingen, Wet Markt en Overheid en de Code Sturing in samenwerkingsrelaties.

p. Goedkeuring BZK

Een aandachtspunt is dat indien de provincie een rechtspersoon opricht dan wel daarin deelneemt, de goedkeuring benodigd is van de minister van Binnenlandse Zaken. Deze procedure kan enkele maanden in beslag nemen. Hierna in hoofdstuk 4 is de verwijzing naar de relevante wetgeving opgenomen.

q. Einde of beëindiging fonds

De looptijd van het fonds zal vooraf bepaald dienen te worden en de voorwaarden welke daarbij horen. De investeringsbeslissingen op projectniveau hangen samen nauw samen met de looptijd en de manier waarop een fonds beëindigd kan worden.

Tevens dient op projectniveau te worden vastgesteld hoe er tussentijds een "exit" kan worden gemaakt teneinde de gelden opnieuw in te zetten dan welk een fonds te kunnen beëindigen.

5. Bijlagen

Relevante wetgeving

a. Wet Markt en Overheid:

Overheden gaan regelmatig de concurrentie aan met bedrijven door het verrichten van economische activiteiten. Bijvoorbeeld door stadswachten die bedrijventerreinen gaan beveiligen. Om concurrentievervalsing te voorkomen, moeten overheden zich aan regels houden. Deze wettelijke gedragsregels staan in de Wet Markt en Overheid.

Voorkomen van concurrentievervalsing

De nieuwe Wet Markt en Overheid is per 1 juli 2012 in werking getreden en bevat 4 gedragsregels. Deze regels gelden voor de hele overheid en moeten oneerlijke concurrentie met bedrijven voorkomen als een overheid er voor kiest om goederen of diensten op de markt aan te bieden.

Gedragsregels van de Wet Markt en Overheid

De 4 gedragsregels zijn:

- Kostendoorberekening
Overheden moeten tenminste alle integrale kosten van een economische activiteit doorberekenen in de verkoopprijs. Zo moet een gemeentelijke plantsoendienst, die ook particuliere tuinen onderhoudt, de kosten van dat particuliere onderhoud volledig in rekening brengen.
- Bevoordelingsverbod
Overheden mogen hun eigen overheidsbedrijven niet bevoordelen boven concurrerende bedrijven. Bijvoorbeeld door het aanbieden van een gunstige financiering.
- Gegevensgebruik
Overheden mogen de gegevens waar ze over beschikken niet hergebruiken voor andere, economische activiteiten. Dat mag alleen als andere organisaties of bedrijven ook (onder dezelfde voorwaarden) over de gegevens kunnen beschikken.
Een gemeente mag bijvoorbeeld de gemeentelijke basisregistratie alleen gebruiken voor het versturen van een commerciële mailing als zij die gegevens onder dezelfde voorwaarden aan derden beschikbaar stelt.
- Functiescheiding
Als een overheid ten aanzien van bepaalde economische activiteiten een bestuurlijke rol heeft en die economische activiteiten ook zelf uitvoert, mogen niet dezelfde personen betrokken zijn bij de bestuurlijke en de economische activiteiten van die organisatie.
Zo wordt voorkomen dat de gemeenteambtenaar die aanvragen voor een kapvergunning behandelt, tegelijkertijd ook betrokken is bij het aan particulieren aanbieden van kapwerkzaamheden.

Uitzonderingen op de gedragsregels

De wettelijke gedragsregels gelden voor overheden die zelf, of via hun overheidsbedrijven economische activiteiten verrichten. Hierop zijn wel een aantal uitzonderingen, zoals:

- Scholen en instellingen van openbaar onderwijs en onderzoek en de publieke omroep.
Hiervoor gelden sector specifieke regels om concurrentievervalsing te voorkomen. Een omroep moet op grond van de Mediawet bijvoorbeeld toestemming hebben van het commissariaat van de Media voordat het een tijdschrift mag uitgeven
- Economische activiteiten van sociale werkplaatsen.
Deze zijn uitgezonderd van de gedragsregels voor kostendoorberekening en bevoordelingsverbod.
- Het aanbieden van goederen en diensten tussen overheden voor de uitvoering van een publieke taak. Bijvoorbeeld een gemeente die gebruik maakt van een huisdrukkerij van de provincie.
- Economische activiteiten waarvoor een steunmaatregel bestaat waarop de Europese staatssteunregels van toepassing zijn. Bijvoorbeeld als economische activiteiten met

publiek geld worden betaald kan er sprake zijn van een staatssteunmaatregel. De gedragsregels gelden in zo'n geval niet, omdat die maatregel al moet voldoen aan de Europese regels.

- Economische activiteiten die plaatsvinden in het algemeen belang. Of dit het geval is, dient door de overheid zelf (gemotiveerd) te worden vastgesteld.

Toezicht naleven gedragsregels

De nieuwe gedragsregels uit de Wet Markt en Overheid zijn opgenomen in de Mededingingswet. De NMA houdt toezicht op de naleving van deze gedragsregels.

b. BZK

Werkgroep:

Een aandachtspunt is dat indien de provincie een rechtspersoon opricht dan wel daarin deelneemt, de goedkeuring benodigd is van de minister van Binnenlandse Zaken. Deze procedure kan enkele maanden in beslag nemen. Hierna in hoofdstuk 4 is de verwijzing naar de relevante wetgeving opgenomen.

Artikel 158, leden 2 en 3 van de Provinciewet luiden als volgt:

2. Gedeputeerde staten besluiten slechts tot de oprichting van en de deelneming in stichtingen, maatschappen, vennootschappen, verenigingen, coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen, indien dat in het bijzonder aangewezen moet worden geacht voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang. Het besluit wordt niet genomen dan nadat provinciale staten een ontwerp-besluit is toegezonden en in de gelegenheid zijn gesteld hun wensen en bedenkingen ter kennis van gedeputeerde staten te brengen.
3. Een besluit als bedoeld in het tweede lid behoeft de goedkeuring van Onze Minister. De goedkeuring kan slechts worden onthouden wegens strijd met het recht of het algemeen belang.

c. Privaatrecht

Indien de diverse fondsen worden opgezet binnen een rechtspersoon als een BV of een NV, is in principe het privaatrecht van toepassing. Dat betekent dat het voorgaande over subsidies in beginsel niet van toepassing (geldt alleen binnen publiekrechtelijke / bestuursrechtelijke context). Dit is van belang ten aanzien van de totstandkoming van besluiten binnen de entiteit, de aansprakelijkheden, verhaalsmogelijkheden en beroepsmogelijkheden.

Echter, het addertje onder het gras is er wel want jurisprudentie geeft aan dat investeringen onder bepaalde omstandigheden wel als subsidie kunnen worden aangemerkt met als gevolg dat het publiekrecht toch van toepassing is. Dit heeft grote invloed op de aansprakelijkheid, verhaalsmogelijkheden en dus ook op de risico's in de diverse projecten/ondernemingen. Gebleken is dat bijvoorbeeld de belastingdienst of accountants op het eerste oog als privaatrechtelijk aangemerkte investeringen eerder als publiekrechtelijke subsidies aanmerken naarmate de invloed van een bestuursorgaan op de eindgebruiker of het eindresultaat meer bepalend is. Dus hoe meer het overheidsorgaan stuurt op de besteding van de middelen (doelgroep, criteria, verantwoordingseisen, monitoring etc) des te meer neigt het naar subsidie/publiekrecht. Daar komen we nog op terug.

d. Publiekrecht

Zoals hiervoor al aangegeven, is van het belang dat de structuur zodanig wordt ingericht dat de investeringen niet als subsidie worden gekwalificeerd. Bestuurlijke afstand is daarbij het sleutelwoord. Indien de investeringen (deelnemingen, leningen, garanties) als subsidie worden aangemerkt dan is het publiekrecht van toepassing hetgeen inhoudt dat de bestuursrechtelijke procedures gevolgd dienen te worden.

e. Provinciale regelgeving

De fondsen dienen in overeenstemming te zijn met (provinciale) regels, zoals:

- Financiële beleids- en beheersverordening;
- De Provinciewet
- De algemene wet bestuursrecht
- Code "Sturing op samenwerkingsrelaties" (vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 9 november 2010);
- Nota Deelnemingen (PS 88/10 d.d. 04-02-2011).

f. Wet Financieel Toezicht

De fondsen (intern of extern) zullen zich bezighouden met het deelnemen in, verstrekken van leningen aan of het afgeven van garanties ten behoeve van ondernemingen, in beginsel zullen er geen vergunningen vereist zijn op grond van de Wet op het financieel toezicht ("Wft").

Een waarschuwing is hier echter wel op zijn plaats, want dit luistert zeer nauw. Het verstrekken van - bijvoorbeeld - kredieten aan consumenten valt wel binnen het bereik van de Wft.

Zodra - bijvoorbeeld - sprake is van meer dan één deelnemer in een fonds (co-financieren) en/of indien de activiteiten van een fonds zouden kunnen worden aangemerkt als een financiële dienst (zoals het verlenen van een beleggingsdienst, waaronder het beheren van een individueel vermogen), valt een fonds vermoedelijk eveneens binnen het bereik van de Wft.

Zou een van de fondsen dergelijke activiteiten gaan ontplooiën, dan zou een vergunning van de Autoriteit Financiële Markten vereist zijn. Voor deze vergunningplicht gelden ook weer vrijstellingen, die ik hier onbesproken zal laten.

De vraag is nog of een fonds kan kwalificeren als, of worden ondergebracht in, een beleggingsinstelling (dat wil zeggen een beleggingsfonds of een beleggingsmaatschappij) in de zin van de Wft.

Cruciaal daarvoor is of sprake is van het opvragen of verkrijgen van gelden of goederen ter collectieve belegging teneinde de opbrengsten van de beleggingen te doen delen.

Hiervan kan zeker sprake zijn, en valt een van de fondsen zeker onder het bereik van de Wft en zullen - behoudens vrijstellingen - vergunningen en toestemmingen vereist zijn (met uiteraard het daarbij gepaard gaande toezicht).

De vraag of een fonds kan worden opgetuigd als een beleggingsinstelling, ziet echter uitsluitend op de activiteiten van een fonds kan (en mag) verrichten en staat dus los van staat van de eventuele vennootschappelijke structuur.

Een beleggingsinstelling kan namelijk zowel worden ondergebracht in een rechtspersoon (dan spreekt men van een beleggingsmaatschappij) of in een vorm waarbij geen rechtspersoonlijkheid wordt gecreëerd (dan spreekt men van een beleggingsfonds), waarbij gedacht kan worden aan contractuele samenwerkingsvormen als de commanditaire vennootschap of maatschap of aan een overeenkomst *sui generis* of aan een samenspel van zulke overeenkomsten tussen een beheerder, de deelnemers en eventueel de bewaarder.

g. AIFMD

AIFM-richtlijn

Op 11 november 2010 heeft het Europees Parlement de definitieve tekst goedgekeurd van de "Alternative Investment Fund Managers" (AIFM) richtlijn. De AIFM-richtlijn heeft tot doel om alternatieve beleggingsinstellingen, waaronder private equity en venture capital maar ook hedge funds en vastgoedbeleggingen (zogenaamde non-UCITS beleggingsinstellingen), onder toezicht te plaatsen. Het beoogde nut van deze richtlijn is het verkleinen van het systeemrisico in de financiële wereld en daarmee de economische stabiliteit te versterken.

In het kort komt het er op neer dat er frequent en gedetailleerd gerapporteerd moet gaan worden aan toezichtouders over o.a. portefeuilleomvang, risicoblootstelling en leverage. Daarnaast wordt

er bijvoorbeeld een onafhankelijke bewaarder verplicht gesteld en komen er voorwaarden ten aanzien van het opereren van een fonds(deels) buiten de EU (het zogenaamde derdelandenregime).

Op dit moment wordt deze richtlijn geïmplementeerd (d.w.z. verder in detail uitgewerkt) door zowel de Europese toezichthouder ESMA als de nationale wetgever. Het Ministerie van Financiën doet dit door middel van een wijziging van de Wet op het financieel toezicht (Wft). ESMA heeft in september haar consultatie ten aanzien van de AIFM-richtlijn en het derdelandenregime afgesloten en zal voor 16 november verder technisch advies geven. Het Ministerie van Financiën heeft ook haar consultatie afgerond.

Enkele belangrijke punten uit de richtlijn zijn:

Leverage

De AIFM-richtlijn stelt eisen wat betreft de mate van hefboomfinanciering. Voor private equity is nog onduidelijk wat dit inhoudt aangezien er geen leverage op fondsniveau bestaat.

Eisen aan beleggers

De huidige formulering van de implementatie van het Ministerie van Financiën stelt additionele eisen aan wie mag beleggen in een private equity fonds door gebruik te maken van de term 'professionele belegger'. De wetgever stelt een aantal eisen waaraan een professionele belegger dient te voldoen.

Kapitaaleisen voor fondsmanagers

De richtlijn bepaalt een minimum aan verplicht aan te houden kapitaal voor de fondsmanagers. Deze is bepaald op €125.000 plus 0,02% van al het vermogen onder beheer boven de €250m en dient als buffer.

Onafhankelijke waardeerder

Op dit moment wordt er voorgesteld een onafhankelijke waardeerder verplicht te stellen die de portefeuille zal beoordelen en alsmede de risicoblootstelling. Bijvoorbeeld bij investeringsbanken is het al gebruikelijk dat de functies van risicoanalyse en investeringsbeslissingen strikt van elkaar gescheiden zijn.

Onafhankelijke bewaarder

De richtlijn stelt een onafhankelijke bewaarder voor private equity fondsen verplicht om zodoende een (juridische) scheiding van de vermogens van het fondsmanagement en het fonds te bereiken. Op dit moment is het onduidelijk wie bewaarder mag zijn, maar een eerder voorstel dat stelde dat alleen banken en andere kredietinstellingen deze rol op zich mogen nemen is van de baan.

Rapportageverplichtingen

Diepgaande rapportages van zowel de fondsmanager en de portefeuilleonderneming worden verplicht gesteld. Dit betekent dat er periodiek aan de toezichthouder gerapporteerd zal moeten worden over onder andere portefeuilleomvang, totale leverage, risicoblootstelling, strategie en fondsherkomst. Hoe vaak dit zal moeten plaatsvinden en aan de hand van welke methoden is op dit moment onderwerp van discussie.

Overgangsregime.

De implementatie van de AIFM-richtlijn zal in een aantal fasen plaatsvinden. De eerste fase loopt tot 2015. In deze periode zal uitsluitend het huidige regime plus een aantal AIFM regels van toepassing zijn. De tweede fase loopt van 2015 tot en met 2018. In deze periode is er een keuze tussen het oude regime plus enkele AIFM-richtlijn regels, of een geheel AIFM-richtlijn regime. Vanaf 2018 moet enkel het AIFM-richtlijn regime gaan gelden. Op dit moment is het onduidelijk wat het Nederlandse regime tot 2018 zal zijn. Dit kan serieuze gevolgen hebben voor zowel beleggers als investeerders in private equity van binnen en buiten de EU. Huidige fondsen kunnen een vrijstelling krijgen wanneer beleggers binnen 5 jaar geen terugbetalingsrechten hebben. Het is nog onduidelijk vanaf welk punt deze 5 jaar gaat gelden (bijvoorbeeld per eerste inleg, closing of per belegger).

Dit punt moet nog nader worden uitgewerkt op de diverse onderdelen in overleg met de betrokkenen op dit gebied van de Provincie.

h. Staatsteun, (on)geoorloofd of Vrijgestelde steunmaatregelen

Het verbod op staatssteun is neergelegd in artikel 107 lid 1 EU-Werkingsverdrag. Op basis van primair en secundair EU-recht is de volgende definitie van staatssteun tot stand gekomen:

- Iedere vorm van steun met staatsmiddelen bekostigd én de steun een economisch voordeel verschaft aan onderneming(en), die zij niet langs de normale commerciële weg zouden hebben verkregen;
- Waardoor de mededinging op de interne markt wordt vervalst of dit dreigt te gebeuren,
- En het handelsverkeer tussen de lidstaten nadelig wordt beïnvloed.
- Verstrekt aan een of meer ondernemingen of een andere vorm van productie,

Onder het begrip steun vallen niet alleen subsidies of giften, maar iedere maatregel die begunstigend kan werken voor een selectief aantal ondernemers. Hierbij valt te denken aan leningen tegen lage rente, goedkope verzekeringen, belasting voordeel, gratis of goedkope scholing, het kopen van aandelen in een onderneming door de staat voor een prijs hoger dan de marktwaarde, of het (deels) privatiseren van ondernemingen. De maatregelen worden beoordeeld aan de hand van hun gevolgen, onafhankelijk van de technieken die worden gebruikt om ze uit te voeren.

Onder het begrip staatsmiddelen vallen ook gelden van lagere overheden dan de staat. In feite moet het gaan om bestuursorganen.

Omdat overheidssteun soms noodzakelijk is vanwege maatschappelijke belangen en een falende markt voorziet het EU-Werkingsverdrag in een aantal steunmaatregelen die *van rechtswege* verenigbaar *zijn* (artikel 107 lid 2 EU-Werkingsverdrag) of die verenigbaar *kunnen worden beschouwd* met de gemeenschappelijke markt (artikel 107 lid 3, EU-Werkingsverdrag).

Artikel 107 lid 3 EU-Werkingsverdrag noemt vervolgens een aantal gevallen van staatssteun dat verenigbaar kan worden beschouwd met de gemeenschappelijke markt, sub c kan mogelijk van toepassing zijn bij fondsvorming:

Sub c: Steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën te vergemakkelijken, mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad. Bij deze bepaling geldt wel de nationale situatie als maatstaf. Dit betekent niet dat deze regel onvoorwaardelijk kan worden toegepast. Er moet goed worden gekeken naar de impact van de steun op het handelsverkeer en de eventuele negatieve invloeden op communautair niveau.

Voor een geslaagd beroep op deze bepaling, moet er volgens de Commissie en het Hof zijn voldaan aan een aantal extra vereisten. Ten eerste moet de steun direct zijn gerelateerd aan een startinvestering, het creëren van banen, of de reorganisatie van een onderneming. Bovendien moet de steun niet alleen de ontwikkeling van een bepaalde onderneming stimuleren, maar de ontwikkeling van een hele regio of een specifieke sector.

De handhaving van art 107 lid 1, EU-Werkingsverdrag is geregeld in de artikelen 108 en 109 EU-Werkingsverdrag en verordening 'procedure-verordening'. Op basis van art. 108 lid 3, EU-Werkingsverdrag moeten de lidstaten elk voornemen tot steunverlening melden aan de Commissie. Totdat de Commissie zich heeft uitgesproken, mag de steun niet worden verleend (*stand still periode*). Deze periode eindigt pas na een positieve beschikking van de Commissie. Wordt de steun

zonder voorafgaande goedkeuring van de Commissie toch verleend, dan is deze steun onrechtmatig en derhalve verboden. Voor de nationale rechter kan dan, bijvoorbeeld door benadeelde concurrenten, een verbod van deze steun worden gevorderd, alsmede een schadevergoeding. Tevens kan de Commissie stopzetting van de steun eisen.

Niet aangemelde steun, of steun die niet wordt gebruikt voor het doel waarvoor deze is goedgekeurd, moet door de lidstaat van de desbetreffende onderneming in beginsel in zijn geheel worden teruggevorderd. Dit criterium wordt zeer restrictief uitgelegd en slechts zeer zelden worden uitzonderingen geaccepteerd door het Europees Hof van Justitie. Om de terugvordering van onterecht gegeven staatssteun zo effectief mogelijk te regelen, is onlangs een wetsvoorstel ingediend teneinde in het Nederlandse recht grondslagen voor terugvordering in te voeren. Staatssteun die tussenstaatse handel beïnvloedt, is in principe verboden. Bepaalde steunmaatregelen zijn wel toegestaan. De Europese Commissie wil hiermee grote verschillen in de economische ontwikkeling binnen en tussen lidstaten verkleinen. Ook wil zij de onvolkomenheden van de vrije marktwerking compenseren.

De Commissie heeft goedgekeurd. In deze verordening zijn o.a. de volgende maatregelen vrijgesteld van de meldingsplicht bij staatssteun:

- De-minimissteun;
- DAEB-vrijstellingsbeschikking;
- Omnibus Decentraal Regeling;
- Steun ten behoeve van kleine en middelgrote ondernemingen;
- Steun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie;
- Steun voor milieubescherming;
- Opleidingssteun;
- Werkgelegenheidssteun;
- Regionale investeringssteun;
- Steun in de vorm van risicokapitaal;
- Steun voor MKB in de sector landbouw en visserij.

Dit betekent ook dat onderscheid dient te worden gemaakt tussen drie types steunmaatregelen:

- steunmaatregelen die vrijgesteld zijn van de aanmeldingsverplichting
- Individuele steunmaatregelen of steunregelingen die voldoen aan alle voorwaarden uit de algemene groepsvrijstellingsverordening van de Commissie, hoeven niet bij de Commissie te worden aangemeld. Wel moet de lidstaat binnen 20 werkdagen na de tenuitvoerlegging van de maatregel bij de Commissie een beknopte beschrijving van de steunmaatregel indienen.
- Indien de steunmaatregel voldoet aan alle voorwaarden uit de de-minimisverordening, hoeft zelfs geen dergelijke beknopte beschrijving te worden overgelegd (wel zijn de lidstaten verplicht de steun volgens die verordening te monitoren). Van steunmaatregelen die op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening van aanmelding zijn vrijgesteld, moeten de lidstaten de volledige tekst van die maatregel ook op het internet publiceren en die tekst daar beschikbaar houden zolang de maatregel van kracht is.

Bij het vormgeven van de fondsen dient wel rekening gehouden te worden met de voorwaarden die het staatssteunrecht daaraan stelt. De hier relevante Algemene groepsvrijstellingsverordening ("Agvv") stelt namelijk staatssteun vanuit een investeringsfonds in de vorm van risicokapitaal vrij van de verplichting tot aanmelding van steunmaatregelen (als bedoeld in artikel 108 lid 3 VWEU). Aan een dergelijk investeringsfonds worden geen eisen ten aanzien van de rechtsvorm of inrichting gesteld; het dient te gaan om een "winstgericht private-equityinvesteringsfonds, dat op zakelijke

grondslag wordt beheerd". Het fonds, c.q. de investeringen, is (zijn) winstgericht indien voor elke investering een bedrijfsplan bestaat en er een heldere en realistische exit-strategie voorhanden is.

Het fonds wordt op zakelijke grondslag beheerd indien:

- tussen de professionele fondsbeheerder en de deelnemers in het fonds een overeenkomst is gesloten die bepaalt dat de vergoeding van de beheerder prestatiegerelateerd is en die de doelstellingen van het fonds en een tijdschema voor de investeringen vastlegt;
- particuliere marktinvesteerders bij de besluitvorming zijn betrokken en zitting hebben in een adviescomité; en
- bij het fondsbeheer goede praktijken en bedrijfstoezicht worden toegepast.

Voorschriften voor het verstrekken risicokapitaal

De Agvv stelt voorts de volgende eisen aan de activiteiten van het fonds:

- Investeringsbedragen ten hoogste € 1,5 miljoen per doelonderneming over een periode van 12 maanden.
- Ten minste 50% van de financiering wordt verschaft door particuliere investeerders. Nu het fonds enkel door de Provincie wordt gevoed, betekent dit dat de doelonderneming voor ten minste 50% door particuliere investeerders moet zijn gefinancierd.
- Bij kleine ondernemingen gaat het om de verstrekking van *seed-capital*, aanloopkapitaal en/of expansiekapitaal; bij middelgrote ondernemingen gaat het om het verschaffen van *seed-capital* en/of aanloopkapitaal, met uitsluiting van expansiekapitaal.

Voor wat betreft het risicokapitaal onderdeel kan ook aangesloten worden bij Module 9 van de Omnibus Decentraal Regeling, recentelijk aangepast, waarbij een bedrag van 2,5 miljoen in 12 maanden goedgekeurd is. Ook dan is geen kennisgeving naar de EC nodig, maar wel een publicatie op de site van Europa Decentraal.

Bij de beoordeling van risicokapitaalmaatregelen neemt de Commissie de volgende specifieke factoren in aanmerking om te bepalen of er op elk van de volgende niveaus staatssteun aanwezig is:

- steun aan investeerders: wanneer een maatregel particuliere investeerders in staat stelt aan een risicokapitaalfonds deel te nemen tegen gunstigere voorwaarden dan wanneer zij dergelijke investeringen zonder die maatregel zouden doen, worden die particuliere investeerders geacht staatssteun te ontvangen. Hetzelfde geldt wanneer particuliere investeerders tegen gunstigere voorwaarden dan publieke investeerders aan een fonds deelnemen;
- steun aan een investeringsvehikel - of -fonds en/of de beheerder daarvan: normaal gesproken is een fonds gewoon een tussenconstructie om steun over te dragen - en is het dus zelf geen begunstigde van de steun. Toch kan er in bepaalde gevallen (bv. wanneer het gaat om belastingmaatregelen of andere maatregelen waarbij rechtstreekse overdrachten gebeuren aan investeringsvehikels of -fondsen die een onafhankelijke onderneming zijn) sprake zijn van steun, tenzij de investering plaatsvindt op voorwaarden die aanvaardbaar zouden zijn voor een normale investeerder;
- steun aan de ondernemingen waarin wordt geïnvesteerd: ondernemingen gelden niet als ontvangers van steun indien de investering, zonder enige overheidsmaatregel, plaatsvindt op voorwaarden die voor een particuliere investeerder in een markteconomie aanvaardbaar zouden zijn. Met het oog daarop onderzoekt de Commissie onder meer of deze investeringsbesluiten winstgericht zijn, gekoppeld zijn aan een overtuigend businessplan en er een realistische exitstrategie voorhanden is.

Risicokapitaalmaatregelen die niet voldoen aan alle bovengenoemde voorwaarden, moeten *nader op hun verenigbaarheid* worden *beoordeeld* aan de hand van een afwegingstoets, omdat moet zijn gegarandeerd dat de steun is gericht op het desbetreffende marktfalen en omdat de

risico's van crowding-out van particuliere investeerders en van verstoring van de mededinging hier groter zijn.

De Commissie merkt bij haar nadere afweging van de gevolgen van de maatregel de volgende kenmerken als positieve factoren aan:

- bestaan van en bewijzen voor marktfalen;
- passendheid van het instrument;
- stimulerend effect en noodzaak van de steun:
 - zakelijk beheer;
 - aanwezigheid van een investeringscomité;
 - omvang van de maatregel of het fonds;
 - aanwezigheid van business angels;
- evenredigheid (inclusief open tender voor beheerders, uitnodiging tot inschrijving of een openbare oproep aan investeerders).

i. Aanbesteding

Het sluiten van overeenkomsten met externe uitvoeringsorganisaties (ook wel fondsbeheerders) zal te kwalificeren zijn als aanbestedingsplichtige overheidsopdracht(en), ongeacht of sprake is van fondsbeheer in de zin van de Agvv of de uitvoering van beheerstaken inzake te verstrekken leningen en garanties.

De aan de beheerders te betalen vergoeding, gerekend over de hele looptijd, zal de drempel van € 200.000,- waarboven aanbesteed moet worden, zeker overschrijden. Bovendien vallen deze diensten onder het zogenoemde "verlichte regime", waarbij kan worden volstaan met een aankondiging van opdrachtverlening achteraf, dus nadat de overeenkomst is gesloten.

De doorlooptijd van een dergelijke aanbesteding bedraagt tussen de 6-9 maanden.

Een dergelijk procedure hoeft niet te worden doorlopen indien de B.V.'s de beheerder(s) in dienst neemt of op basis van een detacheringsovereenkomst werkzaam laat zijn, aangezien:

- het sluiten van een arbeidsovereenkomst niet valt onder de Europese aanbestedingsrichtlijnen;
- het aangaan van detacheringsovereenkomsten vallen onder het (hiervoor genoemde) "verlichte regime".

Het is uiteraard de vraag of de gewenste contractuele samenwerkingsvorm voor het fondsbeheer toelaat dat voor een van deze varianten wordt gekozen. Van een "onafhankelijk" fondsbeheer zal alsdan in ieder geval geen sprake kunnen zijn.

j. Inbesteding

Inbesteding is de mogelijkheid voor aanbestedende diensten om opdrachten te gunnen zonder het moeten volgen van een aanbestedingsprocedure.

Van (zuiver) inbesteden is sprake indien een decentrale overheid een opdracht verleent aan een eigen dienst waarbij opdrachtgever en opdrachtnemer onderdeel zijn van een en dezelfde rechtspersoon. De Aanbestedingsrichtlijn 2004/18 in dat geval niet van toepassing omdat er geen sprake is van een (aanbestedingsplichtige) opdracht in de zin van de richtlijn van – enerzijds - een overheidsopdrachtgever aan – anderzijds - een aannemer, leverancier of dienstverlener. Een decentrale overheid zoals de provincie en een (nagenoeg) volledige dochteronderneming worden niet als één enkele publiekrechtelijke instelling beschouwd, wanneer zij elk een eigen rechtspersoonlijkheid hebben.

Een aanbestedingsvraagstuk dat veel bij decentrale overheden speelt is wanneer is voldaan aan de voorwaarden voor inbesteden ('in-house opdrachtverlening').

Bij (zuiver) inbesteden verleent een decentrale overheid een opdracht aan een eigen dienst waarbij opdrachtgever en opdrachtnemer onderdeel zijn van een en dezelfde rechtspersoon, bijvoorbeeld een inzamelingsopdracht door een gemeente aan een eigen afvalstoffendienst zonder rechtspersoonlijkheid.

Daarnaast kan sprake zijn van quasi-inbesteden, waarbij een decentrale overheid geen opdracht verleent binnen dezelfde rechtspersoon maar aan een gelieerde instelling die een andere rechtspersoon (publiek of privaat) is (zoals BOM red.). Voor de vraag of ook bij quasi-inbesteden een beroep gedaan kan worden op niet toepasselijkheid van de aanbestedingsrichtlijn 2004/18, zijn in de jurisprudentie diverse criteria ontwikkeld. Deze betreffen onder andere (de uitwerking van) de vraag, of:

- de decentrale overheid 'toezicht' op de gelieerde instelling uitoefent alsof het een eigen dienst betreft en of;
- de gelieerde instelling het 'merendeel van zijn werkzaamheden' verricht ten behoeve van de decentrale overheid. Is dit laatste niet het geval, dan kan de gelieerde instelling immers meer marktgericht werken en met andere ondernemingen concurreren.

De Europese Commissie heeft in haar werkdocument 'Publiek-publieke samenwerking' van 4 oktober 2011 alle relevante jurisprudentie over inbesteding opnieuw op een rij gezet. Decentrale overheden die vragen hebben over inbestedingsconstructies wordt aangeraden kennis te nemen van dit werkdocument.

Enkele aspecten nader uitgewerkt:

Toezichtcriterium

Particuliere deelnemer in de opdrachtnemende entiteit

Uit de jurisprudentie kan men ten aanzien van het toezichtcriterium opmaken dat het voor een beroep op quasi-inbesteding noodzakelijk is dat particuliere belangen (streven naar winst e.d.) geen enkele rol mogen spelen binnen de entiteit waaraan de overheid een opdracht wenst te verlenen.

Gezamenlijk toezicht

Het is mogelijk dat aanbestedende diensten gezamenlijk een uitvoerende organisatie met specifieke taken oprichten. Een groep gemeenten c.q. aanbestedende diensten kan ook gezamenlijk toezicht uitvoeren. Het criterium 'toezicht' hoeft dus niet identiek te zijn aan de wijze en mate van toezicht zoals op eigen diensten, gezamenlijk toezicht uitoefenen is ook mogelijk. Voor het voldoen aan het toezichtcriterium is het daarom niet relevant of een individuele gemeente voldoende toezicht kan uitoefenen.

Rechtsvorm en zeggenschapsstructuur

De aanbestedende dienst moet een doorslaggevende invloed kunnen uitoefenen op de strategische doelstellingen en op de belangrijke beslissingen van de opdrachtnemende entiteit. Van een dergelijke doorslaggevende invloed zal doorgaans sprake zijn, wanneer de aanbestedende dienst alle besluitvormende organen binnen een entiteit kan benoemen en kan ontslaan. Hoe groter de zelfstandigheid en bevoegdheden van het bestuur van de opdrachtnemer, des te kleiner is de kans dat er sprake is van toezicht. Het feit dat het volledige kapitaal in handen is van aanbestedende diensten is wel een aanwijzing van toezicht, maar het is belangrijk na te gaan of de aanbestedende dienst(en) beschikken over bijvoorbeeld bijzondere controlebevoegdheden of bijzondere stemrechten.

Een holdingstructuur kan het toezicht van de aanbestedende dienst juist verminderen. Immers, wanneer de gelieerde entiteit aan wie de opdrachten worden verstrekt vennootschapsrechtelijk gezien op grotere 'afstand' staat van de aanbestedende dienst, kan dit onder omstandigheden afbreuk doen aan de mate van toezicht dat wordt uitgeoefend.

Geografisch werkgebied opdrachtnemende entiteit

Hoe groter het werkgebied van de opdrachtnemer, des te eerder moet aangenomen worden dat er sprake is van onvoldoende toezicht. Tot slot is in het kader van het toezichtcriterium van belang

dat het 'werkgebied' van de op te richten entiteit beperkt blijft tot het grondgebied van de aanbestedende diensten die haar beheersen.

Doel van de opdrachtnemende entiteit

Hoe ruimer het maatschappelijk doel, des te ruimer het spectrum van activiteiten, des te eerder zal moeten worden aangenomen dat er niet voldoende toezicht kan worden uitgeoefend.

Uitvoeringsverplichting opdrachtnemende entiteit

Indien de opdrachtnemende entiteit opdrachten niet mag weigeren van de aanbestedende dienst(en) zal er eerder sprake zijn van voldoende toezicht.

Vaststelling tarieven

De onmogelijkheid van de opdrachtnemer om vrijelijk tarieven vast te stellen. Indien de opdrachtnemende entiteit geen vrijheid heeft in het vaststellen van zijn tarieven zal er eerder sprake zijn van voldoende toezicht.

Merendeelcriterium

Dat de opdrachtnemende entiteit het merendeel van haar werkzaamheden moet verrichten ten behoeve van de aanbestedende dienst die toezicht op haar uitoefent is door het HvJ zo uitgelegd, dat elke andere activiteit die de opdrachtnemende entiteit uitoefent marginaal moet zijn. In latere jurisprudentie is dit zo uitgelegd dat wanneer een entiteit 90% van haar werkzaamheden verricht voor de aanbestedende dienst die haar beheerst, in ieder geval wordt voldaan aan het merendeelcriterium. Ligt dit percentage lager, dan is het onzeker of een beroep op quasi-inbesteding mogelijk is.

k. Fiscale wetgeving

Werkgroep:

Bij het opzetten van de fondsen zal rekening moeten worden gehouden met de meest efficiënte structuur ten aanzien van de fiscale wetgeving. Dit zal vooral zijn op vennootschapsbelasting en BTW. Een bepaalde rechtsvormen zijn fiscaal transparant en sommige rechtsvormen niet.

Toelichting:

Belastingtransparantie betekent dat er geen vennootschapsbelasting van toepassing is op de entiteit als zodanig, maar dat inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting van toepassing is op het deel van de winsten van de deelneming van partner/vennoot.

l. Subsidies

Onder subsidie wordt verstaan:

- (a) de aanspraak op financiële middelen;
- (b) door een bestuursorgaan verstrekt;
- (c) met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager; en
- (d) anders dan de betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten.

Ad. (a) en (c): *Aanspraak op financiële middelen met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager.*

Vast staat dat garanties en (achtergestelde) leningen kunnen worden aangemerkt als aanspraken op financiële middelen, verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager. Voor deelnemingen geldt dat slechts indien de activiteiten die worden gefinancierd voldoende bepaalbaar zijn en een maatschappelijk doel (het algemeen belang) dienen.

De aanspraken op financiële middelen zijn te kwalificeren als subsidie (in de zin van artikel 4:21 Awb), indien de deelneming geschiedt en garantie of lening wordt verstrekt onder zachte voorwaarden, dat wil zeggen tegen gunstiger tarieven of voorwaarden dan in de markt gebruikelijk. Uit de stukken kan je afleiden dat financiering plaatsvindt tegen gunstiger voorwaarden c.q. onder

grotere risico's dan op de markt gebruikelijk. Deze aspecten vormen indicaties voor de kwalificatie van de te verstrekken garanties en leningen als subsidie.

Ad. (b): Door een bestuursorgaan verstrekt.

Uitgangspunt is voorts dat een entiteit die uitsluitend financiële aanspraken verstrekt, geacht wordt met openbaar gezag te zijn bekleed en volgens publiekrecht is ingesteld als bestuursorgaan wordt beschouwd.

Een financiële aanspraak kan en zal al publiekrechtelijk zijn, als zij geheel of nagenoeg geheel wordt bekostigd uit publieke middelen en sprake is van de behartiging van een overheidstaak c.q. een taak in het algemeen (publiek) belang. Indicaties voor overwegende overheidsinvloed zijn de binding van de entiteit aan voorwaarden van de overheid en de mate van (geformaliseerde invloed van) de overheid op de entiteit.

Anders dan de betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten.

Nu de beoogde leningen, garanties en deelnemingen niet zien op de levering van goederen en diensten door een doelonderneming aan een fonds, lijkt ook deze voorwaarde vervuld.

Op grond van het voorgaande worden door een bestuursrechter de leningen, deelnemingen en garanties als subsidie aangemerkt.